

1982/83:117

Onsdagen den 13 april fm.

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1982/83:164 till kulturutskottet

1982/83:165 till lagutskottet

1982/83:169 till utrikesutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1982/83:2307–2310 till socialförsäkringsutskottet

1982/83:2311 till justitieukskottet

1982/83:2312 och 2313 till lagutskottet

1982/83:2314 till justitieukskottet

1982/83:2315 och 2316 till försvarsutskottet

1982/83:2317–2320 till civilutskottet

1982/83:2321–2323 till finansutskottet

1982/83:2324 till jordbruksutskottet

1982/83:2325 till skatteutskottet

1982/83:2326–2332 till jordbruksutskottet

1982/83:2333 yrkande 3 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till näringsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1982/83:36–38

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1982/83:17 och 18

Trafikutskottets betänkande 1982/83:17

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:21 om arbetsmarknadspolitiken (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 1 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Något av det allra viktigaste för oss människor är att ha ett arbete. Det är också viktigt att vi upplever att arbetsuppgiften är meningsfull. Detta har sagts många, många gånger tidigare i denna kammare, och ändå tål det att upprepas och understrykas.

Runt om i landet sprider sig oron. Skall den som nu är arbetslös få tillbaka sitt arbete? Skall den som blir klar med värnplikten få ett arbete? Hur blir det när yrkesutbildningen är klar?

Men det är inte bara de arbetslösa som med oro ser på de ökande arbetslöshetssiffrorna. De som har arbete upplever hotet allt närmare: i morgon kan det gälla mig.

Vi politiker arbetar till vardags med flera politiska problem. Men jag tror att de flesta av oss upplever arbetslöshetsproblemet som det kanske allra största och mest svårlösta. Jag vet också att varje politiker och varje riksdagsman vill göra allt för att lösa problemet, men när det gäller sättet att lösa det skiljer vi oss åt.

Vi ledamöter och suppleanter i riksdagens arbetsmarknadsutskott har med utskottskansliets hjälp producerat ett betänkande som nu utgör ett underlag för den här debatten. Betänkandet är 160 sidor tjockt. Tryckfelen är bara tre, sägs det, och inte särskilt lustiga f. ö. Utskottets hemställan omfattar 95 beslutspunkter, och de 46 reservationerna ger uttryck för de delade meningar som finns om hur arbetslöshetsproblemet skall lösas.

Inledningsvis i betänkandet redovisas några uppgifter om utvecklingen på arbetsmarknaden. Det gäller det totala antalet sysselsatta, antalet anställda i tillverkningsindustrin, antalet deltidssysselsatta osv. Jag skall begränsa mig, herr talman, till att bara redovisa att antalet arbetslösa enligt den senaste undersökningen är 155 000, vilket motsvarar 3,6 % av arbetskraften. I februari 1982 var antalet 135 000, dvs. 3,1 % av arbetskraften.

Antalet öppet arbetslösa ungdomar under 25 år har dess värre också ökat och är nu 50 000.

Till dessa öppet arbetslösa kommer 183 000 personer som är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Jämfört med februari 1982 innebär detta en ökning med 32 700.

Sammanfattningsvis var 338 500 personer antingen öppet arbetslösa eller föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, vilket motsvarar 7,8 % av arbetskraften.

För oss svenskar är dessa siffror höga och mycket oroande. Om man jämför med länder i Europa, finner vi att vår öppna arbetslöshet ändå ligger på relativt låg nivå. Men den verkliga, totala, arbetslösheten – i vilken de i det arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogrammet är inräknade – ligger i nivå med arbetslösheten i jämförbara länder inom OECD-området. Denna jämförelse

ger anledning till stor oro för framtiden. Situationen är verkligen allvarlig.

Oron minskar sannerligen inte när man granskar vad regeringen har gjort sedan i oktober. Ni har faktiskt haft några månader på er. Vi minns mycket väl hur ni sade: Bara vi får makten, skall allt ordna sig. Jag förmodar att ni nu upplever att det inte var så lätt. Löftespolitik kan resultera i framgång i ett val. Men, sanna mina ord, den sortens löftespolitik ger tillfälliga valframgångar. När man lovar väljarna sådant som man inte kan hålla på längre sikt, kan framgångarna så småningom utebli.

Regeringens ekonomiska politik har hittills inneburit en kraftig åtstramning av den privata konsumtionen, som går ut över löntagarna. Det är bl. a. handelssektorn som nu drabbas, med varsel och friställning av arbetskraft som konsekvens. Arbetsgivaravgifterna höjs, vilket, tillsammans med ett inte tillräckligt återhållsamt löneavtal, ökar arbetskraftskostnaderna och kanske grusar förhoppningarna om nya jobb. Vad hjälper det att devalvera kraftigt, när andra, motverkande åtgärder innebär att man inte kan tillgodogöra sig effekterna?

Under innevarande budgetår satsas ca 16–17 miljarder kronor på arbetsmarknadsverkets verksamhet. Fortsätter arbetslösheten att öka, vilket vi tyvärr måste räkna med, skall det väl satsas lika mycket nästa budgetår och även nästa. Man kan med andra ord föreställa sig de jättesatsningar som kommer att krävas under hela mandatperioden och inte minst de ytterligare miljardbelopp som vi måste låna. Budgetunderskottet ökar, skulderna ökar och ränteutgifterna ökar. Och satsningarna är inte offensiva. Det är klart defensivt att tvingas satsa på "konstgjord" sysselsättning.

Resonemanget kan förefalla hjärtlöst, men ingen är betjänt av en förskönad beskrivning av den kris som vi befinner oss i. Ju mer krismedvetna vi blir, desto klarare kan vi se på alternativa lösningar. Detta gäller inte minst arbetsmarknadens parter, som också måste ges möjlighet att ta ansvar för företagens lönsamhet och deras förmåga att skapa meningsfyllda arbetsuppgifter.

Löneutvecklingen och avtalsuppgörelserna under de gångna tio åren belyser hur det kan gå, när parterna förhandlat utan att egentligen behöva ta ansvar för att det totala antalet arbetstillfällen minskar. Jag tror att allt fler politiker nu tröttnat på att spela rollen som "städgumma".

Mot bakgrund av detta kommer frågan om arbetsmarknadspolitikens roll att aktualiseras alltmer. Vi är väl alla överens om att arbetsmarknadspolitik under normala tider, när ekonomin är sund och när företagen går med tillräckligt höga vinster, utgör ett slags buffert. Vid konjunktursvängningar skall den lösa de tillfälliga problemen på arbetsmarknaden. Vid strukturförändringar skall den utgöra ett stöd.

Men hur skall vi se på arbetsmarknadspolitikens roll när samhällsekonomin befinner sig i kris och när arbetslöshetssiffrorna bara ökar? Självfallet skall samhället ställa upp för de människor som förlorar arbetet. Men räcker detta? Räcker miljarderna? Är lånemöjligheterna hur stora som helst? Var

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

och en i denna kammare vet att det finns en gräns. Arbete på sikt måste skapas på annat sätt.

Jag vill fråga arbetsmarknadsministern: Hur ser ni på det långsiktiga problemet mot bakgrund av att budgetunderskottet inte får öka, att låneverksamheten måste begränsas, att vi inte har råd med hur stora ränteutgifter som helst och att inflationen måste pressas ned så mycket som möjligt?

Vi moderater har tidigare hävdat att vi i en sådan här situation måste vara mera flexibla. Vi måste pröva okonventionella lösningar. Prestige får inte vara ett hinder. Det allt överskuggande är att skapa riktiga arbeten, att få i gång det svenska näringslivet, att sakta och metodiskt minska de offentliga utgifterna till förmån för verksamheten i den enskilda sektorn.

Moderata samlingspartiets förslag om att bygga ut och utveckla det gamla lärlingssystemet är ett exempel på att vi okonventionellt och utan prestigebindningar har velat granska grundorsakerna till den stora ungdomsarbetslösheten. Förr slussades ungdomarna in i arbetslivet på ett naturligt sätt. Varför sker inte detta i dag?

Nära 100 000 ungdomar är öppet arbetslösa eller föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Denna siffra talar sitt tydliga språk. Med svenska mått mätt är detta ett allvarligt misslyckande. Varje dag minskar framtidstron hos många bland de unga. Varje dag ökar desperationen. Varje dag ökar pessimismen och depressionen.

Visst är det bra att anslå miljarder till det arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogrammet. Men vad gör arbetsmarknadsministern om antalet arbetslösa ungdomar är 150 000 nästa år? Vad gör ni om ni inte får låna fler miljarder?

Jag är medveten om att statsrådet måste vara oerhört restriktiv mot att bevilja pengar än hit och än dit. Men en sak har statsrådet råd till, nämligen att förutsättningslöst granska och diskutera konstruktiva förslag, även om de råkar komma från oppositionspartierna.

Inte så sällan förekommer det att ett regeringsparti beskyller ett oppositionsparti för att bara skälla och kverulera och sakna konstruktiva förslag. Men förslaget om en utvecklad lärlingsutbildning är ett konstruktivt förslag. Förvisso ligger förslaget också inom utbildningssektorn och skall diskuteras även i de sammanhangen. Men gränsen mellan de utbildningspolitiska och arbetsmarknadspolitiska effekterna är faktiskt ganska suddig. Jag hoppas att arbetsmarknadsminister tar tillfället i akt och säger något konstruktivt om ett konstruktivt förslag.

Hur kommer det sig att ungdomsarbetslösheten i Österrike är låg? Förklaringarna är flera. Men en är att man har ett väl utbyggt lärlingssystem. Det socialdemokratiska partiet i Österrike har inte sett något ideologiskt hinder, såvitt jag förstår. Eller är förklaringen den att man inte är tillräckligt renlärig, sett med svenska socialdemokratiska ögon? Å andra sidan: Vad prioriterar ni – renlärlighet och stor ungdomsarbetslöshet eller en praktisk, konstruktiv syn på problemen och fler ungdomar i arbete?

Det kan väl ändå inte vara så att frågan om ingångslönerna är det stora

hindret. Tänk på de många socialdemokratiska arbetare och hantverkare som lärt upp ungdomar och lärlingar i decennier tillbaka. Tänk på alla de socialdemokratiska småföretagare som för 20–30–40 år sedan tyckte att det här var ett bra system. Jag vet inte om de är lika många i dag, men det fanns ändå ganska många sådana på den tiden, som tyckte att detta system var bra. Ungdomarna fick lära sig ett yrke. De uppfostrades av sina äldre arbetskamrater på arbetsplatsen. De hade ett stöd på sin väg in i vuxenlivet och in i arbetslivet. F. ö. har ju redan ett statsråd uttalat sig ganska positivt om problemet med ingångslönerna. Jag uppfattar saken så att ni kan diskutera den här frågan.

Eller ser ni socialdemokrater ett hinder i systemets mångfald? I ett lärlingssystem måste ju utbildningsplanerna vara många och olika, dvs. anpassas till alla de skilda förhållanden och krav som gäller i olika yrken och på olika arbetsplatser. Dock är ju arbetslivet oerhört mångfasetterat. Men jag måste alltså fråga arbetsmarknadsministern om ett lärlingssystem – och ett utbyggt sådant – inte uppfyller kraven på de konformistiska inslagen i en ideologi och samhällssyn? Är det detta som lägger hinder i vägen?

Vi moderater har, som sagt, lagt fram en skiss till hur ett utbyggt lärlingssystem skulle kunna utformas. Den är inte fullkomlig. Den kan diskuteras. Jag vill med tillfredsställelse konstatera att vi är eniga på den borgerliga sidan om att kraftfulla åtgärder måste sättas in för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. Men självfallet vill också centerpartiet och folkpartiet diskutera den slutliga utformningen av ett utbyggt lärlingssystem. De har i alla fall ställt sig bakom tanken.

I den här frågan – som jag tycker är en av huvudfrågorna i dagens debatt – sträcker jag ut handen, arbetsmarknadsministern.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till alla de reservationer i betänkandet som moderaterna stöder med sina namn.

Anf. 2 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Alla människors arbete är den mest centrala förutsättningen för att vi skall nå en balans i den svenska ekonomin. Ett förverkligande av den målsättningen förutsätter en politik med en stram hushållning med våra ekonomiska tillgångar och naturresurser, teknisk utveckling och förnyelse av produktionsapparaten samt en rättvis fördelning av produktionsresultat och regional balans.

Sverige har bättre än praktiskt taget varje jämförbart land kunnat värja sig mot den internationella massarbetslösheten. Att arbetslöshetstalen i många industriländer varit både tre och fyra gånger större än i vårt land visar att regeringspolitiken 1976–1982 relativt sett varit mycket framgångsrik. Antalet sysselsatta ökade mellan åren 1976 och 1982 med ca 130 000. Hela nettoökningen ligger på att kvinnorna i ökad utsträckning har kunnat komma ut på arbetsmarknaden. Denna utveckling har åstadkommit under den tid som centern varit i regeringsställning. Centerpartiets ambitioner sträcker sig ändå längre än till de uppnådda resultaten.

För drygt ett år sedan stod nuvarande arbetsmarknadsministern här i

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

tarastolen och riktade från kritik mot att den dåvarande regeringen medvetet förde en politik som ledde till ökad arbetslöshet. Anna-Greta Leijon sade, att den dåvarande regeringen i ökande grad tolererade arbetslösheten. Det finns då anledning att bara i all vänlighet påminna arbetsmarknadsministern att antalet öppet arbetslösa i februari månad i år tyvärr var ca 20 000 fler än vid motsvarande tid förra året.

Ifrån centerpartiets sida skulle vi aldrig beskylla den socialdemokratiska regeringen för att medvetet föra en politik som leder till ökad arbetslöshet. Vi är övertygade om att ni gör så gott ni kan, men det ger ändå inte ett tillfredsställande resultat.

Sverige är ett högt industrialiserat land. Vi är starkt beroende av hur utvecklingen är i andra länder och vilka möjligheter vi har att finna avsättning för våra produkter. Den socialdemokratiska politiken bygger på att höstens devalvering skall vara så framgångsrik att Sverige väsentligt kan öka sin export och sin andel av världsmarknaden. Om exportframgångarna inte blir vad socialdemokraterna förväntar sig, finns en betydande risk att vårt land snabbt kommer att nå de arbetslöshetstal som flertalet av de västliga industriländerna nu har. Förutsättningen att då genom traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärder begränsa dessa problem är små.

I en internationell jämförelse finns det, som jag sade inledningsvis, anledning notera att vi hittills har klarat oss bra. Den jämförelsen kan göras både mot det socialistiskt styrda Frankrike och det konservativt styrda England.

Anna-Greta Leijon citerade också Ernst Wigforss i förra årets debatt och hans tänkvärda ord "Har vi råd att arbeta?". Ifrån centerns sida svarar vi obetingat ja på den frågan. Det är viktigt att vidtaga alla åtgärder för att bereda människor ett arbete. Därför måste samhället på olika sätt underlätta företagsamheten och skapa grunden för en bibehållen industrisysselsättning.

Ifrån centerns sida har vi till årets riksmöte framfört förslag till förstärkning av familj jordbruket, ytterligare förbättrade möjligheter till nyföretagande och produktutveckling i de små företagen, en aktiv satsning på hela den produktionskedja som syftar till ökad användning av inhemsk energi samt en förstärkning av regionalpolitiken inom ramen för det regelsystem riksdagen anslöt sig till våren 1982. Det är nödvändigt att vi får en vändning när det gäller industrisysselsättningen, och därför delar vi inte arbetsmarknadsministerns uttalande i TCO-tidningen i höstas om att det kanske inte är nödvändigt att öka antalet anställda inom industrisektorn.

Anna-Greta Leijon kritiserade vidare den förra regeringen för att ha lassat över en lång rad av sina problem på kommunerna när det gäller att klara sysselsättningen. De ekonomiska åtgärder som den förra regeringen vidtog låg på en helt annan nivå än de åtgärder som den nuvarande regeringen vidtar när det gäller att försäkra kommunernas ekonomi och därmed möjlighet att upprätthålla sysselsättningen. De socialdemokratiska talarna är av förstående skäl tysta om detta förhållande. Nu är också skallet från de fackliga organisationerna på den offentliga sektorn borta. Tidigare talade man om

konfiskering, men det gör man inte längre, trots att beloppen nu är betydligt högre. Kan det möjligen bero på vilket eller vilka partier som sitter i regeringen?

Problemen för kommunerna att klara sysselsättningen kommer att öka. Den undermedicin som socialdemokraterna påstod sig ha i oppositionstid, och inte minst under valrörelsen, har man inte lyckats plocka fram – helt enkelt därför att den inte finns. Siffran för industrissysselsättningen i januari månad var den lägsta som noterats, nämligen 970 000.

Närmare 140 000 är deltidssysselsatta av arbetsmarknadsskäl – även detta en rekordsiffra. Jag nämner dessa siffror bara som ett bevis för att socialdemokraterna inte har kunnat infria de utfästelser och förhoppningar som svenska folket fick före valdagen i september månad 1982.

Ungdomarna är den grupp i samhället som har det svårast. Trots att betydande insatser gjordes av den förra regeringen för att förbättra situationen, så återstår ännu mycket. Det är därför som vi från centerns sida har återupprepat vårt krav på ett program för att bereda alla ungdomar upp till 21 år arbete, utbildning eller praktik. Tyvärr har antalet arbetslösa ungdomar under 25 år ökat med närmare 5 000 i jämförelse med samma tid förra året. Därför är vi förvånade över att utskottsmajoriteten har avvisat våra förslag. Jag skulle vilja ställa en fråga till arbetsmarknadsministern: *Vilka planer har ni i kanslihuset för att förbättra ungdomarnas situation med tanke på att det i februari månad var närmare 100 000 ungdomar under 25 år som antingen var arbetslösa eller i beredskapsarbete?* Från centerns sida har vi i reservation 7 angivit tänkbara vägar för att öka ungdomarnas möjligheter att få en förbättrad situation. Vi är medvetna om att vi inte på alla punkter är så där klara och precisa, men det är ändå tankegångar och synpunkter som ligger i linje med att vi bör öka förutsättningarna för att bereda ungdomarna någonting att syssla med.

Med tanke på situationen på arbetsmarknaden är det nödvändigt att vidmakthålla en hög kapacitet och beredskap för beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Därför har vi i stort ställt oss bakom regeringens förslag när det gäller dessa satsningar. Ett genomförande av den moderata politiken skulle otvetydigt leda till en kraftigt ökad öppen arbetslöshet, något som vi från centerns sida inte kan acceptera.

Vi noterar det motsatsförhållande som tycks råda mellan moderaternas reservationer 6 och 7. I den förstnämnda säger man: "Att ge kommunerna utökat ansvar för sysselsättningen riskerar att ge förstärkta inlåsnings effekter på arbetsmarknaden. Detta skulle motverka nödvändig yrkesmässig och geografisk rörlighet och binda människor kvar i olönsamma företag." I den andra reservationen däremot delar man vår uppfattning att det kommunala ansvaret för de arbetslösa ungdomarna bör öka. Men det kanske är så, att man också skall tillgodose de grupper i moderata samlingspartiet som är varma anhängare till en ökad geografisk rörlighet med de konsekvenser för vissa regioner som detta kan få.

Arbetsmarknadsutbildningen måste fortlöpande ses över för att bättre kunna motsvara behovet av yrkesmässig anpassning. Det är viktigt att

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

utbildningsinsatserna kan koncentreras till yrkesområden där en arbetskraftsefterfrågan kan bestå också i ett längre tidsperspektiv. Det är viktigt att den påbörjade utvecklingen fortsätter. Det innebär en fortsatt förskjutning från grundläggande utbildning till mer kvalitetshöjande kurser. Det finns anledning att poängtera nödvändigheten av att utbildningens innehåll fortlöpande ses över. Utbudet av kurser har vidgats genom kraftigt ökade möjligheter att köpa utbildning i företag, en utveckling som ligger helt i linje med centerns uppfattning. Arbetsmarknadsutbildningen bör vidare användas för att motverka könsuppdelning och för att bredda främst kvinnornas arbetsmarknad. Utbildningen på dataområdet måste intensifieras inom hela arbetsmarknadsutbildningen.

Frågan om en förkortning av arbetstiden, i första hand till sex timmar per dag, har diskuterats alltmer under senare år såväl i vårt land som i flera andra industriländer. Centern har verkat för en förkortning av arbetstiden för en grupp människor som vi anser har haft särskilt stort behov därav, nämligen småbarnsföräldrarna. Vi noterar med tillfredsställelse att arbetsmarknadsministern sett till att den statliga parlamentariska utredningen DELFA har fått som sin huvuduppgift att ur ett brett perspektiv ta fram underlag för och att stimulera till debatt och ökade kunskaper om arbetstidernas roll vad gäller sysselsättning, samhälls- och arbetsmiljö, jämställdhet, fördelningsfrågor m. m.

Jag är övertygad om att det är nödvändigt att vi för en öppen debatt i dessa frågor. På sikt bör vi kunna komma fram till lösningar som innebär en förkortning av arbetstiden.

Arbetsmarknadsstyrelsen förutspår en ökad arbetslöshet under det närmaste halvåret. Särskilt svårt blir det för ungdomarna. Stora årskullar lämnar även i år gymnasieskolan, och det blir hård konkurrens om arbetstillfällena. Denna bedömning gör arbetsmarknadsstyrelsen med utgångspunkt i de kontakter som länsarbetsnämnderna har haft med bl. a. företagen i resp. län. Jag tror, tyvärr, att man gjort en riktig bedömning. Därför krävs det en ekonomisk politik som ligger i linje med de synpunkter som centern och folkpartiet framfört i en reservation vid finansutskottets betänkande 1982/83:30. Det är inriktningen av den ekonomiska politiken som är avgörande för hur vi skall klara den framtida sysselsättningen, både inom industrisektorn och på den offentliga sidan.

Andra talare för centern kommer senare att beröra övriga förslag och ställningstaganden i det nu aktuella betänkandet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2, 4, 7, 16, 18, 20, 24, 26, 30, 38, 40, 41, 42 och 43 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 3 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att återge en bild ur det verkliga livet.

I måndags morse stod jag på en busshållplats. Jag skulle åka med flygbussen till flygplatsen i Karlstad. Vi var en grupp människor som stod där och väntade. Bland oss fanns en ung grabb. Precis när en av bussarna skulle

starta, kom en kamrat till den unge grabben. Det syntes att det inte bara var vårsolen som gjorde att kamraten var på gott humör. Han nästan sprang fram till den unge grabben. På långt håll skrek han till denne på ett sätt som gjorde att vi alla levde oss in i det hela: Jag skall börja på ett jobb i dag! Du förstår jag har fått jobb. Han gjorde ingen hemlighet av att det för honom var en väldigt stor dag. Han berättade att han hade besökt arbetsförmedlingen vecka efter vecka men att man bara hade bett honom komma igen. Jag hade liksom gett upp hoppet. sade han. Men i fredags fick jag besked om att jag fått ett jobb. Och nu skall jag börja i dag. Du förstår. sade han. mopeden har jag inställd på verkstad, så jag måste åka buss nu. Och det bästa av alltihop är att när jag ringde dem nu säger de, att om jag sköter mig får jag kanske stanna till hösten också.

Jag erkänner att när jag satte mig i bussen tänkte jag på den här grabben och den glädje som han inte kunde dölja. Det fullständigt porlade ur honom. Och jag tänkte: Finns det fortfarande några kvar som säger att våra ungdomar inte vill ha arbete, då skulle de ha sett glädjen hos den här grabben.

Jag var då på väg upp hit till riksdagen för att diskutera arbetsmarknadspolitik. Och jag tänkte på vad vännen Erik Johansson i Simrishamn så riktigt sade i förra årets arbetsmarknadsdebatt: Vi har en viss tendens att tala om procent och siffror, men vi glömmet och förstår kanske inte riktigt vad den människa som är bakom siffrorna känner.

Ni borde ha sett den här grabben på busscentralen – samtliga här i kammaren. Jag tror att det är nyttigt för oss politiker att se en bild från verkliga livet ibland.

Ifrån folkpartiets sida har vi i vår motion tagit upp ungdomsproblemen. Vi har pekat på de anslag till ungdomsslussar som föreslogs av dåvarande arbetsmarknadsministern Ingemar Eliasson och som riksdagen beslutade om. Jag skall citera två meningar ur vår motion, där vi skildrar vilken effekt detta har haft: "Tanken har mött ett mycket positivt gensvar både hos ungdomar och deras föräldrar och hos andra vuxna. Vi föreslår därför att inom ramen för sysselsättningsskapande åtgärder 100 milj. kr. avsätts för kommunala ungdomsslussar, varav en del bör användas till 'närvaropremier'."

Vi kan ställa oss frågan: Hur har dessa pengar använts i kommunerna? Jag tog kontakt med min hemkommun. Där fick man 350 000 kr. av det här anslaget och startade en kursverksamhet som hette "idrik ungdom". Man gick till arbetsförmedlingen och konstaterade att 50 ungdomar var arbetslösa. Man bjöd in dessa till en information om kursen. 30 tackade ja och kom. 14 ville börja kursen. Man skapade ett arbetsmotto, och jag hoppas att kammarkamraterna på bildskärmen kan se bilden där deras motto finns mitt ibland ungdomarna: Hur mycket vore möjligt om ingen försökte göra det omöjliga.

Nu säger ledaren att det har gått mycket bra. Många har verkligen tagit på allvar detta med att skapa idéer. Och ungdomarna har gått ut i arbetslivet. Deras självförtroende har stärkts.

Onsdagen den
13 april 1983

Arbetsmarknads-
politiken

Man kom igen i mars och gick då ut till 18–25-åringar. Då var 100 arbetslösa. Man har ungefär samma storlek på kursen nu, och man har mycket goda erfarenheter.

Nu kanske det finns någon som skakar på huvudet och säger: Vad betyder detta i en kommun – arbete åt något tiotal ungdomar? Då vill jag säga till er: Tänk på grabben på busshållplatsen, vilken glädje det var för en enda människa att få arbete.

Olika idéer har funnits i olika kommuner, och detta har redovisats vid den stora konferens som hölls i Örebro, där folk från vår kommun var med. Arbetsmarknadsministern känner säkert till att Olof Palme där lämnade ett mycket uppmärksammat svar på en direkt fråga. Han tillfrågades av en av de ungefär 200 ungdomar som var samlade: Vad skulle du göra om du blev arbetslös? Jo, sade statsministern, jag skulle nog försöka ta reda på arbetslöshetens orsaker, och så skulle jag, om jag vore praktisk, jobba med ett sådant projekt som ni gör. Han gav alltså ett direkt beröm för de idéer som väckts ute i kommunerna och de intiativ som tagits. Han bjöd också på stående fot in ett femtontal ungdomar till fortsatt överläggning på Harpsund, och jag vill gärna ge statsministern en eloge för att han tar dessa frågor på djupt allvar.

Jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern: Kommer pengar för verksamhet av den här typen att anslås i tillägspropositionen? Vi har framställt ett yrkande om detta, men vi vet att vi inte kommer att få majoritet för det i riksdagen, när vi inte har fått det i utskottet. Därför är det mycket viktigt att arbetsmarknadsministern i sitt anförande svarar på frågan: Kommer det att anslås pengar för denna mycket effektiva verksamhet ute i kommunerna? Ett positivt svar på denna fråga är viktigt inte minst för ungdomen i mitt län, Värmlands län. Värmlands län är ju speciellt illa ute när det gäller arbetslöshet. Nästan vilken typ av statistik som helst visar att Värmland kommer på andra plats efter det hårt drabbade Norrbotten.

På bildskärmen visar jag nu en bild som alla säkert känner igen. Norrbotten har alltså de största bekymren och därefter kommer Värmland. Den prognos som länsarbetsnämnden i Värmland, liksom andra länsarbetsnämnder, har utarbetat inför vårens och sommarens arbetssituation visar, att om man räknar ihop antalet arbetslösa ungdomar mellan 16 och 24 år och ungdomar i denna ålder i beredskapsarbete, finns det mer än 1 000 ungdomar fler i denna grupp i februari 1983 jämfört med februari 1982. Länsarbetsnämnden säger i en kommentar att andelen arbetslösa ungdomar med gymnasial yrkesutbildning ökar. Man har inte heller lyckats hitta platser på arbetsmarknaden åt dessa. Ett problem är att utbildningsmomenten faller i glömska allteftersom tiden går. Detta gör att ungdomarna vid en senare konjunkturuppgång kan komma att betraktas som utbildade. Man är alltså djupt orolig, och det är jag också. Jag är djupt orolig för arbetslösheten i mitt län. Jag vet att arbetsmarknadsministern alldeles nyligen har deklarerat i riksdagen att också hon är orolig. Särskilt stor är oron för den ökande ungdomsarbetslösheten.

Så sent som förra veckan antydde arbetsmarknadsministern att åtgärder

kommer att vidtas för att bekämpa arbetslösheten, och nu skulle jag vilja fråga: Kommer det att vidtas åtgärder, och kommer det att föreslås medel i tilläggspropositionen, som gör att bekymren för oss som bor i de hårdast drabbade länen minskar? Jag tror att det är mycket viktigt att vi får ett besked även på denna punkt.

Alf Wennerfors och Arne Fransson har nämnt att det finns en rad reservationer vid det här betänkandet. Jag skall i korthet beröra ett par tre stycken som ligger oss i folkpartiet mycket nära. Vi har en egen reservation, nr 28, som gäller utbildningsbidraget till icke-arbetslöshetsförsäkrade. Vi är ju alla överens om att utbildning är ett viktigt redskap i arbetsmarknadspolitiken. Det gäller inte bara ungdomars utbildning utan också i hög grad de äldres, det gäller dem som drabbas av arbetslöshet på grund av strukturförändringar och dem som har fått en bristfällig utbildning tidigare. Vi är alla beredda att satsa stora resurser på den arbetsmarknadsutbildning som AMS och SÖ svarar för. Bland de äldre som hänvisas till sådan utbildning finns det självfallet många som har försörjningsansvar, inte bara för sig själva utan också för en familj. För att klara sin ekonomi under utbildningstiden får eleverna, som alla vet, ett utbildningsbidrag. Vi har ju tidigare varit med om att besluta att bidraget skall anknytas till arbetslöshetsersättningen. Det betyder att från den 1 januari i år kan de som är försäkrade få upp till 280 kr. per dag, medan de oförsäkrade får bara 165 kr. Regeringen föreslår samma belopp för nästa budgetår. Bland de oförsäkrade finns det t. ex. kvinnor som söker sig ut på arbetsmarknaden efter att ett antal år ha arbetat i hemmet med vård av barn. Det kan också gälla invandrare som nyligen har kommit till Sverige. Dessa grupper har inte haft möjlighet att kvalificera sig för inträde i arbetslöshetsförsäkringen.

Regeringen höjde taket för arbetslöshetsförsäkringen från 230 kr. till 280 kr. den 1 januari, men det gjordes ingen motsvarande höjning av de icke-försäkrades utbildningsbidrag. Tidigare utgjorde bidraget 70 % av de försäkrades, men nu knappt 60 %. Vi tycker att skillnaden har blivit för stor mellan de försäkrades och de icke-försäkrades villkor. Genom förslaget i folkpartiets motion nr 1114 vill vi åstadkomma en rättvisare fördelning. Vi vill höja beloppet för de icke försäkrade till 185 kr. och täcka merkostnaden genom en sänkning av taket för arbetslöshetsersättningen till 270 kr. Vi beklagar att vi inte fick utskottet med oss på detta, som vi tycker, fullt riktiga förslag.

Bara några ord också om reservation nr 43.

En konsekvens av det svåra sysselsättningsläget är ju att de arbetshandikappade, som redan i normala tider har svårare än andra att få lämpliga jobb, nu har det ännu svårare. Ingen ljusning har skett i deras situation sedan riksdagen förra året behandlade arbetsmarknadspolitiken.

Vi vet att lönebidragen till arbetsgivare som anställer arbetshandikappade är det bästa medel vi f. n. har att få fram lämpliga jobb åt dem. Jag vill säga till arbetsmarknadsministern och till riksdagskamraterna, att här vet jag verkligen vad jag talar om. I närheten av vår familj har vi personer som

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

faktiskt har räddats just med detta lönebidrag, så här vill jag verkligen lägga känsla i mina ord.

Men nu vill regeringen – tvärt emot vad man ansåg i opposition för ett år sedan – sätta ett tak för antalet platser med lönebidrag i allmännyttiga organisationer. Vi menar att detta är absolut fel. Liksom vi ansåg i arbetsmarknadsutskottet i fjol måste detta anstå tills arbetsmarknadsläget förbättras. Dessa människor kommer annars i kläm. Jag skulle vilja fråga Erik Johansson, som skall föra utskottets talan här: Vad är skälet till att ni har bytt fot i denna fråga, som betyder så mycket för en svårt utsatt människogrupp?

Reservation nr 40 gäller de vapenfria tjänstepliktiga.

Ett sätt att överbygga sysselsättningskrisen för manliga arbetslösa är att öka intagningen av rekryter till den första värnpliktstjänstgöringen. Det har både den föregående och den nuvarande regeringen varit beredda att göra. Och det finns samma arbetsmarknadsskäl för att utöka antalet utbildningsdagar för vapenfria värnpliktiga.

AMS har också i sina äskanden för nästa budgetår anmält att antalet ansökningar om vapenfri tjänst har ökat och att det finns en eftersläpning i utbildningsbehov från föregående år. Man har beräknat behovet för 1983/84 till 800 000 tjänstgöringsdagar. I annat fall ökar eftersläpningen, och det betyder ökade väntetider för de vapenfria värnpliktiga innan de kan få sin utbildning. Det är klart att detta medför stora sociala olägenheter för dem, och det innebär extra kostnader för samhället.

Man har också från AMS pekat på det låga bidraget – 2 500 kr. per vapenfri – till utbildningsanordnarna, och AMS har föreslagit en höjning till 4 000 kr. Vi vet att kommuner och andra som tar emot dessa människor är tveksamma med hänsyn till det låga bidraget.

Märkligt nog – måste jag säga – har regeringen gått emot AMS på den här punkten. Man skär ned antalet dagar till 650 000 och vill inte höja bidraget till utbildningsanordnarna. Det är märkligt också ur den synpunkten att för mindre än ett år sedan argumenterade socialdemokraterna i opposition starkt för en ökning innevarande år till 700 000 tjänstgöringsdagar. Jag vill även här ställa en fråga till utskottets talesman, vännen Erik Johansson: Varför har man gjort en helomvändning i denna fråga? Det skulle verkligen vara intressant att få en förklaring på den punkten.

Elver Jonsson och Jan-Erik Wikström har i en motion föreslagit att antalet utbildningsdagar för vapenfria tjänstepliktiga skall vara 750 000 för att väntetiden skall minska – och med hänsyn till det ökade antalet beviljade vapenfritjänster. Man har också föreslagit en höjning av bidraget till utbildningsanordnarna till 4 000 kr. I reservation 40 stöder folkpartiet och centern denna motion och föreslår att merkostnaden täcks genom omfördelning inom ramen för sysselsättningsskapande åtgärder.

Många av våra reservationer sammanfaller ju med centerpartiets – och i några fall också med moderata samlingspartiets – synpunkter. Jag skall nöja mig med dessa kommentarer, och jag yrkar bifall till samtliga reservationer

där folkpartiets ordinarie ledamot i arbetsmarknadsutskottet, Elver Jonsson, är antecknad.

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

Anf. 4 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Vid februari månads slut fanns det 155 000 personer utan arbete. Arbetslösheten ökade i februari mer än vad som är normalt för säsongen och uppgick till 3,6 % av arbetskraften. Det innebär att 20 000 fler var arbetslösa nu i februari än i februari förra året. Antalet arbetslösa ungdomar under 25 år var 49 000 eller 7,6 %. I februari varslades 4 500 om uppsägning. Det var lika många som i januari.

Antalet personer i beredskapsarbete uppgick i februari till 73 200, vilket är 25 800 fler än vid samma tid 1982. Antalet personer i arbetsmarknadsutbildning uppgick i februari till 46 000, vilket är 3 400 mer än i februari 1982. Sammanlagt deltog i februari 183 000 personer i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Motsvarande antal för februari 1982 var 150 000 personer, dvs. att arbetslösheten, trots en mycket kraftig ökning av de arbetsmarknadspolitiska åtgärdernas omfattning, fortsätter att stiga avsevärt.

När det gäller de framtida arbetsmarknadsutsikterna gör AMS bedömningen, att det mycket kärva arbetsmarknadsläget väntas bestå hela 1983. Någon nämnvärd ökning av den totala efterfrågan på arbetskraft kan f. n. inte förutses. Utbudet av arbetskraft väntas fortsätta att öka hela året i ungefär samma takt som under de senaste två åren. Mot denna bakgrund väntas arbetslösheten öka under 1983, och då särskilt under andra och tredje kvartalet. Behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder blir mot denna bakgrund fortsatt mycket stort.

En fortsatt dämpad efterfrågan på arbetskraft väntas under 1983. Inom stora delar av industrin finns risk för en ytterligare försvagning under det första halvåret. Den bestående svaga efterfrågan på arbetskraft innebär att nyanställningsbehovet förblir mycket begränsat under 1983.

Antalet sysselsatta väntas minska något till följd av fortsatt mycket svag efterfrågan på arbetskraft. En minskning väntas inom industrin, byggnadsverksamheten och varuhandeln.

Herr talman! Detta är den dystra och hotfulla bilden av arbetsmarknaden i dag. Den är ett resultat av bl. a. en oansvarig och felaktig arbetsmarknadspolitik, som har förts i landet under många år.

”Den svenska ekonomin befinner sig i en djup kris. Den enda förutsättningen att komma ur den är att återupprätta de kapitalistiska villkoren för ekonomisk tillväxt. Vår produktion måste anpassas till de nya krav som marknaden ställer. Vårt kostnadsläge måste pressas ner så att vi kan återvinna våra förlorade marknadsandelar så att vi kan exportera oss ur krisen och underskottet i bytesbalansen. Därför är det smärtsamt men nödvändigt att sociala värden som svenska folket anser som självklara rättigheter måste ifrågasättas.”

Det jag nu har citerat har varit några vägledande utgångspunkter för flera ”experter”, professorer och olika ekonomiska dilettanter, som dominerat

*Arbetsmarknads-
politiken*

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

och styrt den ekonomiska debatten hittills. Från de förutsättningarna utgick också deras "beska medicin".

De utgångspunkterna låg också till grund för den arbetsmarknadspolitik eller brist på sådan som har praktiserats av olika borgerliga regeringar de senaste åren. Den har inneburit att industrikapaciteten har skurits ned kraftigt och att tusentals arbetare har förlorat sina jobb. Under senare år har vi fått uppleva att hela branscher inom industrin, t. ex. tekoindustrin och varven, drabbats av nedläggningar och andra former av personalinskränkningar.

De miljarder som satsats av borgerliga regeringar i olika omgångar i s. k. krisbranscher var inte avsedda att utveckla dessa branscher, utan pengarna utgjorde det nödvändiga priset för att avveckla dem, eller, som det hette, "anpassa" dem till de nya arbetsmarknadsförutsättningarna. Pengarna var inte avsedda för att utnyttja den ofta toppmoderna och tekniskt avancerade produktionskapaciteten utan för att lägga ned verksamheten.

Sådan har den arbetsmarknads- och sysselsättningspolitik varit som olika regeringar hittills praktiserat. Den bygger på en obegränsad tro på marknadskrafternas förmåga att lösa problemen. Den bygger vidare på övertygelsen dels att marknadshushållningens dynamiska utveckling alltid är sund, dels att den alltid sammanfaller med samhällets intressen. Därför har de olika regeringarna och staten avhållit sig från varje form av ingripande eller försök till styrning och påverkan av en utveckling som har lett till att arbetslösheten bara blivit större och större.

Nu är det den socialdemokratiska regeringens tur att tala om för gruvarbetarna i Svappavaara och Kiruna, för varvsarbetarna i Uddevalla och Malmö samt för textilarbetarna att de har blivit överflödiga, att de inte längre passar in i de nya arbetsmarknadsförutsättningarna, att de plötsligt har omvandlats från produktiva, skapande, erfarna och yrkesskickliga arbetare, som har byggt upp vår välfärd, till människor som inte längre behövs. Följaktligen kan de inte få kosta "hur mycket som helst" för de svenska skattebetalarna med tanke på budgetunderskottet.

Nu är det den socialdemokratiska regeringen som offerar några tusen arbetare på arbetslöshetens, förtidspensioneringens och kanske utslagningens altare, för att anpassa vår industri till den nya marknadssituationen och för att stärka vår exportindustri så att den kan återvinna de förlorade marknadsandelarna, så att "vi" framgångsrikt kan konkurrera ut andra länders kapitalister och så att arbetslösheten i stället drabbar arbetare i andra länder. Därför är det också nödvändigt att pressa ned "vårt" kostnadsläge så mycket som möjligt med kraftiga reallönesänkningar.

Det är, herr talman, den s. k. prismedvetenheten som ligger till grund för den förda industri- och sysselsättningspolitiken. För den har hela det svenska etablissemanget med Svenska arbetsgivareföreningen i spetsen i åratalspropagerat. Den har systematiskt hamrats in i folks medvetande och av somliga betraktats som Sveriges största tillgång, dvs. medvetenheten om det nödvändiga i kapitalismens fortbestånd och effektivisering.

Det är uppfattningar som alltid har anammats av Alf Wennerfors och hans

parti, och det är ju inte konstigt. Alf Wennerfors har inget intresse av att i första hand värna om de arbetslösa. Han och hans parti har i stället ett intresse av att värna om kapitalet och profiterna.

Tyvärr kan man konstatera att socialdemokratin har precis samma grund för sin politik. Den socialdemokratiska regeringen är i total avsaknad av ett mer långsiktigt utvecklingsprogram för den svenska industrin. Det enda man har att hänvisa till är regeringens ekonomiska politik och devalveringen, den senare som en mer långsiktigt inriktad åtgärd med huvudmål att bekämpa arbetslösheten. Man säger bl. a. att i första hand exportföretagens situation kommer att förbättras genom devalveringen. Vinsterna kommer att öka och i sin tur medföra fler investeringar och en förbättrad sysselsättning. Det allmänna ekonomiska uppsvinget skulle alltså erbjuda alternativ för de friställda från en kraftigt nedbantad och marknadsanpassad industri. Vi från vpk tror inte på en koppling mellan industrins ökade vinster på den ena sidan och ökad sysselsättning på den andra.

Landets näringsliv är generellt starkt. Dess saluvärde har ökat med 208 % och dess förädlingsvärde med 188 % under perioden 1970–1977. Samtidigt har antalet arbetade timmar minskat med 16 %. Tar man industrins utveckling från 1977 och därefter, finner man att samtliga börsnoterade företags omsättning utom banker och försäkringsbolag har ökat från 172 miljarder kronor 1977 till 310 miljarder 1981. Samtidigt har 160 000 jobb försvunnit inom svensk industri under de senaste sex åren.

Det är alltså inte dålig lönsamhet som orsakat den svåra sysselsättnings-situationen. Vi tror inte på den kopplingen av följande skäl:

1. Det låga kapacitetsutnyttjandet i dag i många industriföretag möjliggör att företagen ökar produktionen utan personalförstärkning.

2. Det råder försiktighet med kapacitetshöjande investeringar på grund av allmän osäkerhet om framtiden.

3. Investeringar är ofta arbetskraftsbesparande inom företagen – automatiseringen höjs i regel i samband med investeringar.

4. Struktumvandlingen fortsätter inom t. ex. maskinindustrin. Företag som slås ut eller tvingas krympa är ofta mer arbetskraftsintensiva än expanderande företag. De senares starka sida är ofta hög teknologinivå och produktutveckling, men de lägger ut mycket av tillverkningen på lego och import.

5. Struktumvandlingen har inneburit en markant ökning av utlandsbe- roendet. Det gör att produktionen är särskilt känslig för internationella konjunkturella svängningar och kriser. Struktumvandlingen har inneburit en stark monopolisering och multinationalisering av den svenska industrin. Det har i sin tur medfört en ökad utlandsetablering med större andel investeringar utomlands. Det finns ingen garanti för att ökade företagsvin- ster inte skall resultera i ökade investeringar utomlands i stället för i Sverige. Där kan man säga att de olika regeringarnas politiska syfte att genom bidrag och subventioner till exportindustrin öka viljan till investeringar och på så sätt öka sysselsättningen har krönts med framgång.

De svenska företagen har ökat antalet anställda under de senaste 12 åren.

Det är bara det att de ökar antalet anställda utomlands, dit stora delar av industriinvesteringarna också går. Utlandsetableringen har inneburit att våra industrier har förvandlats till sammansättningsfabriker, medan en stor del av de komponenter som exempelvis Volvo använder för sin biltillverkning importerats från utlandet.

Av den politik regeringen hittills fört framgår att regeringen också i fortsättningen kommer att överlämna ansvaret för de avgörande besluten, som reglerar vad som skall produceras, hur det skall produceras, om produktionen skall ske i landet eller flyttas utomlands, om arbetslösheten och utslagningens omfattning, om de tusentals och åter tusentals arbetslösa ungdomarnas framtid, till samma krafter som i slutna direktionsrum och med uteslutande företagsekonomiska kalkyler som underlag har skapat den industristrukturella bilden av i dag, den ekonomiska krisen och arbetslösheten. När arbetsmarknadsministern och hennes regering går ut till folket och säger att arbetslösheten beror på att vi – hela landet – befinner oss i en ekonomisk kris, så talar de inte om hela sanningen.

De tusentals arbetslösa ungdomarna befinner sig inte i någon kris. De varvsanställda, de anställda inom skogs-, stål- och gruvindustrin samt de tusentals permitterade arbetarna befinner sig inte i någon kris. Det som befinner sig i kris är det kapitalistiska ekonomiska systemet, den grund som regeringen bygger sin politik på.

Vårt parti har den bestämda uppfattningen att arbetslösheten inte går att bekämpa med mindre än att man aktivt ingriper och påverkar eller styr den pågående strukturomvandlingen. Om strukturomvandlingen tillåts fortsätta ostyrd, kommer dess negativa effekter att förstärkas och fördjupas. Vpk anser att det nu är dags för arbetarpartierna att utarbeta och förverkliga ett industripolitiskt program som utgår från och har som målsättning att utnyttja landets produktionskapacitet, yrkeskunnande och tekniska utveckling för att tillfredsställa samhällseliga behov i stället för att fortsätta att överlämna ansvaret för landets framtida utveckling åt samma krafter som har förorsakat den nuvarande svåra situationen. Ett industripolitiskt program som tar hänsyn till att naturen numera sätter bestämda gränser för vår fysiska aktivitet i form av miljöförstöring, begränsade råvaruresurser och energi. Ett industripolitiskt program som bygger på arbetarrörelsens traditioner och genomsyras av dess värderingar.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga de vpk-reservationer som är fogade till det betänkande vi nu behandlar.

Anf. 5 ERIK JOHANSSON (s):

Herr talman! Läget på arbetsmarknaden har försämrats de senaste åren. Efter de stora sysselsättningspolitiska framgångarna under socialdemokraternas tidigare, långvariga regeringsperiod började problemen att hopa sig på arbetsmarknaden när de borgerliga tog över regeringsansvaret. Ungdomar, äldre, handikappade mötte stigande svårigheter. De regionala obalanserna började åter växa. I september 1976 registrerades 70 000 arbetslösa, i september 1982 176 000. Det är i ett nötskal det arv som de borgerliga

partierna lämnade efter sig. Man kan också uttrycka saken på det sättet att priset för sex års borgerligt regerande blev 100 000 fler arbetslösa människor.

Därför var det nödvändigt för socialdemokratin efter regimskiftet att omedelbart sätta in kraftfulla åtgärder för att hejda den arbetslöshet som till följd av den avgående tvåpartiregeringens låt-gå-politik ökade i accelererande tempo. Detta kostade pengar, och moderaterna kallar det ganska nedsättande "miljardrullningen till AMS". Men vi gjorde denna satsning i övertygelsen om arbetets centrala betydelse för människornas materiella och sociala välfärd. Vi gjorde den i den bestämda uppfattningen att det i ett samhälle som accepterar arbetslöshet finns risk för att det uppkommer stora materiella och sociala klyftor som leder till isolering och främlingskap mellan olika befolkningsgrupper. Detta måste undvikas.

Vi kritiseras för att vi skapar AMS-arbeten men inga riktiga jobb. När den socialdemokratiska regeringen tog över regeringsansvaret för ett halvt år sedan fick den ta sig an problem som tillhör de svårare som vårt land har haft under modern tid. Det är problem som bara kan lösas på sikt. Det viktiga har varit och är att finna vägar ur problemen, vägar som för framåt och inte bara bakåt som under de borgerliga regeringarna. Det börjar nu skönjas tecken till en ljusning. Devalveringen i höstas börjar nu ge resultat för den svenska exportindustrin. De träffade löneavtalen är präglade av insikt om våra ekonomiska svårigheter. Räntenivåerna har börjat sjunka. Prisstegringarna förefaller bli lägre än väntat. Allt detta är, som sagt, ljusglimtar. Men problemen har under de gångna åren hunnit växa sig så stora att det kommer att ta lång tid att avveckla dem. Regeringens ekonomiska politik börjar nu få effekt, bl. a. på så sätt att orderingången till industrin förefaller ha förbättrats, inte bara tillfälligt.

Som bekant har industrins kapacitetsutnyttjande varit mycket lågt. Det kommer att dröja innan förbättringen kräver nyrekrytering. I all synnerhet gäller detta om den gångna vintern. Det var alldeles uppenbart att man måste lita till arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av bl. a. beredskapsarbeten för att sysselsättningsläget inte skulle bli katastrofalt. Tack vare dessa stora insatser lyckades vi skapa förutsättningar för ökad sysselsättning och ekonomisk tillväxt i samhället.

Herr talman! Utskottsmajoriteten tecknar läget på arbetsmarknaden i dag och under nästa budgetår utan försök till förskönande omskrivningar. Vi döljer inte att arbetslösheten ligger kvar på en efter svenska förhållanden hög nivå. Vi tror att sysselsättningsläget kommer att förbättras, men det kommer att ske endast långsamt. Vi måste fortsätta att göra arbetsmarknadspolitiska insatser i stor omfattning.

Man skulle kunna tro att en så klar och öppen redovisning av våra sysselsättningsvärigheter inte skulle kunna leda till några meningsskiljaktigheter i utskottet. Men det är inte fallet. Moderaterna har tagit fram en lägesbeskrivning där man åter luftar utfallet av 1975 års lönerörelse. Centern och folkpartiet har i en annan reservation framhåvt tvåpartiregeringens sysselsättningspolitiska insatser. Herr talman! Jag lämnar därhän den

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

betydelse dessa ting har haft för behovet av insatser under nästa budgetår.

Som jag nyss anfört räknar utskottets majoritet med att det behövs omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser även under nästa budgetår. Vi har anslutit oss till regeringens förslag om en total volym av 14,5 miljarder kronor. Det finns faktiskt en bred politisk majoritet bakom en volym av denna storlek. Centern, folkpartiet och vpk har i huvudsak godtagit den. De avvikande förslag dessa partier redovisar medför beloppmässiga skillnader som i detta sammanhang endast är marginella. Moderaterna däremot går sin egen väg och tänker att det är möjligt att begränsa de arbetsmarknadspolitiska insatserna med 2,5 miljarder kronor.

Det kan vara värt att hålla i minnet att det finns denna breda uppslutning kring det totala behovet av insatser. De ovanligt många reservationerna i betänkandet, 46 stycken, skulle kunna tyda på motsatsen. Drygt hälften av dessa reservationer är avgivna av moderaterna, som därmed markerar sin särställning. Av det tidigare borgerliga trepartisamarbetet finns inte mycket kvar. Endast tre reservationer är gemensamma för de borgerliga partierna.

Huvudpunkterna i utskottsmajoritetens program för nästa budgetår är en ram för beredskapsarbetena om 7,7 miljoner sysselsättningsdagar och en ram för arbetsmarknadsutbildningen som omfattar 120 000 personer. Stödet åt de arbetshandikappade har hög prioritet. Närmare 5 miljarder kronor av totalt 14,5 miljarder är avsatta för åtgärder som skall främja sysselsättningen för handikappade.

Det är detta program som moderaterna vill rycka bort en försvarlig bit ur. De medger visserligen att det behövs arbetsmarknadspolitiska insatser även nästa budgetår. Men man lägger sig alltså på en nivå som är 2,5 miljarder kronor lägre. Det recept som moderaterna har skrivit ut i sina reservationer för att komma till rätta med dagens svårigheter på arbetsmarknaden kan utan större överdrift sammanfattas på följande sätt:

1. Håll lönerna nere och vinsterna uppe.
2. Befria företagen från deras ekonomiska och administrativa pålagor.
3. Avskaffa MBL och anställningsskyddet.

Herr talman! Ett program med denna inriktning talar naturligtvis för sig självt. Men låt oss göra tankeexperimentet att programmet vinner gehör. Vilka effekter hinner det få redan under nästa budgetår, dvs. det budgetår som vi nu diskuterar? Först skall parterna omförhandla om de lönesatser som man nyligen slutit avtal om. Ny lagstiftning skall till. Och sedan skall dessa åtgärder få effekter på sysselsättningen i ett läge där huvudproblemet är att vi har ett näringsliv med ett alldeles för lågt kapacitetsutnyttjande. Naturligtvis hinner man inte få några sådana effekter som moderaterna åstundar under ett budgetår som tar sin början redan om ett par månader.

Herr talman! Man kan sätta fler frågetecken för halten i moderaternas förslag. De lägger huvuddelen av sina prutningar på beredskapsarbetena. De vill inte vara med om att beräkna pengar för 7,7 miljoner sysselsättningsdagar. Det är nu ett antal som inte har kommit till på en höft. Det är det antal

som faktiskt gick åt budgetåret 1979/80, då vi hade den senaste konjunkturuppgången, och då vi också hade en borgerlig trepartiregering, inkluderande moderater, som fann det nödvändigt med en insats av samma storlek.

Samma luftighet vidlåder andra beräkningar av moderaterna. Den självklara följden av deras nedskärning av beredskapsarbetena blir en ökning av antalet öppet arbetslösa, men moderaterna tror ändå att det kommer att bli betydligt färre som behöver arbetslöshetsersättningar och skär därför också ned anslaget till dessa ersättningar. Det är i stället arbetsförmedlingen som skall ha högsta prioritet, säger moderaterna, men sänker i nästa andetag anslaget till förmedlingsarbetet.

Det hör till bilden att moderaterna använder AMS anslagsframställning från sommaren 1982 som en hörnsten i sin alternativbudget. Nu går tiden fort, och denna anslagsframställning är i hög grad inaktuell. Låt mig ta ett exempel: I somras räknade AMS med ett s. k. konjunktur neutralt behov av 5 miljoner dagsverken inom beredskapsarbetena. Det är bl. a. detta som moderaterna har utgått från. Men i det sysselsättningsläge som nu kan överblickas anser AMS att det behövs 10 miljoner dagsverken.

Herr talman! Jag skall här efter med ett par ord beröra ytterligare några av moderaternas reservationer. En av dessa handlar om medbestämmande- och trygghetslagstiftningen. Tonen är utomordentligt negativ när det gäller denna lagstiftning. Man får, som jag nyss sade, närmast intrycket att moderaterna vill göra rent hus med lagstiftningen. Det finns dock inga konkreta förslag i reservationen. Sådana förslag har moderaterna presenterat i andra motioner, som vi kommer att diskutera i höst. Man kan därför fråga sig vad denna reservation tjänar till. Som den nu är utformad är den enbart en suck av missnöje över att moderaterna under de gångna borgerliga åren inte lyckades förändra denna lagstiftning efter sina önskemål.

Vidare vill moderaterna avskaffa distriktsarbetsnämnderna, byggarbetsnämnderna och den obligatoriska anmälan av lediga platser till arbetsförmedlingen.

Distriktsarbetsnämnderna är ett sätt att fortsätta decentraliseringen av beslutsfattandet inom arbetsmarknadsverket. Moderaterna är nog ganska ensamma om sin avvecklingslinje när det gäller dessa nämnder.

Systemet med byggarbetsnämnderna har nyligen utretts. Enbart det förhållandet att det finns ett betänkande med förslag om vissa förändringar i systemet är inte skäl nog att, som moderaterna vill, omedelbart fatta ett beslut om att dessa nämnder skall avskaffas. Det är i varje fall inte den vanliga ordningen för riksdagen när det gäller att ta ställning i sakfrågor.

Skyldigheten för arbetsgivare att anmäla lediga platser till arbetsförmedlingen behövs inte minst för att förmedlingens datasystem skall bli verkningsfullt. Skall detta rikstäckande system bli ett effektivt hjälpmedel, till gagn för både arbetsgivare och arbetssökande, måste förmedlingen självfallet ha tillgång till så stor andel av platsutbudet som möjligt. Detta är en fråga om arbetsförmedlingens effektivitet, en fråga som moderaterna ägnat uppmärksamhet i en särskild reservation. Där begärs tilläggsdirektiv till den nya utredningen om arbetsmarknadsverkets organisation och

ansvarsområde. Moderaterna kräver här omorganisation och effektivisering av arbetsmarknadsverket. Det anmärkningsvärda är att moderaterna i denna reservation inte bidrar med det minsta uppslag till ledning för skrivningen av de begärda tilläggsdirektiven. Möjligen kommer dessa uppslag i en annan reservation, där moderaterna pläderar för en utredning om vad de kallar arbetsförmedlingsmonopolet. Denna utredning skall väl bl. a. vara öppen för specialförmedlingar drivna i en annan regi. Vi tar bestämt avstånd från förslag med den inriktningen men vill samtidigt påminna om att det har startats ett utredningsarbete som skall syssla med gränsdragningen mellan arbetsmarknadsverkets och andra verks och myndigheters ansvarsområden. I den utredningen skall man också ta upp frågor om förmedlingsarbetet på ett par områden som under åren visat sig svårlösta, nämligen förmedlingen av artister och musiker samt kontorsvikariaten.

Herr talman! Förmedlingsverksamheten behandlas från en helt annan utgångspunkt av vpk i en reservation som begär lagstiftning om obligatorisk arbetsförmedling och förbud för arbetsgivare att svartlista arbetssökande. Detta är krav som vpk även har framfört tidigare år. Utskottet tvivlar på att lagstiftning är ett verkningsfullt medel. Vi tror i stället att ett mer utvecklat personalinflytande på företagens rekryteringspolitik är ett bättre sätt att komma till rätta med de problem som vpk har berört i sin motion.

En av de punkter där regeringen föreslår ändring i det arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet gäller starthjälpen till arbetstagare som måste flytta till annan ort för att få arbete. Bidraget föreslås höjt, för ensamstående från 3 000 till 4 000 kr. och för familjeförsörjare från 5 000 till 8 000 kr. I en centerpartireservation yrkas avslag. Centerpartiet ser detta som en flyttningsstimulans, som en fortsättning på vad centern kallar flyttlasspolitiken. För utskottets majoritet är det fråga om ett bidrag som ständigt måste anpassas till prisutvecklingen, så att det så långt som möjligt minskar de ekonomiska påfrestningar som under alla förhållanden uppstår för de människor som måste klara sin arbetslöshetssituation genom att flytta från hemorten.

Herr talman! Jag har i mitt anförande uppehållit mig vid sysselsättningsläget och de allmänna förutsättningarna för den arbetsmarknadspolitiska budget som vi nu har att ta ställning till. Jag har dessutom kommit in på arbetsförmedlingsverksamheten och olika organisationsfrågor. I huvudsak har jag berört frågor som förorsakat meningsskiljaktigheter i utskottet. I betänkandet behandlas i motsvarande avsnitt även en rad frågor som aktualiserats i motioner om sysselsättningsbudget, trygghetsfonder, arbetstider m. m. Här har utskottet gjort eniga skrivningar, och jag ber att få hänvisa till dessa.

Mina partikamrater i utskottet Lars Ulander och Sten Östlund kommer i den fortsatta debatten att redovisa utskottets bedömningar i fråga om ungdomsarbetslöshet, arbetsmarknadsutbildning, kontantstöd, beredskapsarbeten och frågor om arbetshandikappade. Den av tredje vice talmannen under debatten ställda frågan kommer att besvaras i det sammanhanget. När kammaren längre fram i dag fattar beslut om arbetsmarknadsverkets budget

nästa år är därmed inte sista ordet sagt om denna budget. Det finns kompletterande förslag i propositionerna om utvecklingen i Norrbotten och om varven. Det kan också visa sig önskvärt att i samband med kompletteringspropositionen göra en sista avstämning av åtgärdsbehovet före budgetårsskiftet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande 1982/83:21 under avsnitten Riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken m. m., Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader m. m. och Arbetsmarknadsservice, samt avslag på reservationerna och till dem fogade yrkanden.

Anf. 6 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Den gode utskottskamraten Erik Johansson angrep oss moderater på flera punkter. Mina partikolleger skall i den efterföljande debatten ge besked på flera av dessa punkter.

Jag skall begränsa mig till att ta upp endast ett av de påståenden som Erik Johansson gjorde. Han sade att nu går det framåt – under den borgerliga tiden gick det bara bakåt.

Då vill jag bara ställa en fråga till Erik Johansson. Arbetslösheten bara ökar. Är det detta, Erik Johansson, som avses med att "nu går det framåt"?

Anf. 7 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Erik Johansson var i sitt anförande mycket mild i kritiken mot oss i centern och våra ställningstaganden. Erik Johansson beskyllde emellertid mittenregeringen för låt-gå-politik, något som inte överensstämmer med det verkliga förhållandet. Den ekonomiska politik som mittenregeringen förde innebar att man ansåg det vara nödvändigt att både arbeta och spara sig ur den ekonomiska situation som vårt land befann sig i. Vi var också angelägna om att begränsa budgetunderskottet, och vi var på god väg i den riktningen. Vi lyckades också bekämpa inflationen på ett sätt som i förhållande till andra länder avvek betydligt. Vi lyckades även under de åren – som jag sade i mitt huvudanförande – öka antalet arbetstillfällen med 130 000.

Det vittnar om att den politik som vi från centerns sida har medverkat till i regeringsställning var fruktbar.

Erik Johansson nämnde att det fanns vissa ljusglimtar när det gäller effekterna av devalveringen. Det är väl i och för sig riktigt att det i vissa branscher finns positiva inslag, men det förhåller sig inte generellt på det sättet. I och med att den socialdemokratiska regeringen i mycket stor utsträckning har grundat sina bedömningar på tron att devalveringen verkligen skall lyckas generellt, är det att hoppas på att det blir en förbättring.

Hade vi suttit kvar i regeringsställning hade vi inte vidtagit dessa drastiska devalveringsåtgärder som den socialdemokratiska regeringen vidtog. Men jag tror ändå att man skall vara litet försiktig med att ropa hej, innan man

verkligen ser de exakta effekterna av devalveringen. Det är angeläget att vara observant och iakttä utvecklingen samt att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att förbättra den allvarliga situationen på arbetsmarknaden. Vi måste på alla sätt och vis försöka nedbringa arbetslösheten.

Anf. 8 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp) replik:

Herr talman! Det var en mening i Erik Johanssons anförande som föranledde mig att begära replik. Erik Johansson sade att priset för sex års borgerligt regerande blev 100 000 arbetslösa människor. Det är en formulering bakom vilken jag inte känner igen Erik Johansson. Jag måste säga att jag inte tror att vi vinner på att gå och beskylla varandra för att ha gjort så och så många arbetslösa.

Jag har åberopat Värmland med siffror. Jag har sagt att det är 1 000 fler ungdomar i beredskapsarbete och arbetslösa i dag än det var samma månad förra året. Jag har också sagt att arbetsmarknadsministern och jag båda hyser bekymmer för den utvecklingen och behöver hjälpas åt att klara upp det hela. Det var nödvändigt att sätta in kraftfulla åtgärder för att hejda den arbetslöshet som tvåpartiregeringens låt-gå-politik förorsakat, sade Erik Johansson. Vilka kraftfulla åtgärder, Erik Johansson? Alla är inte överens med Erik Johansson på den punkten.

Vid den konferens i Örebro som jag citerade en del ifrån förut – bl. a. ett svar från Palme – sade en ABF-instruktör – enligt en tidningsartikel – om ett kommunalt projekt att "efter valet blev det så tyst om allt som skulle göras för arbetslös ungdom". Jag tror att många delar hans uppfattning att det dämpades ned efter valet.

Avslutningsvis sade Erik Johansson – och det har jag noterat med glädje – att sista ordet inte är sagt än från regeringens sida. Tack för det, Erik Johansson! Får jag tolka det så att när Norrbottenspaketet nu har kommit, följer tvåan och trean på listan över "tio i topp" när det gäller den svåra arbetsmarknadssituationen? Kan vi räkna med att bakom yttrandet att sista ordet inte är sagt ligger ett löfte från Erik Johansson att någonting kommer att göras i tilläggspropositionen även för de svårt utsatta län som jag talade om förut?

Anf. 9 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Erik Johansson berörde i sitt inlägg vpk-reservationen om den obligatoriska arbetsförmedlingen. Han uppfattade kravet som i och för sig positivt men reservationen som verkningslös. Han ansåg att lagstiftningen på området inte är tillräckligt effektiv, och därför borde andra åtgärder vidtas.

Även om en av mina partikamrater kommer att beröra den punkten i ett anförande längre fram i debatten, anser jag att Erik Johansson bör bemötas med frågan: Anser Erik Johansson att lagstiftningen skulle försämrats, om riksdagen bifaller reservationen, eftersom han tycker att förslaget inte är tillräckligt effektivt?

Anf. 10 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! För att ta inläggen i tur och ordning vill jag först vända mig till Alf Wennerfors, som påminde om att arbetslösheten ökar och därmed behovet av kraftfulla insatser. Visserligen har arbetslösheten ökat, men jag vill hänvisa till det faktum att trots den ekonomiska situation som var rådande när vi fick överta regeringsansvaret har vi ändå lyckats hålla arbetslösheten tillbaka. Den har inte fått den stora omfattning som den eljest skulle ha fått.

Vad vi har kritiserat är den ekonomiska politik som fördes under de borgerliga regeringsåren och som ledde till att industriinvesteringarna sjönk katastrofalt.

Jag vill erinra om de vallöften vi gav och som vi har infriat – åtgärder har vidtagits som kostar i runt tal 4 miljarder kronor. Tidigare talare från vårt parti har strukit under att det är ett långsiktigt, tålmodigt arbete att ta oss ur krisen, men vi är på väg att göra det. Det är väl ett obestridligt faktum att devalveringen och de övriga ekonomiska insatserna nu börjar ge resultat. På den vägen skall vi fortsätta, därom är vi överens inom arbetarrörelsen.

Jag skall inte förneka, Arne Fransson, att antalet sysselsatta ökade med 130 000, men man skall i sammanhanget komma ihåg att det var deltidsarbeten. Efterfrågan på heltidsarbeten fanns, men den kunde inte tillgodoses.

Vi har i andra sammanhang tidigare kritiserat ryckigheten i den borgerliga politiken, och vi gör det även i dag. Den långsiktighet saknades som är en grundförutsättning för att industrin skall investera och ta vara på de möjligheter vi har i vårt land.

Slutligen till Karl Erik Eriksson: Jag har nämnt paketet för 4 miljarder kronor, och jag sade att det finns kompletteringar i Norrbottenspropositionen och i varvspropositionen. Vi har anledning att återkomma till de frågorna, och det kan vara önskvärt att i samband med kompletteringspropositionen göra en sista avstämning.

Karl Erik Eriksson, ärad tredje vice talman, är väl bevandrad i den handläggningsrutin vi har för ärendebehandlingen i kammaren, så jag tror att innebörden i vad jag har sagt bör framstå med önskvärd tydlighet.

Anf. 11 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Erik Johansson gör nu en försiktig reträtt, och det tycker jag är klokt. Nu säger han att vi i alla fall har hållit tillbaka – han säger inte längre att det bara går framåt. Man får ju besked om att man kanske skall vara litet försiktig när man läser majoritetsyttrandet i betänkandet, där Erik Johansson med sina socialdemokratiska kolleger själv säger att sedan tredje kvartalet 1981 har arbetslösheten varje kvartal varit högre än vid motsvarande tidpunkt varje år de senaste 20 åren.

När det gäller de lediga platserna säger man att i förhållande till motsvarande tid 1979 är det nu en nedgång med 47 %. I fråga om arbetslösheten bland de unga försämras också den, säger man i det här betänkandet.

Vad beträffar sysselsättningsutvecklingen inom tjänstesektorn – både den privata och den offentliga – blir den sannolikt mycket svag under 1983, framhålls det också.

Det går alltså inte framåt, Erik Johansson. Man är också tveksam om huruvida ni ännu lyckats hålla tillbaka. Jag hoppas att ni – och vi tillsammans – kommer att lyckas med det, men än är det för tidigt att ta sådana uttryck i sin mun.

Anf. 12 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse Erik Johanssons erkännande av att antalet sysselsatta under tiden 1976–1982 har ökat med 130 000. Ökningen ligger, som jag sade i mitt anförande, till övervägande del på det ökade antal kvinnor som kommit ut på arbetsmarknaden. Det var naturligtvis ett positivt erkännande från Erik Johanssons sida; den s. k. lät-gå-politik som han talade om har ändå givit detta positiva resultat.

Det är riktigt att antalet deltidssysselsatta har ökat under de senaste åren. Det har olika orsaker. En del har önskat få deltidsarbete. Det är också fråga om delpensionering och sådant. Allt detta har medverkat till att antalet deltidssysselsatta har ökat. Men även antalet deltidssysselsatta av arbetsmarknadsskäl har ökat. Det är alltså fråga om människor som vill ha en längre arbetstid men som inte kan få det. Då är siffran för februari månad – den senaste vi har – den högsta som förekommit. Det vittnar om att utvecklingen inte varit speciellt positiv sedan socialdemokraterna övertog regeringsansvaret, och det finns anledning att påminna Erik Johansson om den här utvecklingen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 13 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag deklarerade för Erik Johansson att det var formuleringarna i inledningen av hans anförande som gjorde att jag begärde replik. Jag vill upprepa att när man säger att ett borgerligt regering fick ett pris av 100 000 arbetslösa, så får man också vara beredd att stå upp och försvara vad man gör för att ändra på detta – vilket man säger att man skall göra med kraftfulla åtgärder.

Erik Johansson sade förut att sista ordet inte är sagt i tilläggspropositionen. Jag har gång på gång ställt frågor på den punkten. Nu säger Erik Johansson att vissa slutjusteringar kommer att göras. Då hoppas jag att det blir slutjusteringar som blir oss till hjälp när det gäller att lätta på arbetslöshets-situationen i de hårdast drabbade länen.

Jag förstår i viss mån att andra talare kan komma att beröra de frågor, där jag framställt önskemål om raka svar när det gäller lönebidraget för de vapenfria. Men jag tycker ändå att utskottets huvudtalesman kunde lämna någon förklaring till varför socialdemokraterna bytt fot i dessa frågor, som betyder så mycket för många hårt utsatta enskilda människor.

Anf. 14 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Alf Wennerfors sade att jag slagit till reträtt. Men i mitt huvudanförande strök jag under att vi i utskottsmajoriteten inte gjort några förskönande målningar när det gäller beskrivningen av det uppkomna arbetsmarknadsläget.

I dag – det har vi också gjort tidigare, och det kommer vi att göra även i den fortsatta debatten – kommer vi att redovisa partiets synpunkter och kritik beträffande den ekonomiska politik, den näringspolitik och den arbetsmarknadspolitik som den borgerliga regeringen förde. Vi har pekat på den ryckighet som möjliggjort den långsiktiga planering som skulle stimulera till investeringar. Vidare utnyttjade man inte de förutsättningar som fanns i samhället och näringslivet i form av yrkeskunnighet, skickliga administratörer vid våra företag, marknadsförare osv. Sist men inte minst har vi pekat på den förhandlingsordning som finns på den svenska arbetsmarknaden när det gäller arbetsfreden och som gör det möjligt för oss att hålla ingångna leveransavtal och att sälja våra produkter.

Vad vi har efterlyst är en spjutspets i framtiden mot tredje världen och ökade marknadsandelar. När vi tog över ansvaret upplevde vi situationen som mycket besvärande – kanhända t. o. m. mycket värre än vi hade trott.

Jag vill bara erinra om de satsningar som vi gjort i och med infriandet av våra vallöften. Under våren 1983 har vi satsat över 20 miljarder på sysselsättningen. Vidare har vi satsat 6 miljarder på varven. Statsföretag AB har fått 3 miljarder. Tekoindustrin föreslås få 500 miljoner. Allt detta är ett uttryck för vår viljeinriktning. Vi vill skapa sysselsättning och ta vara på de regionala förutsättningar som finns.

Av det program som vi har lagt fast – det har vi haft anledning att stryka under – framgår den betydelse som vi tillmäter arbetet, såväl för individen som för samhället och den samhällsekonomiska utvecklingen. Den vägen vill vi också fortsätta på.

Jag tycker inte, Arne Fransson, att det finns anledning att missförstå det här med låt-gå-politiken. Jag anser mig ha redogjort för vår bedömning i det sammanhanget.

Anf. 15 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! När regeringen trädde till i oktober förra året var arbetslöshetssiffrorna mycket höga för augusti och september. I september var över 170 000 personer, eller 4 % av arbetskraften, utan arbete. Efter bara ett par veckors arbete lade den socialdemokratiska regeringen fram ett omfattande åtgärdsprogram, som innebar att närmare 3 miljarder kronor avsattes för arbetsmarknadspolitiska insatser. Över 1 miljard kronor satsades på tidigareläggningar av statliga byggen. Dessa åtgärder kombinerades med insatser som syftade till att mera långsiktigt stärka den svenska ekonomin och i synnerhet den svenska industrin.

De mera långsiktiga åtgärderna verkar ju först på sikt. Det har vi redovisat i många olika sammanhang, och det framgår bl. a. av budgetpropositionen.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Någon omedelbar påverkan när det gäller arbetslöshet och sysselsättning är det inte realistiskt att räkna med. Därför kommer behovet av stora arbetsmarknadspolitiska insatser att finnas kvar under hela det här året.

Om inte regeringen hade gjort de väldigt stora satsningar i form av särskilda sysselsättningspaket som gjordes i höstas, hade läget på arbetsmarknaden varit ännu mycket värre.

Jag hörde i morse på radion – och jag har även läst om det i tidningarna – att moderatledaren varit ute och talat om arbetsmarknadspolitiken. Han har sagt att de som arbetar på AMS egentligen bara är ute efter att försvara sitt eget revir. Han har också sagt att vi i Sverige har den dyraste arbetsmarknadspolitiken i hela världen. På den senare punkten kan jag hålla med honom. Vi har, som sagt, den dyraste arbetsmarknadspolitiken i hela världen. Men om vi inte haft det skulle vi ju ha öppet arbetslösa i samma utsträckning som i andra länder. Och då skulle vi ha de väldiga utgifter för kontant arbetsmarknadsstöd som man har i andra länder och som vi har kunnat begränsa därför att vi i stället satt in åtgärder för jobb och utbildning.

Jag gläder mig åt att Alf Wennerfors i debatten här i dag har använt ett annat tonläge än vad moderatledaren gör när han är ute och pratar i landet. Men trots det milda tonläget i Alf Wennerfors tal är det – naturligtvis, kan man säga – samma politik som han och moderatledaren står för. Det är, som Arne Fransson uttryckte det, ett sparande på de arbetsmarknadspolitiska insatserna som – om det genomförs – skulle få förödande konsekvenser. Precis som Arne Fransson sade skulle det leda till en snabbt ökande arbetslöshet i landet.

Utvecklingen under de tre första månaderna det här året visar att vi nu har en nog så allvarlig situation. Trots de omfattande arbetsmarknadspolitiska insatserna ligger arbetslösheten på en efter våra förhållanden ovanligt hög nivå. Särskilt besvärligt är det för ungdomarna. Och dessutom har vi under det senaste året fått ett snabbt växande antal personer som utförsäkras från arbetslöshetskassorna eller systemet för kontant arbetsmarknadsstöd. Jag kommer strax tillbaka till de frågorna.

Det finns alltså anledning att teckna en relativt mörk bild av läget på arbetsmarknaden i dag. Och vi skall inte sticka under stol med att vi har en svår period framför oss, att en del svårigheter kommer att kvarstå också framöver.

Men samtidigt med detta kan vi glädja oss åt att vi också under de senaste månaderna har fått en bekräftelse på att den ekonomiska politik som regeringen valt för att få Sverige ur krisen börjar ge resultat. Orderingången från exportmarknaden ökar markant inom ett flertal områden. Exporten väntas under 1983 kunna öka något snabbare än vad vi förutsåg i budgetpropositionen. I USA finns det tydliga tecken på en begynnande konjunkturuppgång och därmed en viss draghjälp för europeisk och svensk industri. Men jag tycker att det finns anledning att varna för en övertro på att en internationell konjunkturuppgång skall komma snabbt eller att en sådan snabbt kan leda till ökad sysselsättning i Sverige.

Länsarbetsnämndernas redovisningar för läget på arbetsmarknaden och deras bedömningar för det närmaste halvåret har nyss lagts fram och redovisats delvis av en del av talarna i debatten. Av redovisningarna framgår det bl. a. att industrikonjunkturen nu torde ha passerat botten. Antalet företag som noterat eller väntar en växande orderingång har ökat betydligt sedan årsskiftet. Det gäller främst exportföretag, men situationen har förbättrats också för de små och medelstora företag som är underleverantörer till de större företagen.

En bidragande orsak till den här utvecklingen, till det gynnsammare konkurrensläget, är devalveringen. Särskilt påtaglig är enligt länsarbetsnämnderna orderförbättringen inom verkstadsindustrin, den kemiska industrin, sågverken, pappers- och massaindustrin, plast- och gummivaruindustrin samt läkemedelsindustrin. Företagens benägenhet att ersättningsrekrytera ökar, men några nyanställningar av större betydelse väntas inte förrän tidigast mot slutet av året.

Kapacitetsutnyttjandet är, som också har sagts i debatten, så pass lågt att företagen kan öka produktionen en hel del innan personalen behöver utökas. Dessutom vet vi, vilket också sagts, att den pågående rationaliseringen och effektiviseringen innebär att man ibland kan minska i stället för att öka antalet anställda – det blir effekten. Konjunkturinstitutets bedömningar, som redovisades häromdagen, är av i stort sett samma slag som länsarbetsnämndernas. Orderingången ökade väsentligt på exportsidan, och på hemmamarknaden har nedgången i antalet order upphört. Det är enligt konjunkturinstitutet i synnerhet basindustrierna som har fått del av ökningen av orderingången. Enligt konjunkturinstitutet kommer verkstadsindustrin senare i den här fasen än skogsindustrin, stålindustrin och den kemiska industrin. Trots ökningen av orderingången räknar inte företagen med någon omedelbar ökning av personalen.

Till situationens ljusglimtar kan också räknas att antalet varsel om uppsägningar och om korttidsvecka har minskat mycket kraftigt jämfört med situationen tidigare under detta år och förra året. Just varselsiffrorna brukar kanske höra till det allra bästa när det gäller att bedöma den framtida utvecklingen.

Man kan alltså konstatera att industrin inte väsentligt kommer att öka sin nettorekrytering under 1983. Det finns ändå anledning att peka på att en omfattande ersättningsrekrytering erfordras. Människor pensioneras, flyttar till andra företag och måste ersättas: Under 1982, som ju var ett extremt dåligt år, anställdes det ändå över 80 000 personer inom industrin. Jag tror att det är viktigt för oss att komma ihåg att det är en ständig rörelse på arbetsmarknaden. Det är viktigt speciellt i en uppgångsfas i konjunkturerna. Vi måste uppmärksamma de frågor som rör industrins rekrytering, och i den kompletteringsproposition som inom kort läggs fram kommer det även att tas upp frågor som sammanhänger med de här problemen.

Arne Fransson berörde i sitt inlägg en tidningsartikel som han och jag diskuterat tidigare här i kammaren. Jag tror att jag måste säga att Arne Fransson ganska grundligt har missförstått min och hela regeringens

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

inställning till industrins sysselsättning. Vad vi har ägnat oss mycket åt under de sex månader som vi har varit i regeringsställning är ju att på olika sätt stärka den svenska industrin. En av de allra viktigaste uppgifterna för oss är naturligtvis att bryta den sedan ett antal år tillbaka negativa utvecklingen, en utveckling som – som någon påpekade här i kammaren – har inneburit att vi minskade industrisysselsättningen med 160 000 personer. Det är alldeles nödvändigt för oss att ändra den utvecklingen, och enligt både länsarbetsnämndernas och konjunkturinstitutets bedömningar ser det, som sagt, ut som om vi är på väg att lyckas i detta avseende. Det fordras emellertid fortsatta insatser och att vi verkligen ser till att den politik som regeringen har inlett kan fullföljas.

Det är två grupper arbetslöshetssituation som brukar uppröra människornas känslor och oroa mycket: ungdomarnas och de långtidsarbetslösa situation. Jag tänkte speciellt beröra dessa två grupper.

I februari i år hade vi nästan 50 000 arbetslösa ungdomar. Samtidigt var 64 000 i arbetsmarknadsutbildning eller i beredskapsarbete. Dessutom omfattades 18 000 ungdomar i åldern 16–17 år av åtgärder inom ramen för skolans uppföljningsansvar. Jag tror att vi alla är eniga om att arbetslösheten bland ungdomar är en av de frågor som det är mest angeläget att lösa. Genom de insatser som vi har gjort inom ramen för skolans uppföljningsansvar, i synnerhet ungdomsplatserna, har ett mycket stort antal ungdomar också kunnat få arbete eller utbildning. Trots de dystra siffror som jag nämnde förut kan vi konstatera att arbetslösheten i åldrarna 16–17 år också har kunnat minska. Däremot ser vi större problem för de litet äldre ungdomarna. Och de litet äldre ungdomarna utgör ju också ett växande antal genom den ungdomspuckel som vi brukar tala om – de ungdomar som nu lämnar gymnasieskolan och som är fler än i tidigare årskullar.

I flera motioner behandlas också insatserna för ungdomar. Ett stort antal förslag till lösningar har presenterats. Som vi redovisade i budgetpropositionen har vi inom regeringskansliet en särskild arbetsgrupp som jobbar med de här frågorna – med att försöka få fram ett samlat program för ungdomsinsatserna. Den första delen i detta program är det föreslagna åtgärdsprogrammet för ungdomar under 18 år. Det innebär att kommunerna får en samlad resurs för sina insatser, att man slipper den tidigare uppdelningen på olika åtgärder. Det innebär en skyldighet för kommunerna att för varje elev lägga upp en tvåårig individuell plan, som man naturligtvis hela tiden skall ompröva. Man skall alltså ha en långsiktig politik för ungdomarna. De skall inte uppleva att de blir inkastade under några månader i en speciell åtgärd och att man sedan lämnar dem därhän – att det blir långa perioder mellan samhällets olika insatser för dem.

Vi är helt övertygade om att dessa nya åtgärder som redovisas i budgetpropositionen, framför allt under utbildningsavsnittet, kommer att ge kommunerna en möjlighet att för den här yngsta gruppen ungdomar, som befinner sig i en mycket känslig ålder, klara problemen på ett bra sätt.

Får jag i anslutning till detta ta upp vad Karl Erik Eriksson talade om – och de 100 milj. kr. som den borgerliga regeringen avsatte för s. k. ungdoms-

slussar. Jag kan hålla med Karl Erik Eriksson om att de pengarna har använts på ett mycket bra sätt ute i de flesta kommuner. Men jag skulle vilja påstå att detta har skett mycket tack vare att vi gjorde förändringar i de bestämmelser som den borgerliga regeringen hade infört. Det var ju så, att man från den borgerliga regeringen inte kunde komma överens med kommunerna om hur dessa pengar skulle användas. Ensidigt deklarerade då regeringen att pengarna skulle användas för s. k. ungdomsslussar, att en stor del av dessa pengar skulle användas som närvaropremier för ungdomar i olika fritidsaktiviteter. Vi menade, precis som företrädare för landets kommuner, att detta skulle vara ett mycket olyckligt sätt att använda pengarna på, och vi gav i stället kommunerna ansvaret att själva bestämma hur de skulle använda pengarna – om de skulle gå framför allt till de långtidsarbetslösa ungdomarna.

Under de månader som vi varit i regeringsställning har vi också på olika sätt försökt underlätta för kommunerna att driva en i vissa stycken okonventionell verksamhet för ungdomar, både de yngsta och de litet äldre. Vi har t. ex. utökat tiden för beredskapsarbete, och vi har skapat ökade möjligheter att kombinera beredskapsarbete med utbildning, som jag tror är en väg vi framöver behöver se ännu mera på.

När det gäller ungdomar över 18 år pågår det ett utvecklingsarbete som ännu inte är avslutat i kanslihuset. Vissa delar av detta arbete kommer att presenteras i den s. k. kompletteringspropositionen.

Jag skulle också kort vilja säga några ord om ett par av de saker som har varit uppe i debatten och som har förts fram i motionerna. I stort sett är det två punkter där de borgerliga partierna har varit eniga. Det gäller frågan om lärlingsutbildning och frågan om sänkta löner för ungdomar.

Om jag får börja med den sistnämnda punkten, så vill jag säga att vi nyligen har avslutat större delen av en mycket besvärlig avtalsrörelse, där det fanns risker för en stor konflikt. Men genom kloka förhandlare och skickliga medlare kunde en för hela landet mycket besvärande konflikt undvikas. Jag tror att alla är tacksamma för det. Det visar också styrkan i det svenska systemet.

I debatten omkring de nya avtalen kom en speciell fråga att lyftas fram i den borgerliga pressen. Också framträdande företrädare för oppositionen knöt an till den diskussionen. Man tog upp faran för en statlig lönepolitik. Regeringen fick, sade man, på inga villkor gå in och styra avtalen. Det skulle vara ett brott mot den svenska traditionen, ett tecken på att vi närmade oss en statsdirigerad ekonomi.

Men när det gäller frågan om ungdomslöner förs ju diskussionen i den borgerliga pressen av en rad borgerliga företrädare på precis motsatt sätt! Min fråga är: Gäller inte det som man sade i debatten om en statlig lönepolitik också om ungdomarnas löner? Är ungdomarna mindre värda? Eller är det så att man tror att SAF och LO inte förstår sig på att själva träffa avtal för dem som är under 20 år eller dem som är mellan 20 och 25 år?

Den andra frågan som varit uppe mycket i diskussionen – lärlingsutbildningen – behandlas egentligen av utbildningsutskottet. Men jag vill till Alf

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Wennerfors och andra säga att vi inte är motståndare till lärlingsutbildning – det kan vara en bra modell för många ungdomar. Men det skall inte vara den dominerande utbildningsformen.

Även när det gäller lärlingsutbildning måste man naturligtvis, efter sex år av borgerligt regerande, fråga varför de borgerliga då inte byggde ut lärlingsutbildningen och kraftigt höjde statsbidragen. Det kan ju inte vara så att det här är ett alldeles nytt problem – det brukar inte minst företrädarna för moderata samlingspartiet framhålla.

Jag tror alltså att lärlingsutbildning kan och skall användas, men jag tror inte att det är en lämplig modell att i det svenska samhället göra lärlingsutbildningen till det första utbildningsalternativet för ungdomar i gymnasieåldern.

En annan grupp av problem som diskuteras mycket är frågan om de långtidsarbetslösa. Vi kan konstatera att antalet långtidsarbetslösa under de senaste åren har vuxit. Samtidigt har allt fler blivit utförsäkrade från arbetslöshetskassan och från det kontanta arbetsmarknadsstödet. Under andra halvåret 1982 utförsäkrades över 7 000 personer från arbetslöshetskassorna och ca 6 000 från KAS.

Det här är en oroande utveckling. AMS har därför fr. o. m. i höstas gått ut med direktiv till arbetsförmedlingarna att i samband med olika åtgärder prioritera de långtidsarbetslösa. AMS gör en kontinuerlig uppföljning av dessa insatsers effekt, och en utvärdering kommer under våren att överlämnas till regeringen.

Vi kan emellertid redan nu konstatera att de särskilda satsningarna har börjat ge effekt. Under de senaste fem månaderna har antalet långtidsarbetslösa av det totala antalet arbetssökande inte ökat. Trots detta kan man konstatera att en knapp fjärdedel av de kvarstående arbetssökande är långtidsarbetslösa, och med långtidsarbetslöshet avser jag då en arbetslöshet för de äldre på mer än sex månader och för dem som är under 25 år på över tre månader.

Ett närmare studium av de drygt 35 000 långtidsarbetslösa som i januari var aktuella i 74 arbetsförmedlingsdistrikt visar att det rör sig om en ganska heterogen grupp. Huvuddelen av dem – 23 000 eller 65 % – var medlemmar i olika arbetslöshetskassor. 12 % eller 4 500 fick KAS. Resten – 8 000 – saknade någon form av arbetslöshetsersättning.

Av de 35 000 som var långtidsarbetslösa fick en fjärdedel arbete eller hjälp genom någon annan arbetsmarknadspolitisk insats, men resten – alltså 75 % – fick ingen sådan direkt hjälp från arbetsförmedlingen. Det kan naturligtvis tyckas klart otillfredsställande.

I den här gruppen av människor gick omkring hälften och väntade på olika saker, på pension, utbildning eller militärtjänstgöring. Ca 10 % hade mycket omfattande och långvariga missbruksproblem eller medicinska hinder, och det var av dessa skäl svårt att ordna arbete åt dem. För ca en tredjedel av de långtidsarbetslösa saknade förmedlingen helt resurser; man hade inget arbete att erbjuda dem.

Den här redovisningen är inte på något sätt tillkommen för att förringa

problemen med de långtidsarbetslösa. Jag tror att alla är medvetna om att långtidsarbetslöshet får fördömande konsekvenser både privatekonomiskt, för familjernas sammanhållning och för de enskilda människornas välbefinnande. Men när vi diskuterar denna fråga behöver vi en noggrann redovisning av erfarenheterna av den pågående verksamheten, och vi behöver veta hur de långtidsarbetslösas situation är.

Jag vill i detta sammanhang nämna att vi på departementet också har fått framställningar från LO, TCO och arbetslöshetskassornas samorganisation om åtgärder för de långtidsarbetslösa. Dessa organisationer har framlagt särskilda förslag, och vi kommer senare att redovisa våra bedömningar av dessa förslag inför riksdagen. Dessförinnan måste dock många frågor belysas.

Låt mig till sist säga att vi nu kan se att regeringens ekonomiska åtgärder börjar ge resultat. Det finns en stigande optimism i industrin till följd av ökad orderingång och export. Samtidigt får vi räkna med att denna positiva utveckling inte i någon större utsträckning kommer att leda till ett ökat rekryteringsbehov, åtminstone inte under de närmaste månaderna.

Redan i budgetpropositionen, som vi nu diskuterar, har jag betonat att vi även budgetåret 1983/84 kommer att behöva arbetsmarknadspolitiska insatser utöver vad man normalt brukar göra, nämligen en konjunkturneutral bedömning.

Som redan framgått av dagens debatt vill man i de moderata motionerna inte vara med om detta. Men precis som Erik Johansson gläder jag mig åt att det i denna kammare i stort sett finns en bred politisk enighet om att de arbetsmarknadspolitiska insatserna behövs. Likaså är det en bred politisk enighet om att det behöver avsättas stora ekonomiska resurser för detta.

Naturligtvis är problemen framöver allvarliga. Därför är det nödvändigt för oss att också nu så här en bit fram på våren göra nya bedömningar i kompletteringspropositionen. Såsom har framgått i olika diskussioner kommer vi att redovisa nya förslag. Självfallet kommer vi, precis som min värmländske kamrat här önskade, att i dessa bedömningar ta hänsyn till hur arbetsmarknadsläget ser ut i olika delar av landet. De områden i landet som har de största svårigheterna måste naturligtvis i första hand bli föremål för åtgärder från riksdagen och regeringen.

Anf. 16 ALF WENNERFORS (m) replik:

Fru talman! Arbetsmarknadsministern medger att bilden i stort sett är mycket mörk. Men det finns också ljusglimtar, säger hon, och pekar bl. a. på en förbättrad orderingång, och det är nog riktigt. Men denna orderingång har å andra sidan varit så låg att vi, även om den i någon mån har förbättrats, nog ändå måste vara försiktiga när det gäller att hysa stora förhoppningar om en förbättring. Om nu arbetsmarknadsministern och regeringen får rätt, så är det bara att lyckönska.

En annan sida av detta är att det går ganska lätt att prissätta sig ur marknaden och att förlora marknadsandelar. Det går väldigt lätt, och det går väldigt fort. Men att ta tillbaka dessa marknadsandelar tar lång tid, och vi har

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

en tung och knogig väg att vandra.

Arbetsmarknadsministern kritiserade ett uttalande av Ulf Adelson vid hans besök i Gävle i går. Hon påstod att han hade sagt att de AMS-anställda är mest intresserade av att bevaka sitt revir. För det första, Anna-Greta Leijon, är det inte något ovanligt att människor bevakar sina egna revir. För det andra sade Ulf Adelson inte bara detta. Jag har hans anförande här och vill citera ett par rader:

”De flesta arbetsförmedlare gör ett gott och rejält arbete. Men det innebär inte att AMS och arbetsmarknadspolitiken inte skall ifrågasättas. Det faktum att AMS har ett vällovligt syfte får inte göra att all diskussion om verkets effektivitet och dess arbetsformer skall vara tabubelagd.”

Det är viktigt att poängtera att debatten om dessa ting är nödvändig, inte minst med tanke på den kris som vi befinner oss i. Det gäller även heliga kor, exempelvis lönebildningen. Anna-Greta Leijon frågade mig om vi kan diskutera ingångslönerna. Men snälla nån, vi som sitter i denna kammare är huvudmän för 500 000 statstjänstemän. Höjer vi lönerna med 1 %, kostar det 350 milj. kr. och ökar vårt budgetunderskott. Vi måste kunna diskutera detta, och vi måste också kunna diskutera ingångslönerna.

Slutligen vill jag framhålla att jag är tillfredsställd med Anna-Greta Leijons uttalande om en utbyggd lärlingsutbildning.

Anf. 17 ARNE FRANSSON (c) replik:

Fru talman! Arbetsmarknadsministern inledde sitt anförande med att konstatera att antalet arbetslösa i september månad förra året uppgick till 176 000. Antalet är riktigt. Men tack vare de arbetsmarknadspolitiska insatser i form av beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och tidigareläggning av investeringar som mittenregeringen vidtog skedde en mycket kraftig minskning av arbetslösheten till oktober månad. Den sjönk nämligen till 127 000 arbetslösa. Det finns anledning att göra den kommentaren med anledning av Anna-Greta Leijons inledning av sitt anförande.

Jag har nog inte missuppfattat arbetsmarknadsministerns inställning till industrisysselsättningen, eftersom jag har använt mig av arbetsmarknadsministerns egna uttalanden. Efter vad jag nu förstår gör arbetsmarknadsministern reträtt när det gäller inställningen till sysselsättningen inom industrisektorn, och det hälsar jag naturligtvis med tillfredsställelse.

När det gäller situationen för ungdomarna har det framkommit av regeringens proposition tidigare att ett arbete pågår i regeringskansliet. Det är naturligtvis bra. Arbetsmarknadsministern deklarerade också att en viss redovisning kommer att ges i kompletteringspropositionen beträffande ungdomar över 18 år. Det är angeläget att man på olika sätt försöker forcera detta arbete för att finna lösningar.

Att döma av arbetsmarknadsministerns uttalande i Norrbotten i förra veckan ser även arbetsmarknadsministern det såsom mycket angeläget att parterna på arbetsmarknaden träffar uppgörelser och överenskommelser om ungdomsplatser för dem som är äldre än 17 år. Jag vill understryka att vi från centern sätter vår stora tillit till att arbetsmarknadens parter klarar ut detta.

Det är nödvändigt, liksom också att de gör det snabbt, inte minst till glädje för alla de ungdomar som i dag är arbetslösa och väntar på att få komma in på arbetsmarknaden.

Slutligen ett par ord om de långtidsarbetslösa. Det är naturligtvis viktigt att arbetsmarknadsstyrelsen har gjort denna prioritering av insatserna på detta område. Helt klart har dessa människor oerhörda problem. Anna-Greta Leijon sade även att man i regeringskansliet överväger åtgärder för de utförsäkrade. Det ligger helt i linje med de synpunkter som vi har framfört i en reservation till det betänkande som riksdagen i dag behandlar.

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 18 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Först noterar jag med tillfredsställelse att arbetsmarknadsministern klart deklarerar, att regeringen när det gäller att ställa medel till förfogande och föreslå åtgärder kommer att väga in de problem som vi har i de speciellt drabbade länen.

Jag har citerat statsministern när det gäller pengarna till ungdomsslussar. När 200 ungdomar, som just har fått del av dessa anslag, ställde frågor till honom i Örebro sade han: Om jag vore praktisk, skulle jag jobba med sådana projekt som ni. Det var ett klart deklarerande av att han ansåg att det var väl använda pengar. Detta bekräftas av arbetsmarknadsministern, som säger ordagrant så här: Jag håller med Karl Erik Eriksson om att pengarna används på ett bra sätt.

Nu vill jag fråga: Varför fortsätter man då inte med anslaget? Vad skall vi säga till dem som har en slussorganisation upprättad i sin kommun? Vad skall jag säga till den ansvarige i min kommun, läraren Anders Ljunggren, när han till hösten inte har några pengar att fortsätta med? Han kan inte gå till arbetsförmedlingen och fråga: Hur många arbetslösa ungdomar finns det nu? Jag vill gärna bjuda in dem till kursverksamhet och initiativ.

Jag tror att det vore värdefullt att få ett klart besked på min fråga om nya medel.

Till sist vill jag säga till arbetsmarknadsministern: Min uppgift i kammaren gör att jag kanske mer än de flesta har haft möjligheter att lyssna till riksdagsledamoten Anna-Greta Leijon. Jag tycker att hon hade full rätt när hon var i oppositionställning att vara aggressivt kritisk mot det hon ansåg vara fel i den tidigare regeringens handläggning av arbetsmarknadsfrågor. Jag har läst protokollen, jag har lyssnat och jag har läst artiklar. Men den kritik som hon då förde fram förpliktar också till nya grepp, och jag saknar litet grand av det hon efterlyste, när hon nu själv så pass länge har suttit i ansvarsställning. Kommer det några nya grepp när det gäller att förbättra sysselsättningssituationen då ni lägger fram tilläggspropositionen?

Anf. 19 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Jag tänker litet grand beröra arbetsmarknadsministerns påstående när det gäller den ekonomiska politikens aspekter. Anna-Greta Leijon säger att den ekonomiska politiken har en långsiktig effekt, men nu börjar vi få resultat, och hon hänvisar bl. a. till de stigande vinsterna och den

ökade ordergång som industrin har i dag. Detta är i och för sig ingenting nytt. Det borde ju inte ha undgått arbetsmarknadsministern att börserna har satt världsrekord i omsättning på löpande band de senaste åren, och industrins vinster har det aldrig varit något fel på. De har aldrig varit så höga som de är nu. Det anmärkningsvärda är alltså att antalet jobb har minskat samtidigt. 25 000 har försvunnit de senaste åren.

Nu säger arbetsmarknadsministern: Visserligen kommer det en ökning av ordergången, men man kan inte dra några slutsatser, man kan inte förvänta sig nya anställningar. Om regeringens ekonomiska politik bara resulterar i ökade vinster för företagen och arbetsmarknadsministern inte väntar några nya anställningar, måste det väl innebära att regeringens ekonomiska politik – om den har haft som mål att bekämpa arbetslösheten – har varit fullständigt misslyckad hittills? För det var väl inte meningen att öka industrins vinster med regeringens ekonomiska politik? Meningen var väl att bekämpa arbetslösheten och stimulera sysselsättningen.

När det gäller regeringens ekonomiska politik och dess effekter på sysselsättningen har vi en helt annan uppfattning än den som arbetsmarknadsministern redovisade. Vi anser att devalveringen, som är en stor kapitalöverföring från hushållen till industrin, medför en höjning av prisnivån med 5 % i Sverige. Detta får till följd sänkta reallöner och sänkt levnadsstandard. Effekten blir minskad köpkraft och dämpad efterfrågan på den inhemska marknaden, vilket drabbar framför allt den inhemska produktionen men också exportindustrins verksamhet, därför att en stor del av den bedrivs på den inhemska marknaden. Dessutom anser vi att det generella och i det närmaste villkorslösa stödet till exportindustrin, som regeringens ekonomiska politik innebär, konserverar de negativa drag som utvecklingen bär med sig. Det underlättar och påskyndar strukturomvandlingen och dess negativa drag.

Anf. 20 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Jag vill börja med att instämma i en del av det som Alf Wennerfors sade. Han talade om industrin och den svenska industrins marknadsandelar och sade att det går lätt att förlora marknadsandelar men är väldigt svårt att ta igen dem. Det är mycket sanning i det påståendet. Detta är också en av orsakerna till att det för den nya socialdemokratiska regeringen tar tid att vända den negativa utvecklingen i Sverige.

I valrörelsen lovade vi att kampen mot arbetslösheten och för den fulla sysselsättningen skulle sättas främst i det socialdemokratiska regeringsarbetet. Men vi sade också gång på gång, i alla anföranden där vi talade om detta, att utvecklingen tyvärr är sådan att det inte finns någon möjlighet, vilka åtgärder vi än skulle vidta, att omedelbart åstadkomma full sysselsättning. Det är en mödosam väg att gå, att bygga upp ett samhälle där vi på nytt kan säga att vi tar steg för steg i riktning mot full sysselsättning. Det gavs inga löften i valrörelsen om att vi skulle lyckas klara arbetslösheten till vintern eller till våren. Det var löften om att vi skulle inrikta vårt politiska arbete på att nå denna utveckling. Det var löften om en långsiktig politik i detta syfte

och om omedelbara arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dessa löften har vi också hållit. Men den svenska industrin har, som Alf Wennerfors sade, förlorat så stora andelar av marknaden att det kommer att ta tid innan vi kan återta dem.

Jag kan hålla med Alf Wennerfors på denna punkt, men inte i resten av det han sade.

Alf Wennerfors sade att inget område får vara tabubelagt, att vi också måste diskutera arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadsverket. Och visst skall vi göra det. Visst skall vi kritisera också arbetsmarknadsverket när det är befogat att göra det. Men det som moderaterna ägnar sig åt nu, det som Ulf Adelsohn gör när han är ute i landet och talar och det som Alf Wennerfors gör här, även om det är i mildare tonlägen, är ju inte bara att debattera, utan man försöker faktiskt, genom de förslag man lägger fram om minskade ekonomiska resurser, att också avrusta den svenska arbetsmarknadspolitiken.

Jag gläder mig väldigt mycket åt att mittenpartierna inte hänger med på denna moderata politik, att de har den klarsyn som Arne Fransson redovisade här förut och som innebär att man säger att om moderaterna skulle få sin vilja igenom skulle det obönhörligen leda till högre arbetslöshet. Det är tyvärr på det sättet, Alf Wennerfors, att det inte är framför allt debatt som ni ägnar er åt, utan det är någonting som skulle påverka förutsättningarna att driva en bra arbetsmarknadspolitik i detta land.

Får jag säga till Arne Fransson att det är oerhört viktigt att parterna kommer fram i diskussionerna om åtgärder framför allt för de äldre ungdomarna på den privata sidan av arbetsmarknaden. Jag har sagt det flera gånger vid träffar med arbetsmarknadens parter. Jag har också, precis som Arne Fransson sade, tagit upp det när jag har varit ute och pratat, inte minst under senare tid. Jag kan glädja mig åt att veta, efter träffar jag hade bl. a. i går, att också detta budskap har gått hem hos arbetsmarknadens parter. Det sägs på nytt att det från deras sida finns en vilja att åter ta upp dessa diskussioner.

Vi kan också konstatera att det har hänt en hel del inom arbetsmarknadspolitikkens ram just när det gäller detta område.

Frågan om vi har nått ett tak för beredskapsarbeten har diskuterats ganska mycket, framför allt utifrån kommunernas situation. Kommunerna har ju tagit den stora andelen av beredskapsarbetarna, och vi vet att det på vissa ställen i vissa kommuner har uppstått en risk för konflikter. Man har börjat diskutera om det är rimligt och möjligt att gå ännu längre på denna väg. Samtidigt har det riktats kritik från olika håll mot att man framför allt från det enskilda näringslivets sida för litet tagit del i ansträngningarna att göra insatser. Vi kan säga att vi har försökt påverka denna utveckling. Om vi jämför situationen för ett år sedan med läget i år, kan vi konstatera att vi för ett år sedan hade ungefär 200 ungdomar i enskilda beredskapsarbeten och att vi nu har ungefär 15 000. Man kan alltså säga att detta är ett verksamt bidrag till att försöka få en bättre ordning när det gäller utläggningen av de olika arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, att underlätta hanteringen av dem, i en

situation där de måste ligga på en hög nivå för att den öppna arbetslösheten inte skall bli ännu värre.

Till Karl Erik Eriksson: Jag sade att jag tycker att dessa pengar i de flesta fall har använts på ett bra sätt. Det har hänt väldigt mycket som är positivt ute i kommunerna. Detta redovisades också vid konferensen i Örebro; arbetsmarknadsdepartementet hade f. ö. bidragit ekonomiskt till att konferensen över huvud taget kunde anordnas.

Men det är faktiskt så, Karl Erik Eriksson, att pengarna inte har använts på det sätt som min företrädare Ingemar Eliasson föreskrev att de skulle användas på. Det deklarerades ensidigt, i strid mot kommunernas uttälade vilja, hur dessa pengar skulle användas. En av de allra första åtgärderna som vi vidtog i regeringsställning var att ändra beslutet om hur kommunerna skulle få disponera dessa pengar. Vi menade att tanken på att man skulle ha närvaropremier för fritidsverksamhet för vissa ungdomar var en felkonstruktion. Precis samma inställning hade man ute i kommunerna. Man slapp använda pengarna på detta sätt, och i stället har det blivit många olika konstruktiva förslag.

Sedan säger Karl Erik Eriksson att det är dåligt med nytänkande, när vi har suttit så pass länge i ansvarsställning. Det är klart att jag också ibland tycker att jag har suttit länge, men om man räknar i dagar och månader är det ändå inte så lång tid. Bara för att illustrera att apparaten också mal litet långsamt ibland, kan jag ta som exempel de förslag vi diskuterar här i dag.

Budgeten diskuterade vi i arbetsmarknadsdepartementet i oktober månad. Vi lade fram våra förslag den 8 oktober. Redan den 22 oktober skulle vi från departementets sida avlämna de förslag som vi nu diskuterar här i riksdagen.

Jag kan hålla med Karl Erik Eriksson om att vi ständigt har ett behov av att diskutera om vi kan få fram nya vägar för att lösa arbetslöshetsproblemen. Jag tillhör dem som tycker att svensk arbetsmarknadspolitik har väldigt många bra drag, men samtidigt har jag inställningen, att vi hela tiden måste söka nya vägar som komplettering till de traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Jag kan försäkra Karl Erik Eriksson att detta är vad vi inom regeringskansliet arbetar med.

Får jag till sist säga till Alexander Chrisopoulos, trots att jag nu ser att jag bara har några få sekunder kvar av min talartid, att jag tycker att den politik han presenterar är ganska inkonsekvent. Hur man än vänder och vrider på situationen i Sverige, så måste man konstatera att vi har grundläggande, djupgående problem i den svenska industrin som vi måste göra någonting åt. Det hjälper inte med att göra stora uttalanden, om vi inte klarar av de problem som finns inom svensk industri. Det är vad regeringen har försökt göra, med devalveringen och med andra åtgärder.

Anf. 21 ALF WENNERFORS (m) replik:

Fru talman! I mitt tidigare inlägg försökte jag hinna med att uttala min tillfredsställelse med Anna-Greta Leijons syn på frågan om en utbyggd lärlingsutbildning. Jag får säga till kammaren att det faktiskt är första gången

– alltså en glädjande nyhet för dagen – som regeringens företrädare har uttalat sig positivt om en utbyggd lärlingsutbildning.

Arbetsmarknadsministern säger visserligen att denna utbildningsform inte skall vara den dominerande, men jag vill då säga att vi moderater inte har låst oss. Vårt förslag är en skiss – det har jag sagt tidigare under debatten. Den kan diskuteras, och vi kan ge och ta. Men låt oss inte fastna i gamla hjulspår. Vi skall inte fastna i frågor om omfattningen av den ena eller den andra utbildningsformen.

Med utgångspunkt i vad Anna-Greta Leijon i dag har sagt om lärlingsutbildningen har vi anledning att se framtiden an litet mera positivt.

Vi vill inte avrusta arbetsmarknaden, som Anna-Greta Leijon påstår. Men vi vill hålla nere kostnaderna. Det stora budgetunderskottet och de stora ränteutgifterna på nära 50 miljarder kronor har en förlamande inverkan på vår ekonomi – detta är Anna-Greta Leijon så oändligt medveten om. Det är här fråga om en svår balansgång, som vi inom alla partier har att genomföra. Vad vi främst vill satsa på är företag som är lönsamma och där det kan skapas nya och trygga jobb. Det är då framför allt fråga om att satsa på arbetstillfällena inom den enskilda sektorn.

Till sist, fru talman, vill jag notera att Anna-Greta Leijon sade att hon gillar mitt tonläge – i vissa delar av anförandena, kan jag tänka mig. Får jag returnera med att jag minns Anna-Greta Leijons tonläge när hon var i opposition och satt i den del av plenisalen där jag sitter. Jag föredrar det tonläge som Anna-Greta Leijon har i dag.

Anf. 22 ARNE FRANSSON (c) replik:

Fru talman! Den svenska industrins konkurrenskraft har naturligtvis mycket stor betydelse för hur vi skall kunna klara sysselsättningen framöver, och då är det givetvis viktigt att inga nya pålagor införs som försämrar konkurrenskraften. Vi kan erinra oss den utveckling som vi hade inte minst i början av och i mitten av 1970-talet, som – om den hade fått fortsätta – skulle ha blivit förödande för den svenska industrins konkurrenskraft och möjligheterna att upprätthålla sysselsättningen.

Beträffande lärlingsutbildningen ser vi det från centerns sida som viktigt att en fortsatt utbyggnad sker. På det området vidtogs också, Anna-Greta Leijon, en hel del positiva åtgärder under de år vi satt i regeringsställning. Jag tror att det är viktigt och nödvändigt att vi finner olika former för att på bästa sätt bereda ungdomar möjligheter att komma in i arbetslivet på ett naturligt sätt, och då är lärlingsutbildningen ett betydelsefullt inslag som komplettering till andra aktiviteter.

Jag noterar med tillfredsställelse att Anna-Greta Leijon sade att budskapet hade gått fram när det gäller arbetsmarknadens parterers intresse för att lösa problemen för ungdomar över 17 år. Jag tror att detta är nödvändigt, och man måste fatta beslut så snabbt som möjligt. Den föreslagna lösningen kan bidra till att skapa förutsättningar för att ytterligare ungdomar kommer in på arbetsmarknaden, och en sådan utveckling har vi samtliga anledning att vara angelägna om.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 23 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag skall inte lägga mig i den diskussion som arbetsmarknadsministern har fört om detaljerna i reglerna för hur medlen till ungdomsslussarna skall användas. Det måste ändå stå klart för oss alla – och dit hör väl också Anna-Greta Leijon – att syftemålet från Ingemar Eliassons sida med det här förslaget var att underlätta för ungdomarna att på olika sätt ta sig in i arbetslivet – därom borde det inte råda något tvivel. Det var ett mycket gott syftemål, och det har enligt min uppfattning uppnåtts. Det har också sagts att man har funnit bra former för att lösa de här problemen. Jag citerade statsministern, och vi har fått hans uppfattning bekräftad i två anföranden av arbetsmarknadsministern. Jag ställer därför för tredje gången frågan: Varför anslår regeringen inte pengar i fortsättningen, när man har funnit bra former för medlens användning? Jag har inte heller fått svar på frågan om vad vi skall säga till de kommuner som har en slussorganisation utformad men som förbrukat pengarna. Anna-Greta Leijon kommer säkert att göra ytterligare ett inlägg, och jag ber henne att då svara på detta.

Jag har inte sagt att ni har "tänkt sakta" när det gäller nya idéer. Vad jag sade var att de anföranden som ifrån denna talarstol har hållits av riksdagsledamoten Anna-Greta Leijon och de artiklar som har skrivits har präglats av en aggressiv kritik emot den dåvarande regeringen, och detta förpliktar till vissa nya förslag från Anna-Greta Leijons sida, när hon nu ansvarar för arbetsmarknadsdepartementet. Nu säger Anna-Greta Leijon att arbetsmarknadsdepartementet arbetar vidare med de här frågorna. Ingen är då gladare än jag om ni snart lyckas få fram åtgärder som kan bringa ner arbetslösheten, framför allt ungdomsarbetslösheten, i de län som är hårdast drabbade.

Anf. 24 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! Först tänker jag beröra talet om de förlorade marknadsandelarna.

Hittills har det varit en myt, som systematiskt har odlats av i första hand Arbetsgivareföreningen och moderata samlingspartiet, att svensk industri har förlorat marknadsandelar utomlands. Sanningen är att den svenska industrin inte har minskat sin exportvolym. Den har i stället ökats hela tiden. Det som har ändrats är världsmarknadens totala volym, bl. a. beroende på att nya länder kommit in där, med ökad produktion som följd. Den här myten odlas i dag också av socialdemokratin, bl. a. av arbetsmarknadsministern. Det anser jag vara beklagligt.

Regeringens ekonomiska politik innebär en fortsatt åtstramning inom den offentliga sektorn. Antalet arbetstillfällen kommer att minska inom den statliga och kommunala verksamheten. Det finns utredningar som säger att det i dag behövs 275 000 nya arbetstillfällen inom den offentliga sektorn. Det här skulle kosta 12 miljarder kronor, enligt beräkningarna.

Fru talman! Arbetslösheten kostar i dag drygt 15 miljarder kronor. I stället för att satsa på en planerad utbyggnad av den offentliga sektorn för att skapa nya arbetstillfällen – ståndpunkten att sådana satsningar bör göras delas f. ö.

av många av arbetsmarknadsministrernas partikamrater – satsar regeringen på en åtstramningspolitik, som innebär exempelvis att skolöverstyrelsen i samarbete med AMS beslutar att minska antalet undervisningstimmar när det gäller arbetsmarknadsutbildning till 32 per vecka, en kraftig minskning. Det kommer att medföra att 300–400 lärare kommer att avskedas.

Jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern: Är det en av de långsiktiga eller kortsiktiga sysselsättningsfrämjande åtgärder som regeringen vidtar?

Anf. 25 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Alf Wennerfors säger att moderata samlingspartiet inte vill avrusta den svenska arbetsmarknadspolitiken men vill hålla nere kostnaderna.

Jag håller med honom om att det är viktigt att hålla nere kostnaderna. Får jag här anknyta till det som Alexander Chrisopoulos senast sade: Jag tycker inte att det är särskilt orimligt att man gör försök – som vi har uppdragit åt skolöverstyrelsen att göra – att spara 50 milj. kr. på ett anslag som omfattar 2 miljarder.

Men när man försöker spara och dra ned kostnaderna på det sätt som moderata samlingspartiet föreslår, är det ett sparande som är mycket kortsiktigt och som direkt resulterar i en ökad utslagning och en ökning av antalet öppet arbetslösa. Det är inte bara vi socialdemokrater som har den uppfattningen, utan det gäller även de forna regeringsbröderna.

Jag håller med Alf Wennerfors om att det är mycket viktigt att vi tar budgetunderskottet på stort allvar. Det stora budgetunderskottet i den svenska ekonomin påverkar självfallet våra handlingsmöjligheter. Men det farligaste som kunde hända vore om man lät sig bli förlamad. Det får inte bli så som Alf Wennerfors säger att budgetunderskottet har en förlamande inverkan. Får det en sådan inverkan på handlingskraften kommer det att föras en politik – det vet vi – liknande den som förs i väldigt många andra länder och som innebär att arbetslösheten ökar utan att man kommer till rätta med de grundläggande ekonomiska balansproblemen.

Det får inte vara så, och det kommer inte att vara så i en socialdemokratisk regering, att budgetunderskottet lägger en förlamande hand över vår politik. Vi skall ta budgetunderskottet på stort allvar, och vi vet att det har negativa effekter på sysselsättningen både i dagens läge och för framtiden. Därför är det väsentligt för oss att bekämpa också budgetunderskottet.

Jag vill bara påminna Arne Fransson om att lärlingsutbildningen under de borgerliga åren omfattade inte mer än ett par tusen ungdomar.

Därefter några ord till Karl Erik Eriksson. Syftet var säkert gott med de pengar som Ingemar Eliasson anslog. Men det kanske var tur att vi kunde rätta till förordningen och bestämmelserna, så att det sedan också gick att förverkliga syftet.

Sedan vet Karl Erik Eriksson mycket väl att regeringen ännu inte har resonerat färdigt om den kompletteringsproposition som vi nu diskuterar. Det finns inte någon möjlighet för mig att under dagens debatt gå in och diskutera åtgärder som kan komma att föreslås i den.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Karl Erik Eriksson säger också att den kritik som vi förde fram från socialdemokratiskt håll och som jag förde fram i den här kammaren mot en enligt min mening dåligt utformad borgerlig politik förpliktar till åtgärder. På den punkten vill jag helt hålla med Karl Erik Eriksson.

Jag tycker att de sex månaderna av socialdemokratiskt styre visar att vi är villiga att svara mot de förpliktelserna. Jag kan försäkra att jag känner kravet mycket hårt på att vi skall göra det i fortsättningen också – kravet från alla de arbetslösa, både unga och gamla, på att socialdemokratisk politik måste lyckas på det här området.

Anf. 26 KARIN ANDERSSON (c):

Fru talman! Under 1970-talet skedde kvinnornas genombrott på arbetsmarknaden. Att kvinnor lika väl som män har rätt till förvärvsarbete och egen inkomst blev vedertaget. Även om kvinnorna hade, och har, många problem att övervinna som män inte haft och fortfarande inte har, ökade kvinnorna starkt sitt antal och sin andel i arbetskraften.

Detta var fallet särskilt under senare hälften av 1970-talet, då ökningen i genomsnitt var 35 000 kvinnor per år. Ökningen har fortsatt in på 1980-talet i samma takt om man ser på årsmedeltal – och det bör man försöka göra. Ökningstakten var dock lägre under 1982.

Det är kvinnorna som svarat för hela ökningen i arbetskraften – och mer därtill. Män har nämligen minskat sin andel av arbetskraften något, både i totalt antal och i relativa tal. Arbetslöshetstalen för kvinnorna har emellertid oftast legat högre än för män. Det är naturligtvis allvarligt och beror till stor del på kvinnornas svagare ställning på arbetsmarknaden därför att de är den nytillkomna arbetskraften. Men i huvudsak har utvecklingen beträffande antalet sysselsatta kvinnor varit densamma som för andelen kvinnor i arbetskraften. Förvärvsfrekvensen för kvinnorna har ökat från 69 % år 1976 till över 77 % år 1982.

När socialdemokraterna i valrörelsen försökte ge sken av att kvinnornas sysselsättning starkt försämrats under de icke-socialistiska regeringarna, räckte det egentligen att bara hänvisa till fakta, till verkligheten – den verklighet som jag har redogjort för här. Dess värre är det inte alltid fakta som har den största genomslagskraften i den politiska debatten – i varje fall inte i en valrörelse.

Det finns många svaga punkter i kvinnornas arbetsmarknadssituation: ensidigheten i yrkesval, deltiden när den inte är frivilligt vald, de stora regionala skillnaderna inte minst – för att nämna några. Men jag tror att vi gemensamt borde kunna konstatera att utvecklingen, trots ihållande lågkonjunktur, varit ganska positiv för kvinnorna sedan 1975. Fortsätter utvecklingen på ungefär samma sätt under resten av 1980-talet, kommer kvinnorna att ingå i arbetskraften i samma utsträckning som män, vilket däremot inte innebär att de automatiskt kommer att ha samma villkor.

Men frågan är just om utvecklingen fortsätter på samma sätt som hittills. Det finns mycket som tyder på att så inte blir fallet. Några hotande exempel:

Den snabba neddragning av äldrestödet till tekoindustrin som regeringen föreslagit drabbar hårt en redan pressad näring och kan få till resultat en ökad kvinnoarbetslöshet. Den ändrade inriktning av regionalpolitiken som man kan se i budgetpropositionen – där det på nytt talas om flyttningsstimulanser – är ett annat oroande tecken. Regionalpolitiken har varit och är ett av de viktigaste jämställdhetsinstrumenten genom att den bidrar till att skapa sysselsättning i de områden där kvinnoarbetslösheten är lägst. De särskilda villkor som är förbundna med lokaliseringstöd, att minst 40 % av det antal arbetsplatser som tillkommer i företagen skall förbehållas vardera könet, har särskilt gynnat kvinnor. Låt oss slippa att få en ny flyttkarusell! Den drabbar kvinnorna särskilt hårt.

Sedan finns det två stora frågetecken inför framtiden.

Två tredjedelar av kvinnorna på arbetsmarknaden finns i den offentliga sektorn, i första hand anställda av kommuner och landsting. Företrädare för socialdemokraterna, i och utanför regeringen, talar om att det är i den offentliga sektorn sysselsättningen kan och bör öka i framtiden. Det talet rimmar dåligt med den politik den socialdemokratiska regeringen för gentemot kommunerna, när man drar in mer än 5 miljarder kronor från kommunerna. Den politiken skapar inga nya jobb i den offentliga sektorn, även om man aldrig så många gånger talar om det. Den leder naturligtvis i stället till att sysselsättningen där minskar.

För oss i centern är det viktigt att slå vakt om en effektivt arbetande offentlig sektor. Genom denna får människor den vård och den service de i olika situationer behöver. Den är också ett viktigt fördelningspolitiskt instrument. Men det måste vara *behoven*, och samhällets ekonomiska möjligheter att tillgodose dessa, som avgör den offentliga sektorns storlek och utveckling. Och visst finns det många behov att tillgodose fortfarande. F. n. är det de bristande ekonomiska möjligheterna som lägger hinder i vägen för en utbyggnad. De ekonomiska möjligheterna för den offentliga sektorns utveckling kan bara skapas genom ett expanderande näringsliv.

Det finns tydligen på det här området stora åsiktskillnader inom regeringen och mellan regeringen och LO – om man skall tro de tidningsartiklar som figurerar, men det skall man inte alltid. Det är här som i andra sammanhang den som har ansvar för finanserna som är mest återhållsam med utgifter och med att öka budgetunderskottet. Han vet att utgifter förr eller senare måste betalas, och då måste man ha något att betala med. Jag har bara tagit upp detta för att påvisa den osäkra utveckling som den traditionella kvinnoarbetsmarknaden har framför sig och för att påvisa det dubbeltal socialdemokraterna gör sig skyldiga till när de förespeglar kvinnor att sysselsättningen kan komma att öka i den offentliga sektorn, samtidigt som man pungslår kommunerna på deras ekonomiska möjligheter att klara den sysselsättning de redan har.

Kvinnornas arbetsmarknad kommer också att påverkas starkt av datoriseringen. Det är inom traditionellt kvinnliga arbetsområden, kontor och handel, som datoriseringen slår igenom snabbast. Enligt en uppgift som vi fick i utskottet under de utbildningsdagar i datafrågor vi haft har ungefär

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

25 % av flickor som slutar skolan hittills gått till arbeten som i morgon inte längre kommer att finnas. Här är verkliga information och utbildningsinsatser nödvändiga – för att inte säga påverkansinsatser för att förmå flickorna att se på sin framtida yrkesverksamhet på ett mindre traditionellt sätt.

Som anges i budgetpropositionen fanns det flera sådana projekt på gång – jag hade tillfälle att initiera en del av dem som jämställdhetsminister. Jämställdhetskommittén startade t. ex. förra våren ett stort informationsprojekt riktat just till unga flickor för att stimulera dem till ett bredare yrkesval. Jag vet inte riktigt vart det projektet tog vägen i den omorganisation av jämställdhetsarbetet som skett. Jag har inte heller hört talas om några nya initiativ från regeringens sida på det här området. Det skulle vara intressant att höra Anna-Greta Leijon säga någonting om det.

Som jag ser det är det nödvändigt att på olika sätt se till att kvinnorna ges förutsättningar att positivt möta datautvecklingen. Och därmed, fru talman, är jag inne på reservationerna till utskottsbetänkandet.

I reservation nr 20 vill vi från centern och folkpartiet understryka hur viktigt det är att man inom arbetsmarknadsutbildningen verkligen uppmärksammar behovet av utbildning för kvinnor för yrkesverksamhet inom dataområdet. Risker är annars stora att de redan från början kommer på efterkälken. Den tekniska utvecklingen och de tekniska yrkesområdena har ju tidigare litet grand skrämt kvinnor. I centerns partimotion nr 1669 har frågan närmare utvecklats. I motionen erinras också om att ekonomiskt stöd – i enlighet med förslag i den förra regeringens dataproposition – utgår till mindre och medelstora företag när de i samband med datorisering utbildar personal. Det är viktigt att regeringen noga följer utvecklingen för att snabbt kunna sätta in utbildningsåtgärder som underlättar anpassning till ny teknik. Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 20.

Ett av de problem i den aktuella arbetsmarknadssituationen som har varit uppe till diskussion tidigare i dag är att arbetslöshetstiderna tenderar att bli allt längre och att allt fler blir utförsäkrade.

Det är naturligtvis viktigt att man, som utskottsmajoriteten säger, i första hand möter de längre arbetslöshetstiderna med ökad satsning på platsförmedling, beredskapsarbeten och utbildning. Detta sker också, men uppenbarligen lyckas man inte att genom sådana åtgärder förhindra att enskilda drabbas, blir utförsäkrade och får svårigheter. Anna-Greta Leijon talade om hur många som hade utförsäkrats under det andra halvåret 1982 – och det är ganska många. Från centerns sida anser vi att en åtgärd som bör komma i fråga är en förlängning av ersättningsperioden. Detta bör finansieras genom ökade egenavgifter från kassamedlemmarna. I det sysselsättningsläge – och det ekonomiska läge – som vi befinner oss i är det kanske ofrånkomligt att de som har arbete visar ökad solidaritet med dem som inte har arbete. Vi har utvecklat frågan i reservation 30.

Det är bra att arbetsförmedlingarna har prioriterat de långtidsarbetslösa. Det var roligt att höra att denna satsning har gett effekt. Nu säger emellertid Anna-Greta Leijon att vi behöver veta mer, innan vi vidtar ytterligare åtgärder för de långtidsarbetslösa och de utförsäkrade. Jag tror nog att vi vet

tillräckligt om den situation som drabbar dessa grupper för att vi skall vara beredda att redan nu vidta i varje fall de begränsade åtgärder som vi föreslår.

Samma tankegångar om solidaritet ligger bakom reservation nr 24 angående statsbidragen till arbetslöshetskassorna. Den frågan har behandlats av riksdagen både förra våren och i höstas, så den är välkänd för riksdagen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 24 och 30.

I reservation 26 följer vi upp den åsikt om arbetsmarknadsavgiftens storlek som vi senast redovisade i samband med regeringens proposition i höstas. Jag yrkar bifall också till reservation 26.

På sistone har det förts en debatt om arbetslöshetens kostnader. Gjorda beräkningar tyder på att de totala samhällsekonomiska kostnaderna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av beredskapsarbeten och utbildning är obetydliga i jämförelse med de samhällsekonomiska kostnaderna för arbetslöshet och kontant arbetslöshetsersättning. Det är bra att sådana analyser görs. Om vi får klara besked om sådana fakta, kanske vi kan slippa mycken onödig diskussion om vad som kan vara rimligt.

Från centerns sida har vi alltid, till skillnad från moderaterna, varit beredda att satsa på arbetsmarknadsåtgärder. Det är vi nu också. Men ibland verkar det som om socialdemokraterna tror att beredskapsarbeten är bättre än arbeten på den reguljära arbetsmarknaden – och då vill vi inte vara med längre. Så kan man t. ex. tolka njuggheten när det gäller anslag till anställning med lönebidrag. Det är högst troligt att många av de handikappade som genom detta system nu har anställning på den reguljära arbetsmarknaden vid en minskning av detta anslag i stället skulle bli arbetslösa eller bli föremål för andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det gäller även här personer som har speciellt svårt att få nya jobb. Vi tar upp den här frågan i reservationerna 42 och 43 och yrkar dels att allmännyttiga organisationer också i fortsättningen skall få full kostnadstäckning för de arbetstagare som anställdes före den 1 juli 1980, dels att antalet platser med lönebidrag hos allmännyttiga organisationer inte skall begränsas. Dessa krav har en stark förankring hos handikapporganisationerna. Så sent som våren 1982 gjorde riksdagen ett uttalande i denna fråga.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att uttrycka förvåning över att moderaterna i utskottet både är med på begränsningen av lönebidragen och dessutom vill skära ner verksamheten vid Stiftelsen Samhällsföretag. I moderaternas Sverige skulle det inte vara lätt att vara handikappad!

Tillsammans med folkpartiet har vi också reservation 40, som tar upp ökade resurser för vapenfriutbildningen. Här är återigen de behövliga resurserna i stort sett utbytbara mot åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken som man annars skulle behöva ta till. Tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson har värtaligt argumenterat för denna reservation, och jag nöjer mig med att yrka bifall till densamma.

Slutligen, fru talman, bara några få ord om en motion som jag väckt tillsammans med Gunilla André. Den gäller möjligheter för personer som

Onsdagen den
13 april 1983

Arbetsmarknads-
politiken

t. ex. på grund av familjecansvar valt att arbeta deltid för att vid arbetslöshet få beredskapsarbete på deltid. Det föreligger ganska stora svårigheter för dessa f. n. att få detta. Jag skulle snarast tro att det är så gott som omöjligt, även om det formellt inte är omöjligt. Utskottet har här blivit enigt om en skrivning som innebär att sådana lösningar bör vara möjliga. Man har sagt att AMS bör visa stor flexibilitet när det gäller att tillgodose de krav som möjligen finns. Jag tycker att detta är viktigt.

De som arbetar deltid – och vill göra detta – skall inte vara utestängda från beredskapsarbeten.

Fru talman! När man ser utskottets betänkande med alla dess reservationer kan man tro att vi är osams om det mesta. Men så är det ju faktiskt inte. Efter att nu en lång stund ha talat för reservationer som centern ensam eller tillsammans med övriga partier har till utskottsbetänkandet, känns det riktigt och viktigt att erinra om att det i många av de frågor som behandlas i betänkandet finns ett betydande samförstånd. Flera talare har understrukt detta. Men det är ju oenigheterna som lyfts fram i debatter av det här slaget.

Anf. 27 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEJON:

Fru talman! Jag vill ta upp en av de frågor som Karin Andersson berörde. Jag vet att mina partikamrater i utskottet kommer att diskutera många av de andra frågorna. Men jag skulle vilja säga några ord om de långtidsarbetslösa.

Karin Andersson säger att vi inte behöver veta mer än vad vi vet i dag – vi vet hur de drabbas. Visst vet vi hur människor drabbas av långtidsarbetslöshet. Det är inte heller det som vi från regeringens sida har sagt att vi behöver veta mer om. Jag tror att Karin Andersson och jag är helt överens om att långtidsarbetslösheten har medfört mycket stora risker för de enskilda människorna. Vi vet att den får stora ekonomiska konsekvenser. Vi vet att barn far illa i familjer med långtidsarbetslöshet, och vi vet att människor riskerar att helt förvandlas till sin personlighet så att de blir väldigt passiva av en längre tids arbetslöshet. Jag håller helt med Karin Andersson om att vi i det avseendet inte belövar mer kunskaper. Men vi behöver vänta litet och se hur de åtgärder som man inom arbetsmarknadsverket nu driver kommer att slå för att vi skall kunna bedöma det hela bättre. Det förturssystem i fråga om bl. a. beredskapsarbeten som man nu tillämpar för de långtidsarbetslösa har varit i praktisk verksamhet alltför kort tid för att vi skall kunna bedöma om det är möjligt att den vägen klara av problemen. Men min grundinställning är att det vore mycket bättre om vi lyckades den här vägen än om vi gick den väg som föreslås i den här reservationen med förlängning av ersättningstiden. Hur man än vänder och vrider på det tror jag att Karin Andersson och jag är överens om att det kontanta understödet skall vara det sista alternativet.

Vi har inte fått någon riktig bedömning än av hur förturssystemet slår. Det är en av orsakerna till att jag nu inte är beredd att för riksdagen redovisa de ställningstaganden som vi kommer att göra när det gäller de många framställningar som vi har i departementet om åtgärder för de långtidsar-

betslösa. Ett annat skäl är att vi också har krav från bl. a. arbetslöshetskassornas samorganisation om att långtidsarbetslösa inte bara skall ha rätt till en sådan här förtur till beredskapsarbete utan faktiskt även skall ha en absolut rätt att få det.

Innan man tar ställning till ett sådant beslut måste man vara medveten om vad det får för konsekvenser, och där fordras en del kompletterande bedömningar som arbetslöshetskassornas samorganisation givetvis inte själv har kunnat göra. Det håller vi på att gå igenom i departementet, och vi skall tillsammans med arbetsmarknadens parter diskutera och ta reda på hur de ser på problemen.

Det var bakgrunden till det jag sade om att vi behöver litet mer tid innan vi kommer till riksdagen med en redovisning av vad vi skall göra på det här området. Att bekämpa långtidsarbetslösheten är däremot, precis som Karin Andersson sade, en av våra viktigaste frågor. Jag hoppas att vi skall kunna göra det på andra sätt än genom det i mitt tycke alltför passiva sättet att förlänga ersättningstiderna.

Anf. 28 KARIN ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag sade i mitt inlägg att vi från centerns sida tycker att det viktigaste är att möta de längre arbetslöshetstiderna med ökad satsning på platsförmedling, beredskapsarbeten och utbildning, alltså de traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. I den frågan är vi helt överens. Men trots att man har gjort denna massiva satsning på arbetsmarknadspolitiska åtgärder under ganska lång tid har vi många utförsäkrade som befinner sig i den situation som Anna-Greta Leijon så värtaligt beskrev. Jag behöver därför inte upprepa det – vi är helt överens. Eftersom problemet är så akut ansåg vi att man även måste vidta åtgärder.

Nu säger Anna-Greta Leijon att man först måste veta hur de åtgärder slår som redan är vidtagna, dvs. att arbetsförmedlingarna skall prioritera de långtidsarbetslösa. Jag vill gärna säga att ingen skulle vara gladare än jag om dessa åtgärder hade den effekten att man helt och hållet kunde undvika utförsäkring från arbetslöshetskassorna. Då skulle inte heller de kontanta medel behöva tas i anspråk som en längre ersättningstid skulle innebära. Men dess värre tror jag inte att det går riktigt så lätt och så snabbt att komma till rätta med detta problem. Det är därför som vi i vår reservation har föreslagit förlängda ersättningstider.

Anf. 29 INGEMAR ELIASSON (fp):

Fru talman! Som redan har påpekats i den här debatten var det intryck som socialdemokratin ville ge i opposition och i valrörelsen att arbetslösheten i Sverige var onödig. Det berodde bara på ovilja från den dåvarande regeringens sida att vi brottades med arbetslöshet. De borgerliga regeringarna accepterade passivt en hög arbetslöshet, eller en förhöjd arbetslöshet, sade Anna-Greta Leijon vid ett flertal tillfällen i den här kammaren. Om bara socialdemokratin kom tillbaka i regeringsställning skulle det mesta ordna sig.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Nu är socialdemokraterna tillbaka i kanslihuset – och arbetslösheten har naturligtvis då också försvunnit. Kunde man anta. Man får det intrycket när man tar del av ett referat av statsministerns anförande i Örebro för någon tid sedan. Då försökte Olof Palme påvisa att utvecklingen på arbetsmarknaden har vänt. Efter ett halvår har ungdomsarbetslösheten halverats, säger Olof Palme.

Anna-Greta Leijon har i denna kammare undervisat mig om att man inte får bygga slutsatser på en statistisk jämförelse mellan ett par enstaka månader. Det finns anledning att upprepa den lektionen för Olof Palme. Det är alldeles uppenbart att han behöver utsättas för den.

Om någon jämförelse skall göras månad för månad under det halvår som har gått sedan socialdemokraterna kom tillbaka, är det naturligtvis mellan den månad då de inträdde i kanslihuset, dvs. oktober, och de senaste räkningarna. Då är sanningen att arbetslösheten har ökat. I oktober i fjol var den 127 000, i februari i år 155 000.

Men det riktiga är naturligtvis att jämföra med hur det var förra vintern. Då är läget det att mellan 20 000 och 25 000 fler människor är arbetslösa nu, trots att ungefär lika många är föremål för olika typer av åtgärder.

Situationen har inte förbättrats den senaste månaden. De siffror som publicerades för tolv minuter sedan kan berätta att arbetslösheten i mars var 149 000, nära 25 000 fler än samma månad förra året, och att också ungdomsarbetslösheten ligger på en högre nivå i vinter, trots att ännu fler omfattas av åtgärder.

Den sanna bilden av läget på arbetsmarknaden är alltså att det är sämre den här vintern än det var förra vintern. Jag tror att det vore bra om Anna-Greta Leijon ville berätta det för statsministern, så att han inte gör nya försök att prata bort problemen. Det är ingen bra metod att försöka lösa dem.

Anna-Greta Leijon skulle naturligtvis inte göra sig skyldig till en sådan statistisk villa som statsministern försöker sprida. Nu lär det ju vara så att en hel hord av politruker har anställts i statsrådsberedningen för att hålla ett öga på er ute i departementen. Jag tror att det kunde vara bra, om Anna-Greta Leijon avdelade någon av alla de duktiga medarbetarna i departementet för att hålla ett öga på vad som sägs och sprids från statsrådsberedningen och som rör arbetsmarknadspolitiken. Det är uppenbarligen av behovet påkallat.

Det räckte alltså inte med att socialdemokraterna flyttade in i kanslihuset för att problemen skulle vara lösta, och det är naturligtvis en viktig konsumentupplysning till alla väljare att så enkelt var det inte. Det var inte så att man bar lösningen med sig i sin ränsel när man flyttade in.

Jag läste på bussarna i Stockholm i dag att LO säger, mycket riktigt: "Frihet är att ha ett arbete." Den friheten har dess värre minskat i Sverige under den socialdemokratiska regeringens första månader.

Nu ser emellertid regeringen ut att ha tur på ett antal punkter. Om vi blickar ut över världen, ser vi att den internationella konjunkturuppgången äntligen är på väg. Man skall inte, som Anna-Greta Leijon var inne på, ställa

alltför stora förhoppningar på den, men det är ändå en förbättring som pågår.

Likaså är den internationella inflationsnivån på väg ned, och det kommer naturligtvis att påverka inflationsutvecklingen även i Sverige. Vidare är ränteläget i världen på väg ned och påverkar ränteläget i Sverige. Oljepriserna har sjunkit, och det påverkar den svenska ekonomiska situationen, både bytesbalansen och prisutvecklingen.

Allt detta är utmärkt, och jag tycker att vi alla har anledning att glädjas om Moder Svea har litet tumme med fru Fortuna. Jag skall inte visa upp några sura miner, utan tvärtom glädjas med min efterträdare om det är så att läget på arbetsmarknaden genom dessa förändringar blir bättre. Men sannolikheten för det är dess värre inte särskilt stor. Industrins kapacitet är bara utnyttjad i låg grad: det finns möjlighet att utöka produktionen utan att anställa fler människor. Fru Leijons syn här i talarstolen alldeles nyss på dessa frågor var mycket realistisk.

Under det bättre 1984 är det därför nödvändigt att regeringen på allvar tar itu med att få bukt med budgetunderskottet. Det är nu de stora möjligheterna finns, när det håller på att bli förbättringar på en del andra punkter. Om man försitter den chansen, går man in i nästa lågkonjunktur med ett ännu sämre utgångsläge. Om man inte tar till vara den chansen raserar man varje försök att sanera ekonomin och därmed bevara den trygga sysselsättningen på sikt. Hittills har vi dess värre inte sett några allvarliga ansträngningar att få ned budgetunderskottet. Vi hör en hel del prat också på den punkten, men oenigheten verkar vara betydande. Jag hoppas att regeringen nu i kompletteringspropositionen kan redovisa en strategi för att få ned budgetunderskottet i ett läge när vi går in i en förbättrad konjunktur.

Jag tycker att detta – i varje fall hittills – visar på två brister i den socialdemokratiska regeringens arbetsmarknads- och sysselsättningspolitik. Den ena är att man inte är förmögen att sätta just de arbetsmarknadspolitiska insatserna före allt annat. Om man menar att kampen mot arbetslösheten har prioritet, måste det innebära att detta är viktigare än någonting annat. Det betyder i sin tur att man måste göra besparingar på andra punkter just för att få utrymme för arbetsmarknadspolitiska satsningar. Hittills har regeringen ökat på utgifterna på alla håll och höjt skatterna på nästan alla punkter. Resultatet har blivit en försämrad arbetsmarknad och ett ökat budgetunderskott. Den vägen går det inte att fortsätta att vandra på. Om regeringen menar allvar med att kampen mot arbetslösheten är prioriterad, måste den sättas före det andra, och då måste man visa sparsamhet på andra punkter. Det var just det som var den förra regeringens grepp och som är folkpartiets strategi fortfarande – att vi skall spara på andra punkter i budgeten just för att rädda sysselsättningen.

Den andra svagheten tycker jag är att man i varje fall hittills inte ansträngt sig för att effektivisera arbetsmarknadspolitiken. Jag tror att det är alldeles nödvändigt att försöka få ut mer av det antal miljarder kronor man redan satsar. Man kan inte gå vidare med att bara öka på anslagen, att se till att fler och fler i arbetskraften får sin sysselsättning via arbetsmarknadspolitiska

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

åtgärder. Man måste försöka öka effektiviteten. Det viktigaste är naturligtvis då att stimulera den reguljära arbetsmarknaden, att med de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna se till att det blir varaktigt sysselsättning. Det är främst i näringslivet som det måste komma i fråga.

Vidare bör man stimulera till särskilda avtal för främst ungdomar som i dag inte får arbete. Jag har kunnat notera att arbetsmarknadsministern nu är inne på tanken att med hjälp av något slags stimulansbidrag försöka få fram ett avtal om ungdomsplatser också för 18–20-åringar. Det gäller bara att parterna slår sig ner och förhandlar om den saken. Även jag har försökt att få fram ett sådant avtal, men det kritiserade man då från socialdemokraternas sida. På den här punkten har regeringsskiftet inneburit en tempoförlust. Jag hoppas att det emellertid går att ta igen vad man förlorat. Det vore bra om man så fort det någonsin är möjligt kunde få till stånd ett ungdomsavtal för 18–20-åringarna. Det betyder att de pengar som avsatts för arbetsmarknadspolitiken räcker till fler, kan användas effektivare och kan vara till större hjälp för ungdomarna.

Läget är tveksamt när det gäller utvecklingen nu. En allt större del av budgeten används passivt, till arbetslöshetsunderstöd. Den utvecklingen måste brytas. Jag utgår från att de utförsäkrade får den hjälp som utlovats – dvs. att de kommer i första hand när det gäller beredskapsarbeten och att man i övrigt försöker använda pengarna på ett sådant sätt att man stimulerar fram nya avtal och reguljära arbeten, i stället för att pengarna bara används till passivt understöd.

Fru talman! Slutligen känner jag mig föranledd att också något kommentera den syn på arbetsmarknadspolitiken som moderatledaren har gett uttryck för i dagens tidningar. Jag utgår från att det som refererats är riktigt.

Moderatledaren beklagar att bara 1 av 10 kronor i arbetsmarknadsbudgeten används till arbetsförmedling. Detta kan tolkas på två sätt. Endera ångrar moderaterna nu att man inte varit med om att bygga ut arbetsförmedlingen – något som i så fall är anmärkningsvärt – eller också tycker man att en större del av pengarna skulle fastna i administrationen. En större del av budgeten skulle alltså gå till vad vi brukar kalla byråkrati: i stället för att resultera i aktiva åtgärder. Också det är naturligtvis en anmärkningsvärd åsikt, med tanke på att den framförs från moderat håll.

Vidare är det anmärkningsvärt att moderatledaren inte drar sig för att förolämpa alla arbetsförmedlare på en enda gång. Alf Wennerfors försökte här att släta över vad som sagts. Av naturliga skäl vet han mera om hur arbetsförmedlingen fungerar. Men kvar står att man från moderat håll vill föra till torgs en sådan syn på de människor som sliter hårt för att skaffa jobb åt de arbetslösa. Jag tror inte att det är det bästa sättet att ingjuta entusiasm hos de människor som skall verkställa den politik som vi beslutar om här i riksdagen.

Jag hoppas att de moderata företrädare som finns anmälda längre ned på talarlistan kan förmedla en annan bild av moderaternas syn på arbetsförmedlingen än den som moderatledaren har gett uttryck för.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

Anf. 30 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i den kritik av moderatledaren som Ingemar Eliasson så kraftfullt redovisade i slutet av sitt anförande. Och jag vill kanske knyta an den diskussionen till Ingemar Eliassons egna tankar på en effektivisering av arbetsmarknadspolitiken.

När moderatledaren – och även en del andra företrädare för moderata samlingspartiet – är ute och pratar – ger man ofta sken av att en mycket stor del av de många miljarder som satsas på arbetsmarknadspolitiken i själva verket går åt till någon byråkrati som lever ett eget liv och där pengarna inte når ut i verklig aktivitet. Jag vill inte alls säga att Ingemar Eliasson har den uppfattningen, men när han nu säger att vi skall effektivisera arbetsmarknadspolitiken, kanske man kan fundera över vad det innebär. Vad är det för stora punkter som vi har inom arbetsmarknadspolitiken?

En mycket stor del av anslagen går till beredskapsarbeten, nu ungefär 5 miljarder. Någon effektivisering i vanlig bemärkelse på det området är det naturligtvis svårt att tala om, eftersom så stor del av dessa 5 miljarder är just löner. Och jag tror att vi i stort sett är överens om att det skall vara avtalsenliga löner för beredskapsarbeten – det är en gammal princip i Sverige som vi slog fast redan på 1930-talet och som jag inte tror att vare sig Ingemar Eliasson eller någon annan företrädare för hans parti vill riva upp.

Arbetsmarknadsutbildningen tar en annan stor pott av pengarna, 4 miljarder. Här är utbildningsbidragen den stora biten. Dessutom ligger det – som framgått av debatten här tidigare – på huvudmännen som står bakom arbetsmarknadsutbildningen, nämligen skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen, ett starkt krav på att de skall försöka effektivisera. Och vi har, som jag sade förut, ett krav på att de i förstone skall spara 50 milj. kr. per år.

Lönebidragen tar 2 miljarder. Det är svårt att tala om en effektivisering i vanlig bemärkelse här. Det handlar ju om löner som betalas ut.

En miljard är för personal inom arbetsmarknadsverket. Den andelen är alltså inte större. Man får ofta ett helt annat intryck när moderaternas företrädare är ute och talar. Och på dessa människor har vi faktiskt ställt mycket stora krav på att de skall öka sin effektivitet i arbetet. Jag tror emellertid att det finns utrymmen för oss här att genom regeländringar effektivisera ytterligare. Vi vet att en del bestämmelser, t. ex. när det gäller det kontanta arbetsmarknadsstödet, innebär mycket krångel för arbetsförmedlarna, att de får ägna oproportionerligt stor del av sin tid till pappersarbete. Där kan man effektivisera – och skall göra det. Vi skall frigöra arbetsförmedlarna från pappersarbete, så att de i stället kan syssla med det som de vill och som är deras främsta uppgift och som de är utbildade för, nämligen att ägna sig åt de arbetssökande samt åt arbetsgivarnas krav på att få sin service tillgodosedd. Där håller jag med Ingemar Eliasson om att det finns utrymme för effektivisering. Och jag hoppas att vi skall kunna ta till

*Arbetsmarknads-
politiken*

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

vara det. Just frågan om det kontanta arbetsmarknadsstödet arbetar vi med.

Som jag sade i debatten är läget på arbetsmarknaden mycket allvarligt nu. De nya siffror som vi fått i dag, med en arbetslöshet på 3,4 %, dvs. 149 000 personer, är en bekräftelse på det. Ingemar Eliasson säger att det är en ökning av arbetslösheten bland ungdomarna, och det stämmer för de äldre ungdomarna. Men för de yngsta inom dessa ungdomsgrupper kan vi glädja oss åt att det faktiskt är en minskning av arbetslösheten. Och som jag sade tidigare: Den medvetenhet som har funnits i arbetet just för de åldersgrupperna har lett till positiva resultat. Det är viktigt att vi går vidare med arbetet och i stor utsträckning inriktar det just på de äldre ungdomarna. Där har vi, i de nya arbetslöshetssiffrorna, en ökande arbetslöshet, medan den alltså minskar för ungdomarna mellan 16 och 19 år.

Jag kritiserade er ofta – och jag tycker att jag gjorde det med rätta. Vi kritiserade den borgerliga regeringen, därför att ni kraftigt prutade på arbetsmarknadsverkets krav på åtgärder, krav som inte bara AMS stod bakom utan också stora organisationer i det svenska samhället. Det må vara hänt att ni fick pruta på det här området, om ni bara hade kommit med några andra egna åtgärder som hade kunnat ge motsvarande sysselsättningsökning. Det gjorde ni inte, utan skar ned. Ni sparade på detta område, och det innebar en onödig arbetslöshet. Den kritiken tycker jag faktiskt fortfarande är berättigad. Men det är glädjande att se att mittenpartierna nu – när de är frigjorda från moderaterna, som jag tror bar det största ansvaret för att det blev på det här sättet – har ändrat inställning. Ändringen markeras mycket klart både i era partiets ställningstagande i höstas och i det som görs nu. Som Karin Andersson sade visar det sig ju att det finns en mycket stor enighet i riksdagen när det gäller de grundläggande frågorna. Vi menade att vi hade en skyldighet att driva en effektiv oppositionspolitik på detta område. Jag tycker faktiskt att jag vågar påstå, att om vi inte hade drivit vår politik så hårt, hade risken funnits att moderaternas inflytande över mittenpartierna hade blivit ännu större.

Ni sade nej förra våren till socialdemokraternas förslag om bl. a. investeringar på en rad olika områden, investeringar som gällde kollektivtrafiken, alternativt energibyggande m. m. Det är klart att man måste konstatera, att om de förslag som socialdemokraterna då lade fram i riksdagen hade vunnit riksdagens gillande, hade detta också kunnat påverka dagens sysselsättningsläge. När den socialdemokratiska regeringen som trädde till i oktober snabbt lade fram förslag, inte bara om det sysselsättningspaket som vi diskuterat utan också om det omfattande investeringsprogrammet på 3,5 miljarder kronor, är det faktiskt så, att resultatet i antalet arbeten ute på arbetsmarknaden ännu inte kan ses. Investeringsarna beslutades av riksdagen i höstas, men innan de följs upp praktiskt ute i verkligheten tar det tid. Det visste vi redan i våras. Hade besluten fattats förra året, hade arbetena kunnat utföras nu. Då hade ett antal människor varit sysselsatta med investeringsarbetena.

Det var inte så, Ingemar Eliasson, att vi socialdemokrater påstod att det

var lätt att lösa arbetslöshetsproblemen. Vi gav inte sken av att vi omedelbart skulle kunna klara av problemen, men vi lovade, att om vi kom till regeringsmakten, skulle vi genomföra investeringsprogrammet. Vi skulle genomföra satsningarna i sysselsättningspaketet. Men vi sade också, att trots dessa och andra insatser, skulle vi inte kunna hindra att det uppstod en mycket allvarlig situation på arbetsmarknaden under det närmaste året. Hur svår situationen än är i dag – som Ingemar Eliasson och jag har redogjort för – måste man säga att detta är en situation som vi inte har haft möjlighet att påverka. Det tar tid för oss socialdemokrater att genomföra den långsiktiga uppbyggnaden av den svenska industrin och av den svenska ekonomin. Så att vi också har råd med en god offentlig sektor och en god privat service. Men jag skulle vilja påstå att de första sex månaderna har visat att regeringen är fast besluten att föra en sådan politik. Vi har under dessa månader satsat stora summor på sysselsättningskapande åtgärder. Den kompletteringsproposition som vi kommer att framlägga visar att vi fortsätter med det som vi redovisade i valrörelsen som den tredje vägen att lösa de här problemen. Det krisprogram som vi lade fast i oppositionsställning skall vi också förverkliga steg för steg i regeringsställning.

Anf. 31 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Anna-Greta Leijon frågar vad det innebär att effektivisera arbetsmarknadspolitik. Jag tror att det i första hand handlar om att få fler sysselsatta med lika många kronor till disposition. Låt mig ta ungdomsavtalet som exempel. Om man har arbetslösa ungdomar som uppbär KAS – alltså någon hundralapp i ersättning per dag – och skall ge dem ett beredskapsarbete, så handlar det om att fyr- eller femdubbla kostnaden över skattsedeln för att ge dem ett arbete. Om man i stället får ett ungdomsavtal, så kan man flytta in den där hundralappen som ett bidrag och få arbete till stånd utan att det blir en kostnadsökning för staten.

Det är därför som det är så angeläget – och en så god hushållning – att försöka stimulera fram den typen av avtal. Det är bra för ungdomarna. Det är ju bättre att ha ett arbete till en lägre lön än att gå arbetslös till en ännu lägre ersättning. Att försöka driva fram ungdomsavtal för 18–20-åringar och gå in med KAS som statsbidrag är bra för ungdomarna, det är ett bra medel i kampen mot arbetslösheten, och det är bra för statskassan.

Nu har jag sett att Anna-Greta Leijon försöker dra i gång dessa förhandlingar igen. Jag hoppas att Anna-Greta Leijon inte nu avvisar besparingsdelen i det här resonemanget, såsom ni gjorde när det gällde 16–17-åringarna. Då kritiserade ni ivrigt att vi tog bort beredskapsarbeten och ersatte dem med utbildning och yrkesintroduktion. Sedan kom ungdomsavtalet och ungdomsplatserna. Det visar ju i efterhand att ni tyckte att det var en rimlig ordning, eftersom beredskapsarbetena för den kategorin inte har återinförts.

På samma sätt är det bättre både för ungdomarna och för samhällets ekonomi om vi får reguljära arbeten till stånd, låt vara för en lägre ersättning.

än att ungdomarna skall gå arbetslösa och uppbära KAS så länge det håller.

När det gäller moderaternas inflytande i regeringen så länge de satt med, så tror jag att det talar för sig självt att det är nu, då de är ensamma, som de lägger fram förslag om neddragningar, besparingar, inom arbetsmarknadspolitik. Så länge de satt i regeringen fick de inte igenom en sådan politik, och det visar väl bättre än något annat vilka det var som styrde.

Herr talman! Under de första sex månaderna, säger Anna-Greta Leijon, har den nya regeringen satsat stora summor. Det är riktigt – och allt blev sämre, skulle man kunna tillägga. Det visar att arbetsmarknadspolitik måste stämma överens med den ekonomiska politiken för att det skall bli en långsiktig och rejäl förbättring – och så är det inte i dag.

Anf. 32 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Får jag säga några ord om ungdomsavtalet. Jag är inte säker på att Ingemar Eliasson och jag har samma uppfattning om vad som är de bästa åtgärderna. Men låt mig rekapitulera något av vad som har hänt på det här området.

Det var för drygt ett år sedan som parterna på arbetsmarknaden – LO, PTK och SAF – bestämde sig för att de skulle fortsätta de diskussioner som de hade haft om att inrätta ungdomsplatser för de yngsta ungdomarna samt att föra diskussioner om åtgärder av olika slag också för de litet äldre ungdomarna.

Ett av de förslag som man därvid skulle ta upp är det förslag som framfördes i det socialdemokratiska programmet, som vi utarbetade tillsammans med LO, mot ungdomsarbetslösheten. Tanken var att man genom en brett upplagd satsning skulle ge utbildning till redan anställda, inte minst utbildning av det slag som Karin Andersson talade sig varm för här förut, utbildning på den nya teknikens område för kvinnor och många andra som behöver sådan utbildning. Under den tid som de redan anställda var borta för utbildning skulle arbetsplatser alltså frigöras som kunde utnyttjas för ungdomar, som inte framför allt behövde kompletterande utbildning utan som behövde få in en fot på arbetsmarknaden, få yrkeserfarenhet. Det är över ett år sedan man började diskussionerna om dessa saker mellan parterna.

Sedan kan man säga att det i samband med dessa diskussioner tyvärr blev så att man grävde fram många gamla tvister, punkter som parterna varit oeniga om under många år. Det var svårt att komma fram i de diskussionerna, av sakliga skäl: parterna hade olika uppfattningar.

Det som jag tyckte var ett av de mest beklagliga inslagen i valrörelsen var när företrädare för de borgerliga partierna och borgerliga journalister påstod att LO i själva verket saboterade diskussionerna därför att man inte ville ha till stånd en lösning under den borgerliga regeringen. Erfarenheterna efteråt visar att de inslagen tyvärr tillhörde avdelningen vulgärpropaganda – det fanns också många andra exempel på sådant i valrörelsen. Det var alltså ett oriktigt påstående.

Jag tog redan i höstas initiativ till en träff med LO, PTK och SAF om de här frågorna för att få i gång diskussionerna mellan parterna igen. Man förklarade sig då från alla håll intresserad av att göra insatser för ungdomarna ute i det enskilda näringslivet.

Sedan har det varit en del andra problem i avtalsrörelsen som gjort att man lagt dessa saker åt sidan. Det är min förhoppning att man nu, när större delen av avtalsrörelsen är över, verkligen kan komma till skott, att man sätter sig ned och får fram överenskommelser i de här frågorna. Jag har den grundläggande uppfattningen att om man är någorlunda överens om tagen, är det mycket lättare för oss att få bredd på sådana här åtgärder, så att många ungdomar kan omfattas. Däremot är jag inte säker på att förslagen skall ha den utformning som Ingemar Eliasson här antydde.

Avslutningsvis vill jag bara erinra om den lektion som Ingemar Eliasson försökte ge landets statsminister i början av sitt första inlägg. Jag tycker kanske att Ingemar Eliasson, som i sin replik så värdeslöst beskrev vad som har hänt under de sex månaderna av socialdemokratiskt styre, borde ha erinrat sig en del av sina egna mycket hårda och mycket orättvisa ord mot statsministern.

Sex månader är för kort tid för att rätta till grundläggande obalanser i ekonomin och på arbetsmarknaden. Men vi kan redan nu se en del ljusglimtar i ekonomin. En rad företag redovisar att de är på väg uppåt igen. Och efter år av nedrustning i den svenska industrin är det mycket välkommet. Men vi kan, som jag sade förut, också konstatera att innan detta och vidtagna åtgärder leder till en förbättrad ställning på den vanliga arbetsmarknaden måste vi ha en mycket stor omfattning på olika arbetsmarknadspolitiska insatser.

Men sådana konstateranden som Ingemar Eliasson gjorde om den ekonomiska politikens verkningar är faktiskt – det vet han också – inte möjligt att göra efter denna korta tid. Jag hade hoppats att Ingemar Eliasson inte skulle ägna sig åt den typen av diskussion.

Låt mig avsluta med att tala om vad jag tycker är positivt i diskussionen i dag. Det är att de enda som mäter sig ur den grundläggande intressegemenskapen när det gäller frågan om vi skall göra en stor, stark arbetsmarknadsinsats nästa år är moderaterna. Det är glädjande att de får vara ensamma – den politiken leder till ännu mera problem för de många arbetslösa ungdomarna och äldre. Där har vi en gemenskap mellan de andra partierna i riksdagen som jag är glad över.

Anf. 33 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Anna-Greta Leijon hoppades att jag inte skulle ägna mig åt "den typen av debatt", dvs. debatten om den ekonomiska politiken. Vad jag försökte säga men kanske inte hann utveckla var att arbetsmarknadspolitiken och den ekonomiska politiken måste hänga ihop för att man skall kunna uppnå varaktiga resultat på arbetsmarknaden. Åtgärden att anslå mycket stora summor till arbetsmarknadspolitiska insatser förra hösten och denna vinter har ju motverkats av att man samtidigt höjde momsens. Det har

medfört en minskad efterfrågan i ekonomin och gjort många människor, bl. a. inom handelsområde, arbetslösa. Samtidigt har man drivit upp inflationen och därmed hämmat investeringsmöjligheterna. Det är en typ av åtgärder som man inte kan vidta samtidigt som man gör stora arbetsmarknadspolitiska insatser. För då vet den ena handen inte vad den andra gör. Det hela måste hänga ihop. Jag förde alltså ingen vulgärdebatt utan gjorde bara ett ganska enkelt konstaterande.

I frågan om statsministerns sätt att hantera statistiken bad jag, tyckte jag, tämligen stillsamt Anna-Greta Leijon att ge honom en lektion på den punkten. Hon var ju pigg på att ge mig sådana lektioner här i kammaren när jag satt på den stol som hon nu sitter på. Det handlar om att redovisa en del elementära fakta om hur arbetsmarknadsstatistik bör hanteras. Det tycker jag fortfarande är en vällovlig sysselsättning. Man bör nämligen beskriva läget som det faktiskt är, och det har Anna-Greta Leijon gjort här i dag.

Jag hoppas vidare att arbetsmarknadsministern har framgång i medlingsarbetet – om jag får kalla det så – mellan parterna för att få fram ett ungdomsavtal. Jag har inte uttalat mig om hur detta avtal bör se ut, utan jag har bara sagt att det är bättre att använda de pengar som i dag ges ut i form av arbetslöshetsunderstöd till att stimulera fram varaktiga arbetstillfällen. Jag hoppas också att Anna-Greta Leijon för samtalen utifrån dessa principiella utgångspunkter.

Till slut, herr talman, några ord om ungdomsslussarna, som debatterades mellan Anna-Greta Leijon och Karl Erik Eriksson. Socialdemokraterna tyckte tidigare inte om tanken därpå. Nu har man omhuldat den några månader. Låt vara att man har missunnat ungdomarna att få en närvaropremie, men det är inte hela världen. Det viktiga var att man med hjälp av 100 milj. kr. kunde ge dem en vettig sysselsättning i avvaktan på utbildning eller arbete. Men dessa åtgärder tycks inte få någon fortsättning. Den här frågan verkar bli obesvarad i dag: Varför får en god arbetsmarknadspolitisk insats, som också den socialdemokratiska regeringen har erkänt var ett riktigt initiativ, inte någon fortsättning? Jag hade trott att man skulle förvalta de nya inslagen i arbetsmarknadspolitiken bättre än så.

Anf. 34 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 35 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! Efter att ha tagit del av de senaste årens debatter om sysselsättningsfrågorna och om arbetsmarknadspolitiken inkl. den debatt som här har förts under de senaste timmarna, får jag lätt ett intryck av att diskussionen är utomordentligt fixerad vid i vilken omfattning man är beredd att ge eller inte ge AMS den ena eller andra miljarden. Det är samma fixering vid den saken som vid frågan om att satsa på olika mer eller mindre dödfödda industribranscher – det må vara varvs- eller stålindustri eller annan företagsamhet. Är man mot satsningar på AMS, är man på något sätt socialt oansvarig. Man ställer sig utanför en gemenskap, som Anna-Greta Leijon

och Ingemar Eliasson har känt stor glädje av. Man har alltså inte samma sociala ansvarskänsla som de tidigare deltagarna i debatten.

Vi från moderata samlingspartiet vägrar att acceptera detta synsätt. Det är inte det ena eller andra antalet miljarder till AMS som är avgörande för hur vi ser på sysselsättningsfrågorna vare sig på kort eller på lång sikt.

Man kan definitivt fråga sig om avvägningen mellan olika resurser på kort och lång sikt är riktig. Man kan också fråga sig om mångmiljardsatsningarna på mer eller mindre dödfödda industribranscher, t. ex. varvsnäringen, har varit till men när det gäller att skapa sysselsättning under 1980- och 1990-talen för de många ungdomar som i dag står på tröskeln till arbetsmarknaden eller som befinner sig i utbildningssystemet. Kommer de om några år att säga att det var förträffliga avvägningar mellan det korta och det långa perspektivet som gamla arbetsmarknadsministrar – de må heta Ingemar Eliasson eller Anna-Greta Leijon – gjorde? Var det riktigt att satsa 20–30 miljarder kronor i industristöd till dessa branscher i stället för att satsa på teknisk utveckling för att skapa en tro på framtiden?

Avvägningen mellan det korta och det långa perspektivet är, herr talman, inget originellt resonemang. Det har alltid förekommit. I det gamla bondesamhället fick man nästan alltid på våren ställa sig frågan: Skulle man äta upp den sista tunnan potatis och mala den sista tunnan spannmål till mjöl för att få något att äta och hålla svälten från dörren, eller skulle man spara det till utsäde? Eftersom människorna överlevde, valde de i allmänhet att spara en del till utsäde. Ofta fick de visserligen ta ut ett nytt hypotek eller eventuellt sälja ytterligare någon ko och på det sättet undergräva försörjningsbasen. På samma sätt har landet i sin helhet nu gjort: lånat upp medel och fått en allt mindre industrisektor.

Jag avser inte att närmare kommentera Ingemar Eliassons påhopp på Ulf Adelsohn. Sonja Rembo kommer senare i sitt anförande att ta upp AMS organisation och de olika anslagsposterna i det sammanhanget. Hon kommer vidare att utveckla AMS effektivitet.

Jag tror ärligt talat, Ingemar Eliasson, att det är uthärdligt för moderata samlingspartiet att med 30 % av väljarna bakom sig kraftfullt framföra sina synpunkter. Det är måhända mer angenämt än att med det procenttal som Ingemar Eliasson har bakom sig framföra en självständig uppfattning.

Såsom Anna-Greta Leijon sade kan det vara vettigt att man inte kommer med några patentlösningar beträffande AMS organisation utan i en öppen anda diskuterar förbättringar och effektiviseringar. Min bestämda uppfattning är att Anna-Greta Leijon är beredd till den diskussionen. Jag tycker att hennes senare inlägg har givit belägg för den uppfattningen.

Utifrån våra värderingar inom moderata samlingspartiet är det självklart att utkomsten av ett fast arbete är en förutsättning för att människor skall känna personlig och ekonomisk frihet. Det är helt omöjligt att tänka sig att vi skulle kunna bygga vårt samhälle med människor, som mer eller mindre är beroende av statliga beredskapsarbeten och olika former av statligt stöd. Därför är och förblir rätten till arbete, tillgången till arbete på en öppen marknad, en förutsättning, om vi skall kunna förverkliga det samhälle som

bygger på den liberala marknadshushållningens principer och som jag trodde att även Ingemar Eliasson bekände sig till.

En förutsättning för att klara det långsiktiga perspektivet, herr talman, är tveklöst att vi får fart på industrin. Om det är vi rörande eniga, även om vpk kanske sällar sig till minoritetens skara.

Det är nödvändigt att få en konkurrenskraftig industri som kan återta de marknadsandelar som vi snabbt förlorade, och då är det viktigt att man får en lönebildning som kan garantera en sådan konkurrenskraft. Både Erik Johansson och Anna-Greta Leijon har varit inne på avtalsrörelser och lönebildning. Erik Johansson – som jag inte nu ser här i kammaren – talade om att vårt budskap, förenklat uttryckt, var att lönerna skulle ner och vinsten upp. På något sätt känner jag inte igen Erik Johansson i hans uttalande. Jag tror inte att hjärta och tunga är riktigt överens när det gäller sådana utsagor.

Herr talman! Jag vill påstå att den solidariska lönepolitiken med stor säkerhet har berövat Sveriges arbetsmarknad och Sveriges arbetstagare tusentals arbeten. Det är inget tvivel om att många goda arbetstillfällen i branscher som har varit kommersiellt och tekniskt utvecklingsbara har försvunnit på grund av en orimlig lönenivå, som har fört ut dessa företag och branscher från marknaden. Vi har i och för sig haft en väl så god teknisk och kommersiell kompetens som många av våra konkurrentländer, men vi har trissat upp kostnaderna till en icke konkurrenskraftig nivå.

De här löneavtalen har självfallet också kommit att påverka den offentliga sektorn. Den har drabbats av kraftigt stigande lönekostnader och av indirekta lönekostnader i form av socialförsäkringsavgifter m. m. Nu ser kommunerna mer och mer hur utrymmet för volymökningar minskar. Det talades ju i början, när socialdemokraterna tillträdde, om ett utrymme på ett par procents volymökning varje år, men de utsagorna har tonats ner alltmör, och nu har man helt frankt från finansdepartementets sida konstaterat att det är det finansiella utrymmet som avgör vilken form av expansion eller vilken nivå över huvud taget på den offentliga sektorn som kan vara aktuell. Det är väl en viss form av tillnyktring som nu präglar den socialdemokratiska regeringen och som med mödosamt och tungt arbete skall föras ut på basplanet i landsting och kommuner.

Det har ett visst intresse att här i kammaren notera en artikel som en av kammarens värderade ledamöter, Bo Södersten, skrev för några veckor sedan i Svenska Dagbladet. Han tog där upp en av 1980-talets verkliga solidaritetsfrågor, som han betecknade den. Han menade att inom ett givet finansiellt utrymme som den offentliga sektorn hade att förfoga över bestämde i mycket hög grad de kommande löneavtalen vilken omfattning sysselsättningen skulle kunna få. Fick vi kraftigt stigande löner, skulle utrymmet bli mindre för nyanställningar, ja, man riskerade faktiskt att få göra omprioriteringar och rationaliseringar som medförde att antalet anställa över huvud taget minskade med en ökad arbetslöshet som följd. Fick vi måttfulla avtal under 1980-talet, kunde man räkna med en väsentligt större möjlighet till nyanställningar. Framför allt gällde det unga kvinnor, som av

tradition – det må man tycka vad man vill om – hittills har kunnat beredas arbetstillfällen i den offentliga sektorn.

Nu ser jag att Anna-Greta Leijon har lämnat kammaren. Det är väl Lars Ulander som kan tänkas komma närmast på talarlistan som företrädare för utskottets socialdemokrater, och det kan vara intressant att höra hans reaktion på det synsätt som Bo Södersten uttrycker, för det är ju inte fråga om vem som helst. Lars Ulander är liksom Bo Södersten temporärt sakkunnig, och det kan vara givande att höra hur två sakkunniga diskuterar en sådan intressant frågeställning. Delar sakkunnige Ulander uppfattningen att nivån på löneutfallet under de kommande åren på ett avgörande sätt kommer att påverka om kommuner, landsting och stat har råd att hålla den personal man har och eventuellt nyanställa? Och hur ser över huvud taget Lars Ulander på den typen av solidarisk lönepolitik?

Herr talman! Alf Wennerfors har berört ungdomsarbetslösheten, och jag tänker inte närmare gå in på den. Bara en liten kommentar. Det är helt uppenbart att vi har ett annat debattklimat när det gäller ungdomsfrågorna – det gäller, tror jag, alla partier. Vi är i dag mer öppna att diskutera olika former av utbildning. Vi kan uppenbarligen också diskutera lönenivåerna för ungdomarna. Jag konstaterar bara att de tankar som moderata samlingspartiet har fört fram uppenbarligen har kommit ända in i kanslihuset och nu omfattas av åtminstone delar av regeringen.

Thage G. Petersons besked både i en tidningsartikel och i en frågestund här i kammaren gav klart belägg för att han är intresserad av att parterna tar upp en diskussion i akt och mening att söka åstadkomma någon form av sänkta ingångslöner för ungdomar.

Det skulle också vara intressant om Lars Ulander har några tankar om detta och skulle kunna kommentera var man närmast skulle kunna tänka sig att genomföra de här försöken och ta upp diskussionerna med parterna. När vi har diskuterat Norrbottens problem har vi hört att i Norrbotten är det inte aktuellt, men det kanske finns andra delar av landet där man kunde tänka sig en sådan försöksverksamhet?

Herr talman! Det är glädjande att de tankar som moderata samlingspartiet fört fram och även tankar som förekommit i folkpartiet och centerpartiet nu mer och mer har slagit rot. Jag vill påstå att det finns en ganska bred förankring ute hos allmänheten och även inom socialdemokratin för att någonting måste göras åt ungdomslönerna.

Herr talman! Jag tänkte sedan bara i korthet referera till några av våra moderata reservationer, och först dem som rör storleken på ersättningen från arbetslöshetskassorna. Där har vi från moderat sida ansett att nivån bör vara 250 kr. per dag. Vi menar att statsbidraget skulle minska från 90 till 80 %. Vi anser också att den andel som skall täckas via budgeten bör ligga oförändrad på 45 % – regeringen föreslår ju 35 %. Vi menar att genom att man har kvar nivån 45 % skulle det också finnas möjligheter att sänka arbetsmarknadsavgiften från nuvarande 1.3 till 0.8 %.

Vi har alltså stannat för en nivå på 250 kr. per dag. Vi har valt den nivån, kopplat med ett förslag om att kassorna på frivillig basis skulle kunna öka på

ersättning till de arbetslösa medlemmarna ytterligare. Det är ju en modell som förekom tidigare, när vi vid det första tillfället 1982 beslutade om ersättningsnivåerna. Då kom den möjligheten in för kassorna att bygga på en frivillig del.

Jag skulle vilja fråga Lars Ulander, mot bakgrund av att regeringen har lagt fram förslaget och riksdagen i december antog detta om att ta bort den frivilliga delen, om det finns något principiellt som utifrån socialdemokratiska värderingar lägger hinder i vägen för att kassorna frivilligt skall kunna bygga på ersättningsnivån, så att medlemmar skulle kunna försäkra sig själva för en högre nivå. Det kunde vara utomordentligt intressant att få höra om det finns någon principiell invändning från socialdemokraterna när det gäller frivilliglinjen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 21, 23, 24, 25, 29, 31 och 33.

Inom avsnittet som rör arbetsmarknadsutbildningen har vi i reservation 19 och 39, som jag yrkar bifall till, diskuterat både omfattningen och inriktningen av denna utbildning. Vi har den uppfattningen att AMS kan planera för 110 000 platser. Regeringen önskar få medel för 120 000 platser men ge AMS medel för bara 110 000. Vi menar att regeringen kan återkomma till riksdagen eller använda finansfullmakten, som tidigare varit brukligt.

Det är viktigt att arbetsmarknadsutbildningen får en inriktning som gör den nyttig för den industri som söker arbetskraft. Jag har en känsla av att det i dag finns en hel del utbildning som icke är matnyttig och som inte kommer att ge de elever som genomgår AMU en möjlighet till fotfäste på arbetsmarknaden, även om konjunkturen påtagligt skulle vända.

Vi har tagit fasta på vad departementschefen själv säger i sin proposition, nämligen att AMU är en dyrbar utbildningsform. Det borde enligt vår mening – och det sägs också i betänkandet, åtminstone mellan raderna – vara möjligt att hyra och köpa in mer av utbildningen från det etablerade näringslivet. Det måste vara riktigt att dra nytta av industrins lediga kapacitet i lågkonjunkturer i stället för att bygga upp en onödigt dyr organisation för de toppar i behöven som finns under lågkonjunkturer.

Avslutningsvis, herr talman, tänker jag ta upp omfattningen av beredskapsarbetena. Vi menar att nivån 5 miljoner dagsverken är rimlig, inte minst mot bakgrund av de prognoser om en konjunkturuppgång som finns. Regeringen talar också mycket om konjunkturuppgången. I propositionen beräknas medelsåtgången konjunkturneutralt. Det borde i en konjunkturuppgång vara rimligt att man preliminärt, innan finansfullmakten utnyttjas, lägger sig på 5 miljoner dagsverken.

Socialdemokraternas sätt att resonera, som leder fram till att det skulle behövas 7,7 miljoner dagsverken, bör ses mot bakgrund av att länsarbetsnämnderna runt om i landet ganska entydigt pekat på svårigheterna att över huvud taget få fram 7,7 miljoner beredskapsarbeten. Länsarbetsnämnderna menar – och det har även kommit sådana synpunkter från de fackliga organisationerna – att det allvarligt stör arbetsmarknaden. Och det råder

inget tvivel att det kommer att bli utomordentligt svårt för staten, kommunerna och den enskilda sektorn att placera så många arbetssökande i beredskapsarbete.

När det gäller inriktningen har vi från moderat sida en klar linje. En så stor del som möjligt av beredskapsarbetena bör förläggas inom den enskilda sektorn. Det säger vi bl. a. mot bakgrund av att alla uppföljningar som har gjorts pekar på att chansen att få ett stadigvarande arbete efter det att man har genomgått ett beredskapsarbete är störst i den enskilda sektorn. Tyvärr finns det tecken inför den kommande säsongen som tyder på att staten kommer att tvingas ta ett större ansvar för beredskapsplaceringen. Det är den sämsta varianten, eftersom chansen att få ett jobb efter ett statligt beredskapsarbete är utomordentligt liten.

Herr talman! Det är riktigt att moderata samlingspartiet gör besparingar inom arbetsmarknadspolitiken, men vi gör det inte för ro skull. Jag har en känsla av att det inte finns något parti som gör besparingar för ro skull. Våra besparingar görs bl. a. mot bakgrund av att i princip varje krona som satsas på marginalen är en upplånad krona via riksgäldskontoret. Om man gör en avvägning emellan det korta och det långa perspektivet, finner man att satsningar av den omfattning som socialdemokraterna och utskottsmajoriteten föreslår innebär ett ökat upplåningsbehov i utlandet, med framtida krav på förräntning och amortering. Detta kommer helt klart att belasta den framtida handlingsfriheten. För även om man inte vill vara handlingsförlamad till följd av budgetunderskottet, är det inget tvivel om att risken är mycket stor att man tvingas till handlingsförlamning på grund av att handlingsfriheten radikalt minskar. Därför bör det ligga i alla regeringars och alla partiers intresse att minska budgetunderskottet. Det är först genom ett sänkt budgetunderskott och ett återställande av balansen i den svenska ekonomin som man har en chans att skapa det som jag ärligt talat tror att vi är överens om, nämligen fasta arbeten till människorna. Från moderata utgångspunkter och enligt vår ideologi är tillgången till ett fast arbete med möjlighet för ekonomisk utkomst en förutsättning. I den gemenskapen trodde jag att samtliga partier i detta parlament ingick. Formerna för hur man skall skapa detta kan vi diskutera. Om målen borde det inte råda någon tveksamhet eller någon oenighet.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga till betänkandet fogade moderata reservationer.

Anf. 36 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! En hel del i det Anders Högmark har sagt om bl. a. effektiv arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten i den enskilda sektorn kan jag instämma i. Annars föranledde min kommentar till moderatledarens uttalande Anders Högmark att komma med de mest våldsamma slängar. Jag förstår inte, herr talman, vad det finns för samband mellan hur stort ett parti är eller hur framgångsrikt det för tillfället råkar vara vid SIFO-mätningarna och partiföreträdarnas rätt att framföra åsikter. Anders Högmark kan aldrig skrämma en liberal till tystnad bara därför att han råkar tillhöra ett större

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

parti. Så är dess bättre inte yttranderätten och yttrandefriheten fördelad i det här landet.

Jag tog mig orådet före att tycka att moderatledaren hade framfört en del tveklaktiga synpunkter på arbetsförmedlingen och arbetsmarknadspolitiken. Såvitt jag förstår är det synpunkter som Anders Högmark – han borde veta mer om saken, eftersom han sitter i utskottet – instämmer i. Det betyder alltså att man från moderat sida tycker att det är bra att mer av de pengar vi satsar till arbetsmarknadspolitiken stannar vid administrationen. Moderatledaren beklagar nämligen att bara 1 av 10 kronor stannar där. De andra 9 kronorna går till att ge jobb och utbildning. Men det är alltså en ordning som beklagas. Jag tycker att det snarare är ett mått på effektiviteten i administrationen. Vidare måste det naturligtvis kännas förolämpande för en hel yrkeskår, som sliter i sitt anletes svett för att förmedla det lilla antal jobb som finns för de arbetslösa, att höra en framträdande politiker säga att man i stället ägnar sig åt att bevaka sitt revir.

Under min tid som arbetsmarknadsminister tillsatte vi en utredning som skall se till att arbetsförmedlingen får bättre arbetsvillkor och att antalet arbetsuppgifter blir mindre, just för att man skall kunna hjälpa ännu bättre. Under den svåra omställningstiden skall man inte gå ut och beskylla personalen på arbetsförmedlingen för att sitta med armarna i kors och bevaka sitt revir i stället för att hjälpa de arbetslösa. På den punkten hade jag hoppats att Anders Högmark skulle göra ett tillrättaläggande.

Anf. 37 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! När det gäller moderatledarens inställning till hur stor andel som skall gå till administration och hur mycket som skall gå till den direkta verksamheten torde det vara känt att Ulf Adelson har ett visst sinne för effektivitet och inte kan ha menat att en större del av AMS-anlagen skulle gå till den interna administrationen, till att administrera de olika tjänsterna. Det borde vara klart för Ingemar Eliasson.

I och för sig har jag bara sett ett referat av talet, men det som jag har noterat är att vi måste börja ifrågasätta vad AMS gör och på vilket sätt man gör det man gör. Det är en ganska rimlig utgångspunkt oavsett om man är departementschef eller riksdagsledmot och ledamot i något utskott.

Jag är helt övertygad om att man inte skapar en anda av framtidstro genom att säga att personalen inte arbetar. I det jag har sett av Ulf Adelsons anförande tar han upp att en stor del av personalen gör ett förtjänstfullt arbete. Men det är ju inget tvivel om, och det kommer Sonja Rembo senare att ta upp här, att olika typer av frånvaro inom AMS har osedvanligt hög förekomst och att man, när man skall gå till aktion mot ungdomsarbetslösheten, har en väldigt stor frånvaro på förmedlingskontoren. Det är väl sådant som man rimligtvis bör sätta under debatt och diskutera.

När det gäller partiernas storlek är det självklart att alla skall ha sin rätt att uttrycka en uppfattning. Men Ingemar Eliasson nämnde moderaternas ensamhet. Den kan ibland kännas uthärdlig, om man nu skall uppleva oss som stående ensamma, när vi ändå har en ganska god valmanskår bakom oss.

Det tyder ändå på att de värderingar och de idéer som vi representerar omfattas av en ganska stor grupp människor. Men självfallet får och skall var och en uttrycka sin uppfattning. Det är helt klart – oavsett ett partis storlek.

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 38 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Det talas ibland om ungdomens asocialitet. Men är det inte samhället som är asocialt när ungdomen ställs utanför arbetsmarknaden? Vilken samhällsuppfattning får de ungdomar som förvägras att arbeta och som är intressanta i det här samhället enbart som konsumenter av kommersiella modeprylar, där videovåldsfilmerna har en framträdande plats?

Omfattningen av samhällets kostnader på sikt för arbetslösheten går ännu inte helt att överblicka, men det finns beräkningar som visar att vi även i framtiden kommer att få betala dyrt för dagens arbetslöshet.

Nyligen har finansdepartementet presenterat en skrift som heter Perspektiv på budgetunderskottet. Där ger författarna ett exempel på framtida kostnader som vi hittills inte räknat med. De gör där beräkningen att en ung människa som normalt sett har 40 produktiva år framför sig kommer att producera ett värde av 4–6 milj. kr. Men den som är arbetslös förlorar snabbt sin arbetsträning och får en minskad arbetskapacitet.

Om arbetslösheten leder till att arbetslösa ungdomars genomsnittliga arbetsförmåga under resten av livet nedsätts med så litet som 1 %, blir kostnaden på lång sikt 5 miljarder kronor, räknat på 85 000 arbetslösa ungdomar. Det är en genomsnittlig siffra som vi har haft under de senaste åren. Detta blir en börda som vi belastar framtida generationer med. Det konstaterar man i denna skrift som jag har nämnt. Dagens arbetslöshet kommer därför att leda till minskad välfärd långt in på nästa sekel.

Jag tänkte här tala om 16–17-åringarnas situation. 16–17-åringarna utestängdes från arbetsmarknaden när den borgerliga regeringen 1980 beslutade att de yngsta inte skulle ha rätt att få beredskapsarbeten. Då fick vi denna djungel av åtgärder som varken kan betecknas som utbildning eller arbete. Jag åsyftar introduktionsprogram, yrkesintroduktion, ungdomsarbeten, ungdomsplatser osv. som tillkom.

Skolplikten upphör vid 16 års ålder. Jag tycker att det är viktigt att vi slår fast detta, för det har inte kommit någon förordning som lagligen ändrar detta faktum. Efter 16 år vill många ungdomar hellre arbeta än omedelbart fortsätta att studera, och det ansågs tidigare som något positivt, för då förespråkades rent allmänt en varvad utbildning.

Det är också lättare för ungdomarna att göra ett mera övertänt yrkesval eller gymnasieval om de får arbeta en tid. Det skulle också medföra färre avhopp från gymnasiet. Avhoppet från gymnasieskolan är ett stort problem i dag, och de beror ofta på att ungdomarna har valt fel linje eller inte vetat tillräckligt mycket om den linje de har valt.

Nu har skolan helt övertagit ansvaret för 16–17-åringarna. På det sättet har

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

man smygvägen infört förlängd skolplikt utan att riksdagen har fattat något beslut om detta.

16–17-åringarna har på det sättet försatts i en verklig tvångssituation. De tvingas att välja mellan att gå arbetslösa, börja på sitt andra- eller kanske tredjehandsval i gymnasiet eller att hänvisas till särskilda åtgärder för 16–17-åringar, åtgärder som varken är utbildning eller arbete, för det som erbjuds denna åldersgrupp ger ingen formell utbildningskompetens och oftast inte heller en lön som man kan leva på.

Men om den allmänna meningen är att skolan skall ha ansvaret för ungdomarna upp t. o. m. 17 år, då skall den utökade skolplikten också ge en formell kompetens. Och om ungdomarna tillbringar en tid av det här året på en arbetsplats, skall det ingå som praktik, men det skall vara en del praktik i en planerad utbildning.

Vi anser att 16-åringar som vill arbeta skall ha den rätten, och vi tror att den gemenskap som det innebär att tillhöra ett arbetskollektiv är bra för ungdomarnas sociala fostran. Vi anser att socialdemokraterna här borde ha ett gemensamt intresse med vpk att återigen ge 16–17-åringarna möjligheten att få beredskapsarbeten.

Vi har många gånger från olika talarstolar deklarerat att vi inte tror att beredskapsarbeten är någon lösning av krisen på den svenska arbetsmarknaden, men det är det snabbaste sättet att ge människor arbete, och på samma gång får samhället något meningsfullt utträttat.

Vi stöder förslaget att använda de pengar som nu satsas på olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder för arbeten inom den offentliga sektorn. Det förslaget har kommit från olika delar av socialdemokratin, och vi tycker att det är ett bra förslag, för vi i vpk förde fram det redan 1978 när det fanns någonting som hette DELFUS, en särskild statlig delegation med uppgift att komma med förslag till åtgärder för att minska arbetslösheten.

Vårt förslag, som ingår i motionen och i reservationen i dag, om att inrätta fasta ungdomsarbetsplatser är en förlängning av förslaget om att använda arbetsmarknadspolitiska medel till fasta arbeten.

Vi anser också att arbetsförmedlingen måste få en förstärkt roll. Vi anser att det är arbetsförmedlingen som skall anvisa vilka som skall få de här jobben. Arbetsgivaren skall inte längre ha rätt att välja och vraka och ta de bästa i arbetskraften.

När Ulf Adelson är ute och reser och sprider misstro mot arbetsförmedlingarna, så gör han det i ett bestämt syfte. Han vill skapa misstro och misstänkliggöra det samhället står för, för att på så sätt skapa utrymme för en ökad privatisering. Vi känner igen taktiken från andra områden. Så har man från moderat håll gjort tidigare när det gällt sjukvårdsfrågor för att bana vägen för en ökad privatisering inom sjukvården.

Självfallet innebär en satsning på fasta arbeten inom den offentliga sektorn – och det är bara där man nu kan skapa fler arbeten på kort sikt – ett ökat budgetunderskott. Men om pengarna används för att ge de mest utsatta arbete, då får det samtidigt en positiv fördelningseffekt. Dessutom får vi se det som en investering för framtiden.

Vi vet att arbete bromsar den sociala förslitningen av människor, och på så sätt minskas samhällets socialkostnader och värdkostnader, och därmed har de framtida produktionsmöjligheterna ökat.

Till sist vill jag ställa några frågor till Anders Högmark och de andra moderater som anser att våra löner är det främsta hindret för en konkurrenskraftig industri. Ni talar aldrig om hur låga löner vi skall ha för att industrin skall bli lönsam. Skall vi ha samma löner som man har i Brasilien? Eller är det Sydkorea ni tänker på? Eller är det möjligtvis de japanska lönerna som skall införas i Sverige? Blir industrin konkurrenskraftig då? Och vad händer om man sänker lönerna inom offentlig förvaltning? Ökar vår köpkraft om vi får sänkta löner? Och kommer det att gagna det svenska näringslivet?

Jag vill också veta hur höga vinsterna skall vara inom det privata näringslivet för att det skall anses lönsamt.

Anf. 39 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Efter den övergripande debatt som nu förts under rätt lång tid kan jag direkt gå på att kommentera några av de reservationer som är fogade till betänkandet.

Jag börjar då med reservation 7. I den reservationen för de borgerliga partierna fram sin syn på de ytterst svåra problem som ungdomsarbetslösheten innebär. De allmänt välvilliga formuleringarna känns ju igen. De olika partierna för i denna samlingsreservation fram sina frågor.

Det har tidigare i debatten påpekats att det här är ett problem och att den tidigare förda politiken är det som bäddat för de problem som vi nu upplever.

Under de sex år som vi haft olika borgerliga regeringar har insatserna för ungdomsytelsessättningen varit begränsade. Vi har hört deklamationer om ungdomsgarantier, som skulle ge alla ungdomar arbete, utbildning eller praktik. Vad som egentligen hände efter det beslutet var att ungdomsarbetslösheten ökade.

Under en period skulle arbetsmarknaden för ungdomarna förbättras, bara man fick försäkra anställningsskyddet för de aktuella åldersgrupperna. Hur många ungdomar har fått arbete på grund av att anställningsskyddslagen försämrades? Det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan.

Det känns gammalt och vant att ta del av det som de borgerliga säger i reservation 7, att arbetsrätten och trygghetslagstiftningen utgör "hinder för ungdomens inträde i arbetslivet". De båda andra förslagen i reservationen har redan kommenterats av arbetsmarknadsministern. Jag skall därför bara göra den kommentaren att borgarna tydligen har glömt den mycket omfattande utbildning som finns när det gäller de praktiska yrkena inom gymnasieskolan och som även fortsättningsvis måste utgöra basen för yrkesutbildningen.

Att oppositionen har svårt att hålla ihop i sysselsättningsfrågorna framgår av borgarnas reservationer vid detta betänkande. Moderaternas angrepp på den offentliga sektorn måste stämma illa överens med kravet på sysselsätt-

ning också för ungdomarna. Den socialdemokratiska regeringens insatser för sysselsättningen vad gäller både den ekonomiska politiken och arbetsmarknadspolitiken har redan gett positiva resultat. Jag konstaterar att vi nu har en rejäl möjlighet att på sikt uppnå förbättringar för såväl ungdomar som andra grupper. Att det är ett svårt och tålamodsprövande arbete är helt klart. Och inte har det blivit lättare med tanke på den ekonomiska situation som de olika borgerliga regeringskonstellationerna har försatt oss i.

Ingen möda får sparas när det gäller att klara jobben. Det handlar inte minst om våra ungdomar. Att nytillträdande på arbetsmarknaden inte får ett jobb kan ge verkningar som inte någon skulle acceptera. Alla måste ställa upp. Med den politik som den socialdemokratiska regeringen nu har slagit in på finns det goda möjligheter att nå resultat. Det bör vidare framhållas att också det enskilda näringslivet har ett mycket stort ansvar för att ungdomarna får ett arbete.

Herr talman! Jag skall så kommentera reservationerna 19 och 20. Jag konstaterar att moderaterna är pålitliga. Trots att vi befinner oss i en besvärlig situation med hög arbetslöshet, anser moderaterna att arbetslöshetsbekämpningen är för kraftig. Inte nog med att de rent allmänt försöker mistänkliggöra arbetsmarknadspolitiken – de satsar dessutom på en direkt minskning av insatserna. I den ena reservationen beklagar de sig över ungdomsarbetslösheten, men i den andra yrkar de på en minskning av insatserna. Det är betecknande för den moderata politiken.

Arbetsmarknadsutbildningens betydelse för både individen och företagen bör alla numera vara klara över, oavsett om det är fråga om bristyrkesutbildning eller stödjande utbildning för permitteringshotad personal. Det är bra att moderata samlingspartiet är det enda parti som framför tanken på en begränsning av arbetsmarknadsutbildningen.

Vad gäller reservation 20 från centerpartiet framgår det klart av utskottets skrivning att de krav som man ställt redan är tillgodosedda och att det redan finns möjligheter till datautbildning.

Reservationerna 21–33 behandlar ersättningen från arbetslöshetskassorna, det kontanta arbetsmarknadsstödet och utbildningsbidraget. Jag konstaterar att de borgerliga i princip inte har ändrat uppfattning om rättvisan i fråga om en rimlig arbetslöshetsförsäkring. Den uppfattning som moderaterna, folkpartiet och centern förra året redovisade – man lyckades även förverkliga sina förslag – kvarstår i princip. Den dåvarande regeringen lyckades överföra resurser från de arbetslöshetsförsäkrade. De arbetslösa ansågs kunna leva mycket billigt. Arbetslöshetskassornas samorganisation betecknade regeringens förslag som en dolkstöt. När den socialdemokratiska regeringen tillträdde, kom en förändring till stånd när det gäller detta orättvisa beslut. De arbetslösa fick då en acceptabel ersättning.

De tre borgerliga partierna har fortfarande ambitionen att försämra arbetslöshetsförsäkringen. Moderaterna och folkpartiet lägger fram direkta förslag om sänkningar av A-kasseersättningen. Vidare vill moderaterna sänka det kontanta arbetsmarknadsstödet. Förslagen talar för sig själva. Några speciella kommentarer behövs således inte.

En av de reservationer där de borgerliga har lyckats ena sig är reservation 24. Man talar om en fördelningspolitisk motivering. Man menar att de arbetslöshetsförsäkrade som har arbete skall visa solidaritet gentemot sina arbetslösa kamrater och ta på sig ansvaret att erlægga en högre avgift till sina kassor. Men varför skall bara de försäkrade visa en sådan solidaritet? Är det orimligt att kräva solidaritet även från dem som har inkomster men inte tillhör någon arbetslöshetskassa?

Den finansiering som gäller från den 1 januari har enligt vår syn en profil som är i högsta grad solidarisk mot de arbetslösa.

I reservation 27 från vpk och 28 från folkpartiet krävs höjningar av utbildningsbidraget till icke-arbetslöshetsförsäkrade. Utskottet konstaterar att det inte är möjligt ur statsfinansiell synpunkt men tillägger att "man bör utgå från att det framledes bör vara möjligt att göra fortsatta anpassningar av bidraget till pris- och löneförändringarna".

I reservation 30 tar centerpartisterna i utskottet upp frågan om förlängda ersättningstider. Reservationen föreslår att finansieringen av solidaritetsskäl skall ske med förhöjda avgifter från de försäkrade kassamedlemmarna. Helt klart är att utförsäkringarna från A-kassorna är ett stort problem. Men att problemet skall lösas genom förlängning av A-kassan är diskutabelt. Vad som är nödvändigt är att få fram en sådan ordning att utförsäkringar inte sker. Satsningar på platsförmedling och andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder måste till. Det beslut som arbetsmarknadsstyrelsen har tagit om uppföljningsinsatser vid arbetslöshetstider på sex månader och för ungdomar på fyra månader är exempel på åtgärder för att förhindra utförsäkring från A-kassorna.

Det är naturligtvis av yttersta vikt att följa utvecklingen och snabbt gå in med åtgärder för att förhindra dessa utförsäkringar.

Herr talman! Karl Erik Eriksson begärde en kommentar till reservation 40 om de vapenfria tjänstepliktiga. Jag hänvisar till utskottets skrivning, som omfattas av alla partier utom folkpartiet. Utskottet säger i betänkandet: "Utskottet vill inte bestrida att det finns motiv som talar för en utvidgad verksamhet med vapenfria tjänstepliktiga och även för högre bidrag för utbildningsanordnarna. Med hänsyn till det statsfinansiella läget anser utskottet emellertid att regeringens förslag bör bifallas." Även här utgår utskottet från "att regeringen fortlöpande följer utvecklingen och föreslår de ytterligare åtgärder som kan bli aktuella".

Karin Andersson tog upp frågan om flyttningsstöd och sade att man inte ville vara med om någon flyttningskarusell. Även där kan man mycket kort hänvisa till skrivningen i betänkandet. Det är helt enkelt en fråga om att anpassa bidragen till de kostnader som gäller i dag. Det är alltså inte någon ökning av de här bidragen. Jag kan också som i utskottsbetänkandet peka på den flyttningsfrekvens som det handlar om. Som mest har 23 600 flyttat över länsgränserna. Det är i storleksordningen 10 % av alla som flyttar. Att man med den aktuella kostnadsanpassningen skulle sätta fart på någon flyttningskarusell är naturligtvis inte tänkbart.

Anders Högmark ställde ett antal frågor till mig. Jag tänker inte gå in i

någon diskussion om en artikel i Svenska Dagbladet där Bo Södersten haft någon uppfattning, eftersom jag inte läst artikeln. Helt klart är väl att möjligheten till löncökningar måste baseras på den ekonomiska politik som förs. Därför är det nödvändigt att föra en ekonomisk politik i det här landet som gör att vi får en större kaka att dela på.

Frågan om uttalandet av Thage Peterson om försöksverksamhet med lägre löner för ungdomar hör väl till dagens betänkande. Jag tycker att det är fel att uppta tid i kammaren med att läsa innantill. Vad Thage Peterson har sagt i denna fråga bör ju vara alldeles klart, eftersom han sagt det från denna talarstol. Jag skall ändå hjälpa Anders Högmark med att läsa upp det. Efter en fråga från Bengt Wittbom sade Thage Peterson: Jag vill här liksom i intervjun emellertid understryka att det är arbetsmarknadens parterers sak att fundera över om de vill ta upp frågan eller ej. Litet senare sade han: Jag har således inte uttalat mig om önskvärldheten av lägre ungdomslöner. Han framförde uppfattningen att det vore av värde om frågan kunde ytterligare belysas. Den tidigare debatten här i dag har väl visat att det i denna fråga inte finns några divergerande uppfattningar inom det socialdemokratiska partiet. När det gäller ungdomslönerna är det helt klart parternas sak att i förhandlingar ta upp en diskussion och slutföra det hela.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 40 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag ställde en fråga till socialdemokraterna, men fick inget svar av Lars Ulander. Han yrkade avslag på våra motioner utan kommentarer. Frågan gällde om socialdemokraterna var villiga att återinrätta beredskapsarbeten för 16–17-åringar i stället för de åtgärder som nu erbjuds denna åldersgrupp. Visserligen kan man av arbetslöshetsstatistiken utläsa att arbetslösheten har minskat i den yngsta åldersgruppen. Men om man ser på siffrorna för februari i år, där 16–17-åringarna har 3 100 färre arbetslösa, kan man konstatera motsvarande ökning beträffande åldersgruppen ovanför, 18–19-åringarna, där det noteras en ökning av arbetslösheten med 3 300 avseende samma månad.

Härav kan man se att de åtgärder som nu tillämpas bara innebär att problemet skjuts framåt i tiden några år. Vi har väntat i tio år att få allmänt erkänt att ungdomsarbetslösheten inte är direkt avhängig av det kapitalistiska samhällets konjunktursvängningar. Den har andra och mera djupgående orsaker. Jag tycker att vi inte skall behöva vänta ytterligare tio år, innan den allmänna meningen blir den att man måste inrätta fasta arbeten för ungdomarna. Arbetslösheten kostar i dag 16 miljarder kronor om året. Den summan skulle räcka för att driva ett landsting av Stockholms läns storlek – alla verksamheter – under ett helt år. Det skulle alltså för den summan kunna inrättas otaliga fasta arbeten.

Anf. 41 KARIN ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Lars Ulander polemiserade mot mig med anledning av den reservation om flyttningsstimulerande åtgärder som centern fogat till

betänkandet. Nu tog jag inte upp problemet i det sammanhanget utan i den principiella delen av mitt anförande som gällde kvinnors sysselsättning i olika delar av landet. Jag underströk då hur viktig regionalpolitiken hade varit för att tillförsäkra kvinnor sysselsättning också i de delar av landet där sysselsättningsläget är sämst för kvinnorna. Jag uttryckte farhågor för att den nya regionalpolitik som man tycker sig skymta i budgetpropositionen kan komma att gå ut över kvinnorna i de olika områdena. Det gäller då inte bara flyttningsbidrag. Rent allmänt sägs det ju flera gånger att man måste få till stånd en ökad rörlighet. Det är faktiskt så, att det är svårare att få arbete på den nya orten, om två i familjen saknar arbete. Eftersom vi nu har uppnått att de flesta familjer har två förvärvsarbetande, är det viktigt att sysselsättning skapas där människorna bor i stället för att mer eller mindre tvinga folk att flytta.

Anf. 42 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Lars Ulander tog upp reservation 7 om ungdomsarbetslösheten. Jag tycker den är ett gott vittnesbörd om att i den frågan är de borgerliga partierna överens. Jag tror att det är utomordentligt väl förankrat i den allmänna opinionen att något måste göras. Vi har, som tidigare har sagts här från talarstolen, ingen patentrösning. Men vi har skisserat en idé, och den idén har vunnit uppslutning bland de tre borgerliga partierna. Vi är öppna för att diskutera både detaljer och andra saker i den här skissen. Vi tror nämligen att det inte längre går att hantera de här frågorna på ett stelbent sätt.

Sedan säger Lars Ulander: Hur kan moderaterna, som angriper den offentliga sektorn, tro att man kan lösa ungdomens sysselsättningsproblem? Innebär det att en kommunal expansion – en expansion av landsting och kommun – är en förutsättning, som socialdemokraterna ser det, för att lösa frågan om ungdomarnas inträde på arbetsmarknaden? I så fall blir väl regeringens kompletteringsproposition en dyster läsning för landets ungdomar, för där talas det väl inte om någon mer omfattande expansion av den kommunala sektorn. Snarare är det väl tvärtom, och det innebär med Lars Ulanders synsätt här, att då har ungdomarna inte mycket att hoppas på.

När det gäller nivåerna på ersättningen från kassorna har vi den klara uppfattningen att staten skall gå in med grundtryggheten – i vårt fall 250 kr. per dag – och att sedan de fackliga organisationerna borde ha möjligheter att bygga upp ett frivilligt försäkringsskydd för sina medlemmar. Man borde utifrån de tillgångar man har kunna förvalta och disponera pengarna på ett annat sätt. Det är också en fråga om solidaritet medlemmarna emellan, mellan dem som har förmånen att ha ett jobb och dem som av olika anledningar gått miste om jobb. Sträcker sig inte, Lars Ulander, solidariteten medlemmarna emellan längre än att man alltid måste lita till vad staten gör? Grundtrygghet skall staten betala, sedan går det att bygga på frivilligt.

Det kunde vara intressant att höra vad Lars Ulander svarar på min ursprungliga fråga: Är det något principiellt tveksamt utifrån socialdemokratins värderingar, att en kassa har ett arrangemang med frivillig

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

utbyggnad? Är det mot de grundläggande socialdemokratiska solidaritetsprinciperna?

Anf. 43 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Till Margó Ingvardsson vill jag säga att när det gäller 16–17-åringarna är det naturligtvis oerhört nödvändigt att man använder de metoder som innebär att man drar ned arbetslösheten till ett absolut minimum, till noll. Den politik som den nuvarande regeringen står för är en politik i det syftet. Från socialdemokratiskt håll går man inte ut och talar om ungdomsgarantier. Men när det gäller 16–17-åringarna lägger man upp en politik som gör att man skall kunna klara detta mål – med utbildning, praktik och arbete.

Denna ungdomsdel kommer kanske att få den största omsorgen just nu, eftersom det gäller att dra ner arbetslösheten i dessa åldrar till ett absolut minimum. Skälet känner vi alla till: Det finns oerhörda risker om inte ungdomarna vänjer sig vid att komma till ett jobb, att gå upp på morgnarna och hamna i vuxenvärlden på ett sätt som gör att de fungerar i samhället.

Därför tror jag att vi kan vara överens om att den typ av insatser som kommer att krävas får man inrätta efter de behov som finns. Det finns ingen tanke på att på något sätt dra ner några insatser.

När det gäller Karin Anderssons inlägg och flyttningsresonemanget, så var mitt svar helt enkelt på reservationen och på vad Karin Andersson uttalade från talarstolen, att man med de här 20 miljonerna naturligtvis inte kommer att sätta i gång en flyttningskarusell. Vi kommer framöver att få hela debatten om regionalpolitiken, och då får vi väl återkomma till de här mycket viktiga frågorna. Jag delar naturligtvis Karin Anderssons uppfattning att man skall se till att kvinnorna får en så trygg ställning som möjligt på vår arbetsmarknad.

Sedan till Anders Högmark. Reservation nr 7 var, om man skall vara litet hård, inte speciellt mycket att komma med som förslag till lösning av frågan om ungdomsarbetslösheten. Vad jag tog upp var de tre saker som egentligen finns med, främst ungdomslönerna och lärlingsutbildningen. Det visar kanske att det här är mycket svåra ting. Det är väl kanske också därför som kritiken mot den förda politiken under debatten varit mycket modest. Man har sökt sig fram på olika vägar, och även från regeringens sida har man sagt att vi måste söka oss fram till en väg bort från arbetslösheten. Men att göra det med moderat politik tror jag är alldeles hopplöst.

Det är klart att landstingen och kommunerna är mycket viktiga. Gör man som moderaterna föreslog i valrörelsen – att man kraftigt skulle minska aktiviteten på den offentliga sektorn – minskar sysselsättningen där katastrofalt; det skulle bli massarbetslöshet.

Frågorna om arbetslöshetskassorna och solidariteten har jag svarat på i mitt huvudanförande.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 44 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag ville i mitt första anförande peka på den situation som 16–17-åringarna har. Jag vill fråga Lars Ulander om vi är överens om att skolplikten upphör vid 16 års ålder. I och med att regeringen 1980 beslutade utestänga 16–17-åringarna från beredskapsarbeten utestängdes de i praktiken också från arbetsförmedlingarna, eftersom beredskapsarbeten var den här ungdomsgruppens enda möjlighet att få arbete. Dessa ungdomar utestängdes också från möjligheten att få kontant arbetsmarknadsunderstöd. 78 % av de yngsta ungdomarna saknar någon form av ersättning.

Jag vill fråga Lars Ulander: Hur kan man göra på det här sättet? Hur kan man utestänga en grupp människor från arbetsförmedlingen utan att samtidigt ändra i arbetsmarknadskungörelsen, där det står upptaget att man efter skolpliktens slut har rätt att få del av arbetsförmedlingens tjänster? Kan man vänta att några andra grupper senare kan råka ut för samma sak?

Jag undrar också vilka det är som skall betala för 16–17-åringarna, som sätts på ungdomsarbete med en ersättning på 85 kr. om dagen. Det kan man inte leva på i dagens samhälle. Vilka är det som skall betala? Skall samhället gå in med socialhjälp för de överskjutande kostnaderna, eller är det ungdomarnas föräldrar som skall skjuta till det som fattas?

Anf. 45 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Att Lars Ulander inte är alltför intresserad att inför kammaren ge några klara besked om den principiella synen på en utbyggnad av den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen är väl kanske inte direkt oväntat. Får jag tolka de uteblivna svaren på det sättet att en frivillig påbyggnad av försäkringen strider mot Lars Ulanders och hans partis syn på solidariteten mellan de arbetslösa och dem som har ett arbete. Det är alltså viktigare för de fackliga organisationerna att bygga upp stora fonder av annat slag, att skaffa sig fastigheter i innerstäder, än att ge ett rimligt frivilligt försäkringsskydd utöver grundtryggheten, som staten bygger upp. Har jag fel finns det möjlighet att ge kammaren och mig besked om det.

När det sedan gäller lönenivåer, som har diskuterats – jag tror att det var Erik Johansson som sade att moderata samlingspartiet kräver lägre löner och högre vinster – tror jag att det ganska klart framgår att det finns ett samband mellan vinst och lönsamhet och möjlighet för företagen att nyanställa. Jag skulle vilja säga att lönenivån skall ligga där företagen är konkurrenskraftiga. Det är en mycket god regel som gällde före avtalen 1975–1976. Lönenivån var då anpassad till vår konkurrenskraft. Därefter höjdes lönerna så att vi inte längre var konkurrenskraftiga, och vi förlorade marknadsandelar. Det tar också, som Anna-Greta Leijon sade tidigare i debatten, lång tid att återvinna förlorade marknadsandelar. En förutsättning för att på sikt kunna skapa sysselsättning är att hålla en konkurrenskraftig lönenivå. Där har arbetsmarknadens parter med sin frihet att förhandla ett stort ansvar. Staten har nämligen inte, Lars Ulander, via arbetsmarknadspolitiken i längden råd att betala och fungera som städgumma. Det är med stor förväntan som jag ser fram mot att arbetsmarknadens parter tar detta ansvar under 1980-talet.

Under 1970-talet har det varit litet si och så med den saken, och det har inneburit en allt högre arbetslöshet.

Anf. 46 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Låt mig först rätta Margó Ingvardsson på en punkt, nämligen att alla enligt arbetsförmedlingslagen har rätt att gå till arbetsförmedlingen och söka jobb. Ingen utestängs därifrån.

Får jag vidare säga att det är skolan som har det egentliga ansvaret för att ungdomar under 17 år har någon form av sysselsättning. Det är då mer eller mindre fråga om utbildning som man får satsa på. Det finns ingen, utom möjligen moderaterna, som har någon annan uppfattning än att man måste satsa allt som kan satsas för att de skall få ett jobb. Det är också glädjande att nu kunna konstatera att just den gruppen har så att säga hamnat på rätt sida i statistiken. Situationen för dem har alltså förbättrats, och den utvecklingen måste fortsätta. Detta är nämligen en ur landets synpunkt oerhört viktig sak. Det är en fråga om vi skall "tappa" en ungdomsgeneration eller ej.

Andre vice talmannen anmälde att Margó Ingvardsson och Anders Högmark anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 47 SONJA REMBO (m):

Herr talman! I de arbetsmarknadspolitiska debatterna framhålls arbetets centrala värde för människors välfärd. Pliktskyldigast konstateras att arbetet är en inkomstkälla, men framför allt framställs arbetet som en social rättighet. Däremot tycks insikten om arbetets betydelse för vår gemensamma ekonomi vara mindre framträdande. Och ändå utgör arbetet själva grunden för vår ekonomi – utan arbete ingen produktion, utan produktion ingen ekonomi. Inser man detta, då inser man också att arbetet måste vara lönsamt. Arbetet får aldrig kosta mer än det produktionsvärde som det resulterar i.

En förutsättning för sysselsättningskapande åtgärder utanför den reguljära arbetsmarknaden måste vara att det finns en efterfrågan på det som skall produceras. Arbete kan aldrig bli detsamma som sysselsättning/terapi. Arbete måste vara produktivt.

Moderat arbetsmarknadspolitik skall ses i sitt sammanhang. En lång rad samverkande åtgärder leder till en förbättrad ekonomi, ett lönsamt näringsliv och produktiva arbeten. Vi bör i sammanhanget betänka, att av den dryga miljon människor som arbetar i företag med mer än 50 anställda, arbetar mer än en fjärdedel i förlustföretag.

Arbetsmarknadspolitiken får inte ses isolerad. Den är en del av den ekonomiska politiken.

Ett av de grundläggande problemen i svensk ekonomi är att vårt gemensamma bokslut under en lång följd av år har visat röda siffror. Vi konsumerar mer än vi producerar. Skattetrycket har ökat och enskilda drabbats. Det som med totalitärt språkbruk kallas "samhället", dvs. stat och

kommun, har försökt kompensera de enskilda. Men för att klara av denna s. k. kompensation har man tvingats att ständigt höja skatter och andra pålagor för enskilda och företag. Bara i detta betänkande föreslås t. ex. en höjning av arbetsmarknadsavgiften med 0,5 %. Vi har kommit in i en bisarr häxdans, där arbetets sjunkande avkastning ställer krav på flera och större kompensationsåtgärder, som höjer skattetrycket, vilket i sin tur ytterligare sänker arbetets lönsamhet, osv.

Arbetsmarknadspolitiska insatser är en del av dessa kompensationsåtgärder. Kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken har på tio år blivit åtta gånger så stora. Levnadskostnaderna har under samma tid blivit något mindre än tre gånger så stora. Uttryckt i procent av bruttonationalprodukten har kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken sedan början av 1960-talet ökat från mindre än 1 % till 3 %.

Jag har frågat mig: Hur mycket kostar egentligen arbetsmarknadspolitiken? Innevarande års budget tar upp 14,5 miljarder kronor i anslag, men vi vet att sedan dess åtskilligt har satsats i olika propositioner och via finansfullmakten. Jag har såsom enskild ledamot funnit det ytterligt svårt att få en klar bild av de verkliga kostnaderna.

LO-tidningen har gjort en uppskattning på 25 miljarder kronor. Tyvärr har arbetsmarknadsministern lämnat kammaren, men jag skulle gärna vilja att någon från regeringspartiet bekräftade detta belopp. Kommer arbetsmarknadspolitiken under innevarande år att kosta 25 miljarder kronor? Om det beloppet inte är korrekt, vilket är då det riktiga beloppet? Läger vi till dessa 25 miljarder kronor det stöd som har utgått i direkt industristöd, 12 miljarder kronor, kommer vi upp i en summa av 37 miljarder kronor. Det är lika mycket som 12 % på arbetsgivaravgiften. Pengarna hade använts bättre, om vi hade sänkt arbetsgivaravgiften.

Nästa års budget lyder på 14,7 miljarder kronor. Det är den vi i dag diskuterar. Men i realiteten vet vi inte vilken slutsumman blir.

Antalet tjänster inom arbetsmarknadsverket har på tio år ökat från ca 6 500 till ca 9 500, och då har jag inte räknat med de 2 500 tjänsterna vid arbetsmarknadsinstitutet. En enig riksdag ansåg tidigare det vara hög tid att fråga sig hur dessa enorma resurser används. Därför tillsattes en parlamentarisk utredning om arbetsmarknadsverkets organisation och arbetsformer. Den socialdemokratiska regeringen har i tilläggsdirektiv gjort en väsentlig inskränkning i utredningens uppdrag genom att undanta den arbetsmarknadspolitiska åtgärdsarsenalen från granskning och genom att ta bort det tidigare utredningsuppdraget att föreslå åtgärder, som möjliggjorde att AMS verksamhet kunde bedrivas till 15 % lägre kostnader. Dessa ändrade direktiv bekräftar än en gång den socialdemokratiska regeringens syn på arbetsmarknadspolitiken som en helig ko, som över huvud taget inte får ifrågasättas.

Är då arbetsmarknadsverkets verksamhet så effektiv och den arbetsmarknadspolitiska arsenalen så väl utformad att en total granskning av verksamheten inte behövs? Betecknande för arbetsmarknadsverkets utveckling är att verksamheten alltmer har övergått till att bli av rent social karaktär, inriktad på de svårplacerade grupperna. Till en väsentlig del har AMS missat sin

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

huvuduppgift, att förmedla arbeten.

Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor, EFA, har i en utredning som publicerades förra året visat att arbetsmarknadsverket har en förmedlingsverksamhet, som skulle kunna klara en miljon matchningar mellan arbetssökande och arbetsgivare om året under förutsättning att en platsförmedlare lyckas med en matchning om dagen. Man kan konstatera att varje arbetsförmedlare under 1980, vilket är det år som utredningen omfattar, gjorde en lyckad matchning uppskattningsvis var tredje eller var fjärde arbetsdag. Det året var ändå situationen på arbetsmarknaden mindre problematisk än den är nu.

Vid vad AMS betecknar såsom "normal" arbetslöshet går de arbetslösa lediga i genomsnitt mellan 100 och 125 dagar och gör därunder fem besök hos arbetsförmedlingen. Företagen får vänta 20–25 dagar på en anvisning från arbetsförmedlingen. Effektiviteten lämnar således mycket övrigt att önska. Detta är en dyrbar ineffektivitet. 1980 skulle bara en enda dags förkortning av arbetslöshetstiden ha minskat statens utgifter med 120 milj. kr.

Inte heller förmedlingen av beredskapsarbeten sker effektivt. Under två månader har tio representanter för LO-distriktet och SAF i Göteborg arbetat med att få fram beredskapsarbeten för ungdomar från 18 till 24 år. Kritiken från medlemmar i arbetsgruppen mot arbetsmarknadsverkets sätt att arbeta är svidande: formalitetsraseri, onödigt centralisering, för långsam beslutsprocess.

I vanliga fall tar det fyra till fem veckor från det att företaget bestämt sig för att erbjuda beredskapsarbete till dess att det fått en anvisning på en person. Genom specialinsatser lyckades man i ett fall pressa tiden till 18 dagar. I ett annat fall hade proceduren tagit inte mindre än sju veckor.

Enligt tidningsuppgifter handhas arbetet med ansökningar om beredskapsarbete av en enda person. Trots att antalet tjänster har i det närmaste fördubblats under en tioårsperiod på den aktuella länsarbetsnämnden och nu uppgår till 660, Ami oräknat, finns det uppenbarligen inte mer personal att sätta på detta arbete så att handläggningstiderna kan förkortas.

Effektiviteten är låg, beroende på en avsevärd byråkrati och en av allt att döma låg prioritering av de arbetsförmedlande uppgifterna. Ett annat väsentligt skäl till den låga effektiviteten är de otroliga frånvarosiffrorna inom arbetsmarknadsverket. I allmänhet ligger frånvaron inom verket på ca 30 %. Det skall jämföras med frånvaron inom verkstadsindustrin i storstadsområden, som för kollektivanställda i dag ligger under 20 % och för tjänstemän under 5 %, i allmänhet på 2–3 %. Om man gör en snabb överslagsberäkning, finner man att av de 3 500 tjänster som AMS tillfördes under 1970-talet torde 500–600 tjänster ha absorberats av annat än ordinarie arbetsuppgifter. Något behov av personalökning torde således inte föreligga.

Herr talman! Detta har ingenting att göra med huruvida tjänstemännen på arbetsförmedlingarna gör ett gott jobb eller inte, för det gör de alldeles säkert. Det handlar om arbetsledning, det handlar om arbetsplanering. I det ekonomiska och arbetsmarknadspolitiska läge som vi nu befinner oss i finns

det skäl för riksdagen att kräva att AMS styrelse och ledning omprövar sina prioriteringar.

De fakta som efter hand kommer fram visar hur angeläget det är att såväl arbetsmarknadspolitikens inriktning som arbetsmarknadsverkets organisation och verksamhet blir föremål för granskning av den parlamentariskt tillsatta utredningen.

Av Sveriges befolkning befinner sig drygt hälften, eller 4,3 miljoner, i arbetskraften. Om vi räknar bort dem som är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dem som är arbetslösa och dem som är anställda hos statliga och kommunala myndigheter liksom dem som är anställda i statliga och privata förlustbolag, återstår drygt 2 miljoner människor som med sitt arbete skall finansiera dels vår offentliga konsumtion, dels den del av vår totala konsumtion som produceras utanför landets gränser. Det är av vital betydelse för hela vår ekonomi att arbetsmarknaden fungerar för dessa drygt 2 miljoner människor. Därför måste arbetsförmedlingsverksamheten prioriteras och effektiviseras.

Ett sätt är att bryta det nuvarande arbetsförmedlingsmonopolet. Det grundas på en tolkning av tre ILO-konventioner som gör gällande att endast allmän förmedling kan tillåtas. ILO-konventionerna däremot medger i realiteten avgiftskrävande arbetsförmedling, men föreskriver en noggrann reglering i lag av dess verksamhet: det är någonting annat, det. Det finns alltså möjligheter att välja en annan organisation för arbetsförmedling än den vi nu har. Dessa möjligheter bör enligt vår uppfattning utredas inom ramen för AMS-utredningen.

Både arbetsgivare och arbetstagare har rätt till en betydligt snabbare och effektivare service än den arbetsförmedlingarna i dag kan erbjuda. Det är också angeläget att förmedlingen utformas så, att behoven inom yrkesområden med speciella krav kan tillgodoses och att anpassning kan ske till de skiftande behoven på skilda lokala arbetsmarknader.

För att åstadkomma en effektivisering av förmedlingsarbetet bör den obligatoriska platsanmälan avvecklas. Erfarenheterna hittills visar att det ökade antal platser som arbetsförmedlingarna disponerar till följd av obligatoriet inte har lett till ökad effektivitet. Tvärtom finns det en bred uppfattning bland såväl arbetsgivare som arbetssökande att systemet lett till byråkrati och långa väntetider. Den privata verksamheten med arbetsförmedling för artister och kontorsvikarier visar ju att det finns ett behov av den här typen av verksamhet och att det finns behov av en verksamhet som bedrivs effektivare än den AMS förmår att ställa upp med. Det har ingenting med datorisering eller inte att göra.

För några år sedan infördes inom AMS distriktsarbetsnämnder. Dessa har inte visat sig fylla någon egentlig funktion utan har snarast ökat byråkratin genom ett nytt beslutssteg med mellanliggande MBL-förhandlingar som fördröjande moment. I effektiviseringssyfte bör därför distriktsarbetsnämnderna avvecklas.

Detsamma gäller byggarbetsnämnderna. Dessa tillkom i en tid då byggverksamheten var synnerligen aktiv och det förelåg brist på byggnads-

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

arbetare. Dessa motiv föreligger inte längre, och nämnderna bör därför avvecklas.

Det är självskrivet att en statlig verksamhet av arbetsmarknadsstyrelsens omfattning måste bli föremål för noggrann och kontinuerlig revision. Under senare år har brister i revision och kontroll vid flera tillfällen påtalats av såväl AMS egen internrevision som riksrevisionsverket. Det är givetvis helt oacceptabelt ur riksdagens synpunkt att en verksamhet vars kostnader troligen ligger kring 25 miljarder kronor inte har kunnat granskas på ett godtagbart sätt.

Under handläggningen av en motion i dessa frågor av Bengt Wittbom har utskottet haft en gemensam utfrågning med generaldirektörerna för AMS och RRV, av vilken framgått att förutsättningarna för en effektiv revision inom AMS bör öka genom omorganisationen av revisionskontoren. I ett särskilt yttrande framhåller vi det angelägna i att en mer effektiv revision av verksamheten och kostnadsuppföljning snarast kommer till stånd.

I ett annat särskilt yttrande hänvisar vi till att AMS-utredningen skall ta upp frågor rörande sammansättningen av AMS och länsarbetsnämndernas styrelser. Dessa är sammansatta så att de kan uppfattas som partssammansatta organ. Den politiska representationen utanför den fackliga är ytterst begränsad, trots de mycket höga anslagen av statliga medel. Vi vill inte föregripa utredningen och nu lägga fram något yrkande, men vi kommer nog att följa dessa frågor.

Herr talman! Jag övergår nu till det avsnitt i betänkandet som behandlar särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning av handikappade.

I reservation 41 anser vi liksom centern och folkpartiet att regeringens förslag att begränsa stödet till jordbrukare för arbetstekniska hjälpmedel är ytterst tveksamt. En stor andel av bidraget går utan tvivel till jordbrukare. Det är en yrkesgrupp som har ett fysiskt påfrestande arbete, av ett slag som numera sällan förekommer inom andra yrkesområden. De slutsatser som dras i propositionen tycks vara mer präglade av regeringens inställning till jordbrukarna än av en väl underbyggd kunskap om behovet av handikappanpassning.

Vi har länge hävdats att det bästa instrumentet för att förbättra handikappades möjligheter att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden är lönebidrag. Lönebidrag utgår i dag till ca 36 000 personer med olika procentsatser beroende på vem som är arbetsgivare. Vi anser detta vara principiellt felaktigt. Lönebidraget bör vara knutet till den enskilde handikappades och stå i relation till dennes arbetsförmåga. Denna fråga behandlas i den förra året tillsatta parlamentariska utredningen om de arbetshandikappades situation på arbetsmarknaden i stort, och vi har därför denna gång nöjt oss med att i ett särskilt yttrande redogöra för vår principiella syn på lönebidragets konstruktion.

Fr. o. m. den 1 juli 1980 betalas lönebidrag på 90 % till allmännyttiga organisationer. Stödet hade dessförinnan en annan konstruktion och utgick med 100 %. Under en övergångstid fram till den 1 juli i år har emellertid för

de tidigare statliga arkivarbetarna, placerade hos allmännyttiga organisationer, utgått 100 % lönebidrag. Organisationerna har numera arbetsgivaransvar för de lönebidragsanställda.

Det finns ingenting som tyder på att de allmännyttiga organisationerna avskräckts av det förhållandet att de numera betalar 10 % av lönekostnaderna själva för de lönebidragsanställda. Denna personalgrupp är av oerhört stort värde för organisationerna, och ett 90-procentigt lönebidrag ger dem goda möjligheter att anställa handikappade. Eftersom organisationerna numera är arbetsgivare och därmed har ansvaret för löneutvecklingen, är det fullt rimligt att detta kombineras med ett ansvar för en del av kostnaderna.

Vi har därför inte kunnat ansluta oss till yrkandena i den gemensamma reservationen från centern och vpk.

Vi har heller inte kunnat ansluta oss till yrkandet att begränsningen av antalet lönebidragsplatser hos de allmännyttiga organisationerna till 500 inte skall genomföras. Lönebidraget skall vara ett stöd till de arbetshandikappade, inte ett organisationsstöd.

Ett sådant tak innebär ju inte att antalet arbetshandikappade som erhåller lönebidragsanställning behöver minska. Det måste i stället innebära att ansträngningarna att öka antalet handikappade hos andra arbetsgivare ökar. Det är angeläget att de ansträngningar AMS gjort att genom särskilda avtal placera fler handikappade hos t. ex. vissa statliga affärsdrivande verk får effekt. Den 30 juni förra året var antalet lönebidragsanställda i de affärsdrivande verken endast 179. Detta är en ytterligt låg siffra med hänsyn till att de affärsdrivande verken totalt har inte mindre än ca 175 000 anställda. Här är ett område där det bör finnas goda möjligheter att finna lämpliga arbetsuppgifter för handikappade.

Det är viktigt att det har blivit klarlagt att Stiftelsen Samhällsföretag är avsedd endast för personer som på grund av fysiskt eller psykiskt handikapp har nedsatt arbetsförmåga. Personer som av t. ex. åldersskäl och geografiska skäl eller som på grund av arbetsbrist saknar arbete inryms inte i handikappbegreppet.

Denna distinktion är viktig. Enligt en enkätundersökning som redovisas i Samhällsföretags senaste årsberättelse anser endast 33 % av de tillfrågade anställda att de upplever att handikapp utgör ett hinder för att de skall få arbete på den reguljära arbetsmarknaden. De övriga angav andra orsaker – brist på lämpliga arbeten, åldersskäl, utbildningsskäl m. m. Även om det är troligt att en del av de anställda inte vill vidkännas de svårigheter ett eventuellt handikapp innebär, är siffran anmärkningsvärt låg. Det är väsentligt att de cirka 2 500 milj. kr. som utgår till stiftelsen används till avsett ändamål.

Placering på Samhällsföretag bör enligt vår uppfattning endast komma i fråga för dem som på grund av sjukdom eller skada har grava fysiska eller psykiska handikapp och som har behov av de särskilda insatser och den utrustning som kan tillhandahållas hos Samhällsföretag. Till denna grupp kan givetvis även höra vissa personer som på grund av missbruk ådragit sig

Onsdagen den
13 april 1983

Arbetsmarknads-
politiken

allvarliga irreversibla skador.

Det kan däremot inte vara riktigt att i likhet med Samhällsföretag definiera begreppet "gravare handikapp" i en arbetssituation så, att därmed i allt väsentligt avses personer med sociala problem, i första hand missbrukare.

Det kan inte vara lyckligt att Samhällsföretag blir en arbetsplats där missbrukare samlas. Flera missbrukare på en skyddad arbetsplats riskerar att medverka till bildandet av en missbrukskultur som förhindrar en lyckosam rehabilitering. Då det gäller att behålla och skaffa arbetstillfällen för missbrukare är lönebidrag ett betydligt effektivare instrument.

Ett ordnat arbete är i allmänhet en grundförutsättning för att ett begynnande missbruk inte skall utvecklas därhän att en person blir socialt utslagen. Första försvarslinjen går därför vid tidiga insatser på de reguljära arbetsplatserna. Tidiga reaktioner från arbetsledning och arbetskamrater är det bästa sättet att förhindra att ett missbruk etableras. Vi löser inte missbruksproblemen genom att blunda för de problem vi har runt omkring oss, i vår egen miljö och på våra egna arbetsplatser, eller genom att hoppas att Samhällsföretag så småningom skall förbarma sig över de människor vi själva inte orkat bry oss om.

Vill vi, Karin Andersson, hjälpa särskilt utsatta människor – till vilka många handikappade kan räknas – då måste vi utforma stödet så att det når dem som vi vill skall nås. Sprider man ett stöd till vagt definierade grupper, blir det väldigt litet kvar till var och en av dem som skall stödjas. I moderaternas Sverige kan de handikappade som behöver särskilt stöd också räkna med ett generöst sådant.

Jag tror det är viktigt att klargöra att det finns en principiell skillnad mellan dem som har medfödda eller förvärvade handikapp och dem som är handikappade i en missbrukssituation.

Det medfödda eller genom skada eller sjukdom förvärvade handikappet är ett tillstånd som en människa måste leva med och anpassa sig till. Stat och kommun kan medverka till att ekonomiskt och praktiskt i någon mån kompensera handikappet och åstadkomma en rehabilitering så långt detta är möjligt.

Då det däremot gäller missbrukare måste målsättningen vara en annan. Här måste insatserna från stat och kommun samordnas i det övergripande syftet att häva missbruket. I den samordningen ingår arbete som en viktig del, men endast som en bland flera olika åtgärder. Detta är inte i första hand en arbetsmarknadspolitisk utan en socialpolitisk fråga.

Det beslut kammaren står i begrepp att fatta innebär att Stiftelsen Samhällsföretag erhåller ett driftbidrag på 2 532 milj. kr., eller 128 % av lönesumman. För dessa medel driver stiftelsen med 31 000 anställda 370 verkstäder i 210 kommuner. Försäljningsintäkterna betalar endast 40 % av kostnaderna.

Samhällsföretag är en gigant på den svenska marknaden, en gigant som med rikliga statliga bidrag konkurrerar med en myriad av små och medelstora enskilda företag, vilka allä måste konkurrera på normala företagsekonomiska villkor. Självfallet utgör Samhällsföretag med sina

möjligheter att samordna resurserna ett dödligt hot för många av dessa småföretag. Samhällsföretags ledning vill gärna framhålla att man inte har några konkurrensfördelar på marknaden. Men vad är en med statliga medel uppbyggd och garanterad storkoncern, annat än en enda enorm konkurrensfördel?

Vi hävdar att det statliga stödet till arbetsgivare som anställer arbetshandikappade skall vara neutralt. På sikt bör därför målsättningen vara att lönebidraget till Samhällsföretag inte överstiger 100 %. Samtidigt som driftbidraget minskar, bör det vara möjligt att öka antalet lönebidragsanställda. Härigenom uppnås den dubbla målsättningen att bereda fler handikappade arbete på den reguljära arbetsmarknaden samtidigt som större kostnadseffektivitet erhålls.

Redan i nästa års budget bör driftbidraget reduceras till 125 %. Detta bör vara möjligt att uppnå genom ökad rationalisering och besparingar inom framför allt den centrala och regionala administrationen. Vidare bör nya former för verksamheten kunna utvecklas, t. ex. samverkan med enskilda företag.

Statsrådet Leijon har tillsatt en särskild arbetsgrupp inom regeringskansliet som skall göra en översyn av Samhällsföretag, bl. a. i syfte att minska behovet av statligt stöd. Likaså skall Samhällsföretags konkurrenssituation ses över. Detta beslut, herr talman, tyder på en visserligen senkommen men ändå välkommen insikt om att förhållandena inte är bra som de är.

Mindre välkommet är däremot beslutet att denna översyn inte skall göras inom ramen för den parlamentariska handikapputredningen. Denna skall inte heller granska arbetsmarknadsinstitutet och deras möjligheter att samverka med Samhällsföretag.

Herr talman! Vi är inom alla partier eniga om att det behövs särskilda och generösa åtgärder för att hjälpa handikappade att erhålla arbete. Det är beklagligt att regeringen inte utnyttjar de möjligheter som utredningen om de arbetshandikappades situation på arbetsmarknaden i stort innebär att redan på utredningsstadiet få en bred parlamentarisk samverkan om de åtgärder som är bäst lämpade för att nå det önskade målet.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till de moderata reservationerna 9-13, 15, 17, 41, 44, 45 och 46.

Anf. 48 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:21 behandlas bl. a. arbetshjälpmiddel åt handikappade. I propositionen som föregår detta betänkande redovisar föredraganden på den här punkten att en betydande andel av bidragen har gått till särskilda anordningar på arbetsplatser för jordbrukare. Orsaken till detta förhållande sägs vara länsarbetsnämndernas svårigheter att avgöra vad som är en handikappanpassning och vad som kan betraktas som normalt förekommande arbetsmiljö- och rationaliseringsåtgärder.

Utskottsmajoriteten säger sig också inse de problem som länsarbetsnämnderna ställs inför.

Jag har den uppfattningen att dessa problem egentligen inte är så stora. Jag anser också att länsarbetsnämnderna prövar varje ansökan noggrant. Vanligen gör man bedömningen tillsammans med länets lantbruksnämnd, dvs. en annan opartisk statlig myndighet. Lantbruksnämnderna har, som jag ser det, den kunskap som fordras för att bedöma vad som hör till jordbrukets rationalisering och vad som behövs för att uppnå den omfattning på produktionen som är önskvärd.

Dessutom, och det är det viktigaste, måste det – för att bidrag skall utgå – finnas en klar medicinsk motivering, styrkt med intyg av läkare. Bidraget står eller faller alltså med läkarens utlåtande.

Jag måste fråga socialdemokraternas företrädare: Vad är det för anordningar som det utgått bidrag till och som inte kan anses vara till den hjälp som avses, nämligen hjälp till den enskilde jordbrukaren med arbetshandikapp att kunna arbeta vidare inom sitt yrke?

När det gäller syftet med arbetstekniska hjälpmedel har jag uppfattat det så, att de arbetstekniska hjälpmedlen skall göra det möjligt för den enskilde, oavsett om denne är jordbrukare eller har annat yrke, att fortsätta med sitt arbete trots skada eller handikapp.

Utskottet anför att en stor del av bidragen har utgått till jordbrukare. Många lantbrukare har en stark ambition att fortsätta sitt yrkesarbete, och det kan förklara en del av de många ansökningarna. Ett annat skäl torde vara att jordbruket tidigare i mycket liten omfattning tagit del av de bidragsmöjligheter som funnits – på grund av att man helt enkelt inte känt till dem.

Det är alltså ett uppdämt behov som kommit i dagen i och med att lantbrukets företagshälsovård har börjat ta sig an arbetsmiljöproblemen i lantbruket.

Eftersom man i utskottsskrivningen hänvisar till arbetsmiljölagen kan jag också omnämna att lantbrukets företagshälsovård tillämpar arbetsmiljöavtalet mellan SAF, LO och PTK, både för anställda och för egenföretagare. I dag omfattas ungefär 10 000 i lantbruket yrkesverksamma av denna företagshälsovård, som dock hittills endast finns i tio län, medan utbyggnad pågår i övriga län.

På sikt är jag övertygad om att denna verksamhet kommer att resultera i att hjälp och bidrag ej behövs i samma omfattning, men i dag är många lantbrukare i stort behov av hjälp till arbetsanpassning. Därför är det olyckligt att snäva in den bidragsmöjligheten.

Herr talman! Jag kan inte finna att stödet till särskilda anordningar på arbetsplatsen för lantbrukare haft annan inriktning än den som avsetts. För de hjälpbehövande har det varit ett alternativ till förtidspension eller arbetsmarknadsutbildning. I dag torde det, med den arbetsmarknadssituation vi har, i flertalet fall vara orealistiskt att tänka sig omplacering.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 41 av Karin Andersson m. fl., som sammanfaller med yrkandet i min motion 2059.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr talman! I utskottets betänkande behandlas några motioner av vpk. I en tas frågan om anställning med lönebidrag upp, och i en annan berörs AMU-utbildning. Det är dessa två motioner som jag här kommer att beröra.

Människorna i vårt land drabbas i dag av en stor arbetslöshet. Vissa regioner är särskilt utsatta, men arbetslöshet råder i hela landet – till skillnad från förr, då det fanns vissa expansiva områden att flytta folk till. Människor blir utförsäkrade och tvingas att gå till det sociala för att där erhålla ett bidrag för att kunna existera.

En grupp som – oavsett läget på arbetsmarknaden – haft svårt att erhålla ett jobb är de handikappade. Men deras möjligheter att få ett jobb blir ju inte bättre då arbetslösheten stiger, som nu sker, då allt fler människor skall slåss om ett eventuellt arbete. De handikappade drabbas också i dubbel bemärkelse: de har ett handikapp, som kan vara svårt nog, och de är utan jobb.

Nu har det varit till stor hjälp för de handikappade att staten har gett ett bidrag till de allmännyttiga organisationerna för att dessa skall kunna anställa handikappade människor. För dem som var anställda före den 1 juli 1980, då arkivarbetet ersattes med anställning med lönebidrag, får organisationerna full kostnadstäckning fram till den 1 juli i år. För dem som har anställts efter den 1 juli 1980 har organisationerna redan ett kostnadsansvar, de betalar 10 % av lönekostnaden.

Den här förändringen, att organisationerna skall ta en del av lönekostnaderna, har mötts av starka protester från olika organisationer. HCK har uttalat att sänkningen av lönebidragen blir förödande för de handikappanställda. Det är många organisationer som står och stått inför ett svårt läge, nämligen att inte kunna finansiera sin kostnadsdel. Det är också en bekymmersam situation som uppkommer för de anställda. Det är personer som haft en meningsfull och för samhället betydelsefull arbetsuppgift, men som i det arbetsmarknadsläge som nu råder knappast har någon annan framtid att vänta än att bli tvingade att lita till socialvården eller förtidspension.

Nu har det ändå skett en ökning av antalet anställda efter den företagna ändringen av lönebidraget. Detta tolkas som om det egna kostnadsansvaret hos de allmännyttiga organisationerna inte har haft några negativa effekter för arbetsmarknadssyftet med lönebidragen. Detta påstod även Sonja Rembo i sitt anförande.

Men det stämmer inte med verkligheten. Det är oklart i hur många kommuner, och i vilken utsträckning, som man har gått in och täckt återstående 10 % för organisationerna, men så har skett, både i fråga om nyanställning och som en hjälp i det läge som många av dessa organisationer nu står inför, nämligen att inte kunna finansiera sin kostnadsandel.

För att något belysa hur kommunerna nu har övertagit kostnadsdelen, kan jag ta mitt eget län Västerbotten som exempel. Eftersom många organisationer varslade sina anställda om uppsägning den 1 juli i år, har praktiskt

Onsdagen den
13 april 1983

Arbetsmarknads-
politiken

taget alla kommuner i länet beslutat anslå pengar för att dessa personer skall kunna få behålla sin anställning.

Skellefteå kommun har anslagit 2 milj. kr. För att det inte skall uppfattas som orättvist mot någon organisation, får alla organisationer denna kostnadstäckning från kommunen, alltså även de som har anställt efter den 1 juli 1980.

Detta får något underliga konsekvenser. Staten har genom den företagna förändringen sparat in ca 0,5 milj. kr. i Skellefteå kommun, medan förändringen har inneburit en kostnad för kommunen på 2 milj. kr. Det är ett något märkligt sätt för samhället att spara.

Det är alltså inte på det viset som utskottet tycks tro. Vad det handlar om, är att staten än en gång har övervältrat en kostnad på kommunerna.

Jag skall också säga några ord om det föreslagna tillfälliga bidraget om 1,2 milj. kr. Det är en droppe i havet. Det räcker enbart till ca 120 anställda, vilka organisationerna nu naturligtvis skall slåss om.

Nej, enligt vår mening måste målsättningen vara att skapa förutsättningar för handikappade att få ett arbete. Det måste vara staten som här har att ta sitt ansvar. Det skall inte, som nu blivit fallet, vara kommunerna som skall tvingas gå in med bidrag för att dessa människor skall få ett jobb.

Herr talman! I enlighet med detta ber jag att få yrka bifall till reservation nr 42.

Vi har också väckt en motion om höjda utbildningsbidrag vid AMU-utbildning. För detta talar att bidraget de senaste åren har kommit att släpa efter i förhållande till den allmänna pris- och lönenivån. Här skall vi också komma ihåg att de borgerliga i sin spariver tagit bort stimulansbidraget på 10 kr. Av dem som genomgår arbetsmarknadsutbildning är 60 % elever som enbart har utbildningsbidraget på 165 kr. per dag, och det är främst ungdomar och kvinnor.

Lars Ulander sade att det, på grund av det statsfinansiella läget, inte är möjligt att nu höja utbildningsbidraget. Det väcker en fundering hos mig.

Hur kan det då vara möjligt att satsa tiotals miljarder på ett nytt stridsflygplan, som – förutom de invändningar som kan göras på grund av rent ekonomiska aspekter – till en del gör oss beroende av Atlantpakten? När tvivel framförs om att kostnadsramarna skall hålla, sägs från regeringen att det i så fall finns några miljarder i reserv.

Man kan kanske argumentera så som Lars Ulander gjorde, och anföra det statsfinansiella läget, om man tar fråga för fråga. Men här handlar det om prioriteringar, och vi sätter ett bättre utbildningsbidrag före denna miljard-satsning på JAS-planet. Ett bättre utbildningsbidrag till AMU-eleverna rymms med stora marginaler inom den reserv som påstås finnas för JAS-planet. Herr talman! Därför yrkar jag bifall även till reservation nr 27.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Herr talman! Man skulle kunna sammanfatta debatten om arbetsmarknadspolitiken hittills i dag som så att moderaterna, i synnerhet Anders Högmark och Sonja Rembo, gått till storms mot ungdomslönerna och mot arbetslöshetsersättningen. De förordar att ersättningen från arbetslöshetskassorna i större utsträckning skall betalas av de försäkrade själva. Som sammanfattning kan sägas att här framgår tämligen klart vilka som enligt moderaternas uppfattning skall bära kostnaderna när det gäller att komma till rätta med arbetslösheten på ett bättre sätt tidigare. Moderaternas uppfattning om vårt skattesystem – de förordar i andra sammanhang sänkta skatter för företagare och för dem med lägre inkomster – kan vägas mot de förslag som moderaterna har kommit med här.

När det gäller den debatt som förts om ungdomslönerna tycker jag att den gått helt vid sidan av förhållandena i livet utanför den här kammaren. Ute i företagen är det tyvärr i dag inte behov av arbetskraft och inte heller av fler ungdomar som diskuteras. I allt för många fall anser sig företagen ha för många anställda. Vad man förhandlar om är alltså hur man skall kunna krympa arbetsstyrkan. Det har träffats, och träffas i dagarna, en lång rad olika uppgörelser som innebär att de äldre i företagen stiger åt sidan för att låta de yngre få ha kvar sina anställningar och i viss utsträckning skapa förutsättningar för att företagen skall kunna anställa fler ungdomar. Inte är det ungdomslönerna som är den brännande frågan ute i det verkliga livet i dagens läge.

F. ö. skulle jag vilja understryka att det på många områden finns såväl yrkesutbildningsavtal som ingångsavtal för nyanställda med lägre lönesättning. Det finns många exempel på det, inte minst inom verkstadsindustrin. Man försöker ute i företagen och kommunerna att på ett odogmatiskt sätt hitta lösningar för att skapa utrymme och möjligheter att anställa ungdomar och ta in dem i både beredskapsarbeten och provanställningar. Det är inget tvivel om att det sker mycket på detta område – detta alltså vid sidan om den debatt som vi i dag för här i kammaren.

Sonja Rembo har, med utgångspunkt i en artikel i måndagens nummer av Göteborgs-Posten tagit tillfället i akt – jag kommer inte att beröra detta vidare – att lufta moderaternas traditionella inställning till statlig verksamhet, i detta fall AMS och arbetsförmedlingen. I princip har moderaterna vanligen den uppfattningen att den statliga verksamheten är byråkratiskt och i allmänhet odugligt organiserad. Jag skulle bara vilja säga att en sådan verksamhet som AMS bedriver, där man det ena året kan få ta hand om 5–6 miljoner beredskapsarbetsdagar och det andra året upp till 10–11 miljoner beredskapsarbetsdagar, inte kan vara alltför oduglig när det kommer till kritan. Det måste vara en organisation som kan visa upp en betydande flexibilitet. Det betyder inte att det inte kan finnas saker och ting inom AMS och arbetsförmedlingarnas organisation som det kan finnas anledning att se över. Det finns också pågående utredningar. Jag tror att både de anställda och AMS och arbetsförmedlingarnas ledningar är klara över att så kan vara fallet.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Med detta skall jag gå in på det jag i övrigt har förberett för mitt inlägg i kammaren. Med anledning av utskottets betänkande nr 13 i höstas inledde jag med en bakgrund från hemlänet, och jag skall kortfattat göra det även nu.

I Göteborgs och Bohus län står nu nära 29 000 personer utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

Utvecklingen sedan i september 1982 har inneburit att den öppna arbetslösheten har gått tillbaka med ca 2 000 personer, men samtidigt har de sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökat med 3 500. Ändå är de öppet arbetslösa nu 14 400 och antalet arbets sökande ca 19 personer per ledig arbetsplats.

Kostnaderna för den nu befintliga öppna arbetslösheten i länet kan beräknas till nära 1 miljard kronor i ersättningar, minskade skatter, avgifter osv. beräknat på 1982 års löner och avgifter.

Prognoser som kan bedömas som rätt säkra visar att de som ställs utanför den ordinarie arbetsmarknaden kan komma att öka med 2 500 personer per år fram till år 1987, dvs. en ökning med 12 500 personer från 1982 till 1987, och skulle då ge länet över 40 000 personer utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Det beror då dels på att antalet arbetstillfällen bedöms minska, främst i industriell verksamhet, dels på att antalet personer i åldrarna 16-64 år ökar under tidsperioden.

Av vad jag därmed har anfört, och som framgår av utskottets betänkande 1982/83:21 samt av inlägg från tidigare talare från vårt parti, beräknas arbetsmarknadsläget under det kommande budgetåret att präglas av en fortsatt hög arbetslöshet om inte betydande arbetsmarknadspolitiska insatser sätts in.

Behovet av sysselsättningsskapande åtgärder kommer därför att fortsätta att ligga på en hög nivå. Det markeras påtagligt i propositionen genom dess förslag till anslag för programmet, Sysselsättningsskapande åtgärder, på 3,9 miljarder kronor.

Den tyngsta delen därav faller på beredskapsarbeten: där under sorterar statliga, kommunala och enskilda beredskapsarbeten, statligt stöd till tidsbegränsad fortsatt drift vid nedläggningshotade företag och bidrag till omställning vid driftsinskränkningar m. m.

Under budgetåret 1981/82 uppgick antalet dagar i beredskapsarbete till 7,6 miljoner, mot 4,4 miljoner dagar året före.

Antalet sysselsatta per månad var under 1981/82 35 800 per månad, och i januari i år var antalet sysselsatta uppe i 68 100, en ökning mot samma månad förra året på 29 100. I februari hade vi 73 200 anställda i beredskapsarbeten.

Förslaget enligt propositionen och utskottets betänkande för det kommande budgetåret uppgår till 7,7 miljoner sysselsättningsdagar. I den moderata reservationen till denna del av betänknadet vill moderaterna begränsa antalet sysselsättningsdagar till 5 miljoner och därigenom minska anslaget med drygt 1,5 miljarder kronor.

Vi har från socialdemokratiskt håll hävdats att trots den betydande

stimulans som den svenska industrin fått genom de vidtagna åtgärderna på ekonomins område lär det dröja innan dess effekter slår igenom på sysselsättningsläget. Det är därför nödvändigt med en hög beredskap. Det är ett behov som har understrukits vid bedömningar gjorda på AMS under den tid som betänkandet utarbetades, där man gör troligt att behovet kan bli större än vad budgetpropositionen ger utrymme till. Ytterligare meddelande därom har kommit i dagarna.

Det här understryker på ett påtagligt sätt utskottets avstyrkande av centerns motion och reservation nr 38, vari yrkas att 170 milj. kr. skall föras till det regionalpolitiska området från anslaget för sysselsättningskapande åtgärder.

De i propositionen och i utskottets betänkande angivna medlen kommer att behövas, och därför måste reservationen avvisas. Det kan väl också bli nödvändigt att via finansfullmakten sätta in ytterligare medel på det här området.

Utskottet har dessutom haft att behandla en rad motioner, och i betänkandet finns också några vpk-reservationer som tar upp vissa regioners problem och konkreta objekt som framhålls som lämpliga beredskapsarbeten. Det bör emellertid ankomma på arbetsmarknadsmyndigheterna att avgöra var och hur beredskapsarbeten skall komma till stånd. Denna principiella uppfattning hos utskottet har tidigare godkänts av riksdagen och så bör bli fallet även i år.

Sammanfattningsvis, herr talman, kan man dock konstatera en förhållandevis bred enighet – med undantag för moderaterna – om de åtgärder som föreslås i denna del av betänkandet, de reservationer som föreligger till trots.

Innan jag lämnar programområdet vill jag dock framhålla att det är troligt att vi nu börjar närma oss gränsen för vad som är praktiskt möjligt och rimligt i fråga om arbetsmarknadsåtgärder i deras nu kända former, åtminstone på orter och i regioner där man i hög utsträckning utnyttjat de arbetsmarknadspolitiska instrumenten.

Det blir alltmer nödvändigt – och det bryter också igenom i debatten – att under kommande år söka efter nya vägar för hur medel och resurser skall användas för att få de bästa effekterna och detta oaktat om våra förhoppningar om en förbättrad konjunktur går i uppfyllelse, då industri och näringsliv inte kan bedömas suga upp de arbetsökande i tillräcklig omfattning ens i en högkonjunktur.

Under programmet Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning föreslås att medel anslås motsvarande nära 2 miljarder kronor, vilket innebär en ökning med 355 milj. kr. Den största posten i programmet är för lönebidragsanställning som beräknas till drygt 1.8 miljarder kronor, vilket innebär en ökning med 335,4 milj. kr. I februari 1983 fanns 34 900 personer i lönebidragsanställning.

De ändringar av lönebidragsanställningsformerna som förestår har utan tveivel oroat de handikappades organisationer och andra organisationer som

har lönebidragsanställda i sin tjänst, och de har i brev och uppvaktningar gett detta till känna.

Det gäller för det första ett fullföljande av beslutet, som i princip trädde i kraft 1 juli 1980, bekräftat i förra årets betänkande från arbetsmarknadsutskottet, nr 21, om att ersättningsnivåerna för lönebidragsanställda skall sättas till 90 % även för dem som före den 1 juli 1980 var anställda med 100 % bidrag i allmännyttiga organisationer, men med en övergångstid så att beslutet börjar gälla först 1 juli innevarande år.

För det andra gäller att ökningen av antalet lönebidragsanställda i de allmännyttiga organisationerna under budgetåret begränsats till 500 med hänvisning till den pågående handikapputredningen, som har till uppgift att behandla lönebidragsanställningsformerna med förtur.

Utskottsmajoriteten har trots de yttringar av oro inför förslaget som kommit oss till del beslutat tillstyrka propositionens förslag och därtill beslutat tillstyrka de yrkanden som framförts i motion av Bengt Lindqvist m. fl., vilket innebär att riksdagen bör uppdraga åt regeringen att noga följa utvecklingen på området efter det att dessa åtgärder genomförts och om så erfordras vid behov återkomma till riksdagen med förslag. Riksdagen bör ge regeringen detta till känna, som framgår av utskottets betänkande och hemställan, mom. 83 och 84.

Det får väl räcka som svar på den fråga som tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson ställde i inledningen av den här debatten, en fråga som har ställts även av Karin Andersson m. fl. Utskottets majoritet menar allvar med uppmaningen till regeringen att noga följa utvecklingen och vid behov återkomma. Vi anser att vi därmed har gått så långt att man skall kunna känna en rimlig trygghet på det här området.

De förslag som framlagts i propositionen och som utskottet har godtagit belyser att inte några undgår att påverkas av nuvarande situation på landets arbetsmarknad och i konkurrensen när det gäller åtgärder. Detta trots de stora anslag som i ett allt kärvare klimat ändå tilldelats det arbetsmarknadspolitiska området.

Som jag belyste i inledningen av mitt anförande från hemlandet är behoven stora på många områden och i alla regioner. De s. k. överhettade regionerna har kallnat och visar nu arbetslöshetssiffror som i vissa fall är lika skrämmande som de tidigare problemregionernas.

Särskilda bransch- och regionspropositioner framläggs allt tätare till riksdagen med förslag på miljardsatsningar för att klara problemen, samtidigt som landets ekonomi lidit allvarlig skada under de sex borgerliga ödesåren.

I detta program finns också delprogrammet Arbetshjälpmedel åt handikappade, som 1982/83 fick ett anslag på 83 milj. kr. och för det kommande budgetåret föreslås få 101 milj. kr.

Som framgått av propositionen och utskottets betänkande har ca 30 % av bidraget till särskilda anordningar på arbetsplatser 1981/82 på totalt 17 milj. kr. gått till jordbruksnäringens ensamföretagare, som i sin tur utgör ca 4 % av de förvärvsarbetande totalt, vilket onekligen synes vara en proportionellt

stor andel. I propositionen och utskottets betänkande belyses att förklaringen är den svårighet länsarbetsnämnderna har att skilja mellan vad som kan vara en handikappanpassning och vad som är en normal arbetsmiljö- och rationaliseringsåtgärd, samtidigt som det godtagits en relativt lång övergångstid för tillämpningen av 1977 års arbets- och miljölag för ensamföretagare i jordbruk och trädgårdsnäring.

Arbets- och miljölagen innebär att kostnaderna för hjälpmedel för arbetets bedrivande med hänsyn till olika personers förutsättningar att klara sina arbetsuppgifter normalt skall bäras av verksamheten. Att tillämpa den regeln även för ensamföretagarna inom jordbruksnäringen synes nu rimligt efter en övergångstid sedan 1977. Därigenom uppnås att det arbetsmarknadspolitiska syftet med anslaget renodlas och att inriktningen för stödet skall vara densamma även för ensamföretagarna, nämligen att bidragsgivningen skall avse sådana åtgärder som inte kan anses vara normala arbetsanpassningsåtgärder enligt 1977 års arbets- och miljölag.

Det finns skäl att med anledning av reservationen på denna punkt från de borgerliga i utskottet här i kammaren understryka vad som sägs i utskottsbetänkandet, nämligen att det inte är fråga om att sätta de verksamma i jordbruksnäringen i sämre ställning än andra utan att normalisera bidragsgivningen så att den blir lika vad som gäller för andra grupper.

Det är min övertygelse att bidragen till jordbrukare även härnäst på grund av deras ofta tunga och förslitande arbete kommer att visa att en betydligt större andel kommer att utges till dem än vad som är deras andel av den förvärsarbetande befolkningen. Det är då inget fel i det med hänsyn till deras arbetsförhållanden.

I motion 506 har Bengt Lindqvist m. fl. påtalat att bidragstaket för vissa fall av speciella arbetstekniska åtgärder bör ses över. Taket på 50 000 kr., som gäller sedan 1979, är för lågt i vissa men till antalet begränsade fall. Det gäller speciellt de tekniskt avancerade hjälpmedel som ibland kan behövas för främst synskadade. Utskottet har ansett att vad som har framförts i motionen bör resultera i att AMS ges möjlighet att inom en viss ram bevilja bidrag med högre belopp än 50 000 kr. i särskilda fall. Regeringen bör utforma de närmare bestämmelserna härför, och detta bör regeringen underrättas om.

Så slutligen, herr talman, något om stiftelsen Samhällsföretag, som den 1 juli 1982 sysselsatte 23 800 arbetshandikappade och totalt 29 000 och som föreslås få öka antalet platser för arbetshandikappade med 2 000 i de 370 verkstäder som finns i 210 kommuner. I februari 1983 sysselsattes 24 200 arbetshandikappade i den här verksamheten.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag att anslaget skall beräknas, med utgångspunkt i 128 % av lönekostnaderna, till 2,5 miljarder kronor.

Detta har moderaterna motsatt sig. Sonja Rembo har lagt fram olika argument om den saken i dagens debatt. Man föreslår att beräkningen skall göras med utgångspunkt i 125 % av lönesumman. Tillsammans med vissa

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

ändringar av bidraget till fastighetsfonden skulle det innebära ett 105 milj. kr. lägre anslag.

Vid behandlingen av arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 13 i höstas framförde moderaterna liknande förslag, men dessa avvisades av kammaren. Deras förslag skulle, som jag då påvisade, leda till att stiftelsens möjligheter begränsades och att färre handikappade kunde placeras i verksamheten. Vidare skulle en ökad utslagning och pensionering bli följden. Ett förverkligande av de krav som i och för sig alla partier ställer på en rationell verksamhet, efter moderatmodell, skulle dessutom slå så pass hårt, att de sociala målen för stiftelsens verksamhet skulle kunna komma i fara.

Moderaterna har också framställt en reservation om rekryteringen till stiftelsen Samhällsföretag. Man riktar sig särskilt mot rekryteringen av människor som är handikappade på grund av missbruksproblem. Måhända kan man här ana dubbeleffekter när det gäller frågan om vilka besparingarna skall gå ut över.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan i de delar jag har berört i mitt inlägg och avslag på samtliga reservationer vid betänkandet.

Anf. 51 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste få rikta några frågor till Sten Östlund, men först vill jag säga följande.

Sten Östlund säger att den företagna ändringen utan tvivel har oroat de handikappade. Ja, det förvånar väl inte. Så snart förändringen blev känd, började ju organisationerna att utfärda varsel. Kommunerna gick då in och garanterade bidrag.

För att inte riskera att få höra att jag så att säga är ute och cyklar har jag i dag på morgonen ringt upp HTF för att försäkra mig om i vilken utsträckning kommunerna i Västerbotten har gått in med bidrag. Jag fick till svar att praktiskt taget varje kommun går in med pengar. Särskilt nämndes Skellefteå kommun, som i år har satsat 2 milj. kr. Statens utgift i detta sammanhang var förut ungefär 0,5 milj. kr.

Sten Östlund säger att regeringen skall följa utvecklingen. Vid behov skall man återkomma. Då måste jag fråga: Har Sten Östlund någon kännedom om huruvida regeringen har känt något behov av att vidta åtgärder i anledning av att kommunerna tvingas gå in med pengar för att de handikappade människorna inte skall mista sina arbeten? Det kommer ju att bli lugnt även framöver, eftersom kommunerna tar över ansvaret som staten så att säga skjuter ifrån sig. Sådan är utvecklingen i dag. Men är det tillräckligt för att regeringen skall känna ett behov av att nu vidta åtgärder? Det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan.

Anf. 52 STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Eftersom jag inte sitter i regeringen och eftersom det hela skall börja gälla den 1 juli är det litet svårt att svara på den fråga som jag fick. Man kan emellertid se på hur antalet anställda i de allmännyttiga

organisationerna har ökat efter det att beslutet blev känt om att 90 % skulle gälla fr. o. m. den 1 juli i år. Därefter har anställningarna i princip inte kunnat ske med högre bidrag än 90 %. Och ökningen har varit mycket kraftig under denna tid.

Det verkar alltså finnas möjligheter för de allmännyttiga organisationerna att klara av sådana anställningar. Om det däremot i fortsättningen skulle visa sig att de inte reder ut situationen, då får naturligtvis regeringen beakta det, efter utskottets uttalande. Men det förutsätter att kammaren här i dag bifaller utskottets hemställan och gör detta uttalande till regeringen.

Anf. 53 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Moderaterna går till storms, säger Sten Östlund. Ja, det är riktigt. Vi går till storms mot den statiska syn som regeringen har på arbetsmarknadspolitiken. Den fastställdes på 1950-talet under en period när vi hade god ekonomisk tillväxt och brist på arbetskraft. Den kombinerades med den solidariska lönepolitiken från LO:s sida. Företag som inte kunde betala tillräckligt höga löner skulle, som termen då var, stampas ut.

Denna politik gäller fortfarande för socialdemokratin och LO, och företag stampas fortfarande ut.

Nu har vi emellertid en helt annan situation i vår ekonomi och på arbetsmarknaden: stora underskott, alltför högt kostnadsläge, bristande förmåga att hävda oss på världsmarknaderna. Vi har en offentlig sektor som redan är uppe i 70 % av bruttonationalprodukten. Då duger det inte längre att hålla på med en politik som var gällande på 1950- och 1960-talen. Vi behöver en annan politik.

Det är detta som vi moderater hävdar, att vi behöver en politik som ger oss ekonomisk tillväxt, ett konkurrenskraftigt näringsliv och produktiva arbeten.

Jag ställde en fråga i mitt anförande tidigare: Vad kostar egentligen arbetsmarknadspolitiken innevarande budgetår? Jag har försökt forska i detta, och det har visat sig svårt, eftersom det finns många delposter i en lång rad olika propositioner. Årets budgetanslag var 14,5 miljarder. Enligt en uppgift i LO-tidningen uppskattas kostnaden till 25 miljarder.

Nu har arbetsmarknadsministern kommit tillbaka till kammaren, och jag skulle vilja fråga om hon kan svara på om den siffran är korrekt och – om den inte är det – vilken som då är den korrekta siffran. Det skulle vara mycket intressant att få veta det här i kammaren.

Anf. 54 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Detta att så många har anställts efter 1980 är ju inget bevis. Sten Östlund, på att de allmännyttiga organisationerna har tagit detta kostnadsansvar. Det kan ju vara så att kommunerna går in med mellanskillnaden. Och tydligen är det fallet.

Ta exemplet Skellefteå, där man går in med 2 milj. kr. under detta budgetår. Det går att räkna ut hur många anställda det rör sig om. Praktiskt taget varje kommun hemma i länet går in med pengar för att garantera jobben.

Jag krävde inget regeringsansvar i så måtto att Sten Östlund direkt skulle kunna säga hur regeringen tänker och tycker i det här fallet. Jag frågade om Sten Östlund hade någon kännedom om detta. Men jag skulle ju kunna sänka kravet i min fråga genom att fråga vad Sten Östlund själv tycker om utvecklingen. Är det bra att staten övervältrar kostnader på kommunerna och att de handikappade så att säga blir språngbrädan, att de används för denna övervältring? Det är ju detta som sker.

Något bevis finns inte att hämta i utvecklingen av antalet anställda, utan vad som nu sker är att kommunerna går in och betalar mellanskillnaden.

Jag hävdar att då det gäller att ordna jobb åt de handikappade måste staten ta sitt ansvar.

Anf. 55 STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Hade vi, John Andersson, varit helt ense med arbetsmarknadsministern på detta område, hade vi tillstyrkt propositionen och inte Bengt Lindqvists förslag i hans motion. Även utskottsmajoriteten här alltså känt oro och vill att frågan skall följas uppmärksam.

Det är klart att många allmännyttiga organisationer har anställt lönebidragsanställda på basis av 90 % efter det att det första beslutet, som trädde i kraft 1980, fattades. Såvitt jag förstår kan det behövas en övergångstid, så att organisationerna hinner vänja sig. Möjligheten att få hundra procentig kostnadstäckning har ju inte funnits sedan den 1 juli 1980, utan täckningen har uppgått till 90 % när det gäller anställning som skett efter denna tidpunkt. Det är möjligt att kommunerna kommer att drabbas. I min egen hemkommun, Göteborg, har man också gått emellan för att situationen skall kunna klaras. Då blir det när det gäller de allmännyttiga organisationerna i kommunen fråga om vad som rimligen skall bäras av kommunerna och vad som skall betalas över arbetsmarknadsdepartementets anslag. På den punkten kan det ju bli en rätt lång diskussion.

Sonja Rembo sade att socialdemokraterna har haft en statisk syn i denna fråga. För min del hävdar jag motsatsen. Vi är öppna för olika möjligheter att lösa sysselsättningsproblemen. Det har f. ö. det socialdemokratiska partiet alltid varit. Sedan 1950-talet har vi haft AMS, men delar av AMS verksamhet har ju under årens lopp förändrats och även omprövats. Jag skulle vilja säga att omprövningslustan ju inte har varit särdeles stor under de sex borgerliga åren. Man hade exempelvis åren 1978-1979 - om det som står på s. 81 i propositionen stämmer - 11 145 miljoner sysselsättningsdagar i form av beredskapsarbeten. Detta var ju mitt under den borgerliga regeringsperioden, så instrumentet har tydligen uppskattats och använts också av den borgerliga regeringen. Det är först nu som moderaterna börjar riva i det här.

Anf. 56 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Jag har nu fått veta att jag på grund av debattordningen inte kan få något svar av Anna-Greta Leijon, men hon kan kanske vidarebefordra beskedet till Sten Östlund, så att jag kan få veta vad arbetsmarknadspolitiken

egentligen kostar innevarande budgetår.

Jag hävdar fortfarande, Sten Östlund, att den socialdemokratiska synen på arbetsmarknadspolitiken är statisk. Man har inte anpassat sig till det förhållandet att vi i dag lever i en världsekonomisk kris. Man fortsätter att betala ut miljard efter miljard till konstlade arbeten, till s. k. arbetsmarknadspolitiska åtgärder, till att bygga ut arbetsmarknadsstyrelsen med nya tjänster, den ena efter den andra. Jag påvisade att effektiviteten när det gäller ått använda pengarna verkligen kan ifrågasättas. Innan vi betalar ut mer pengar, bör vi använda de pengar som finns på ett effektivare sätt. Det tar normalt 4–5 veckor för en ung människa att få ett beredskapsarbete efter det att arbetsgivaren har meddelat arbetsförmedlingen att han kan ta en beredskapsarbetare. Det är minst sagt otillfredsställande med en sådan ordning. Formaliteterna i dessa sammanhang är enorma. Jag talade också om att man trots att man har 660 tjänster – en mycket kraftig ökning under de senaste åren på arbetsförmedlingen i fråga – bara har en enda tjänsteman som sköter dessa tjänster. Vederbörande har sedan september handlagt mellan 2 000 och 2 500 beredskapsjobb. Det tyder på en avsevärd produktivitet hos den enskilde tjänstemannen. Men man kan verkligen ifrågasätta om det är en vettig disposition av arbetsmarknadsverkets totala resurser. Borde man inte hantera dessa frågor effektivare?

Och vad har hänt inom arbetsmarknadsverket? Visst har det skett förändringar, det är riktigt. Man har pålagt verket en lång rad nya arbetsuppgifter som egentligen är av socialpolitisk karaktär. Det egentliga arbetsförmedlingsarbetet har skjutits åt sidan – och det är detta vi från moderata samlingspartiet har kritiserat. Den egentliga arbetsförmedlingsverksamheten vid arbetsförmedlingarna måste effektiviseras, och det är fullt möjligt inom ramen för de resurser som redan står till förfogande, framför allt om man utnyttjar de resurserna effektivt, planerar arbetet på ett sådant sätt att människorna kan utföra sitt jobb. En 30-procentig frånvaro är icke acceptabel.

Andre vice talmannen anmälde att Sten Östlund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 57 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Jag tänker uppehålla mig vid sysselsättningen i glesbygden. Självfallet väljer jag Jämtlands län som exempel på ett typiskt glesbygdslän. I ett län som Jämtland presenteras inte arbetslöshetssiffrorna i stora braskande rubriker, som ofta blir fallet i län där man lägger ner stora företag. Förklaringen är tämligen enkel: Vi har inga stora företag i glesbygdslänet i inlandet. Den ökande arbetslösheten kommer i stället smygande och döljs till en del genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

I ett glesbygdslän med svagt utvecklat näringsliv finns det risk för att man i för stor utsträckning lutar till beredskapsmedel. Det är en stor nyhet i lokaltidningarna när länet har tilldelats extra medel, och förhoppningarna växer. Men beredskapsarbete utgör endast en tillfällig lösning och löser i sig

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

inga problem. Att ersätta kommunala beredskapsarbeten med fasta anställningar ökar ju den kommunala expansionen. Det har vi helt enkelt inte råd med, eftersom vi i ökad utsträckning lånar pengar till den offentliga sektorn. Men det som är viktigt är att vi får varaktiga arbeten i det producerande näringslivet, och det åstadkommer vi endast genom en annan ekonomisk politik, som ger en positiv effekt på näringslivet.

Men beredskapsarbeten kan bli meningsfullare om ansträngningar görs för att placera arbetskraft i det enskilda näringslivet. Där finns också möjligheter till fortsatt anställning.

Ofta görs det gällande att ett glesbygdslän saknar dessa möjligheter på grund av för små och för få företag. Det behöver emellertid inte vara så, utan det beror i stor utsträckning på hur länsarbetsnämnderna arbetar gentemot företagen. I Jämtlands län har man lyckats bra i förhållande till att det med få undantag endast finns småföretag i länet. En fjärdedel av beredskapsarbetena finns inom de privata företagen, som utgörs av verkstäder, småindustri, jordbruk och turistföretag med ett fåtal anställda. Och 50 % har f. n. fått fast anställning efter beredskapstidens slut. Tidigare har motsvarande siffra varit 70 %. Detta är faktiskt ett mycket bra resultat. Beredskapsarbetena ger då förhållandevis god effekt. Det krävs naturligtvis att länsarbetsnämnderna hela tiden arbetar aktivt med länets näringsliv och att de fackliga företrädarna bortser från att arbetsgivaren inte alltid har tecknat kollektivavtal. I ett sysselsättningsläge, där varje arbetstillfälle är av stor betydelse, måste det räcka med att försäkringsfrågan är löst.

Vi föreslår att ett lärlingssystem skall utarbetas – det har diskuterats här i dag. Även här hävdar en del att detta inte passar glesbygden. Jag vill snarare påstå motsatsen, eftersom ett lärlingssystem måste vara flexibelt och kunna anpassas till olika förhållanden som råder i vårt land.

Lärlingsutbildningen skall vara ett komplement till gymnasieskolan. De långa avstånden i glesbygden gör att det många gånger kan vara ett attraktivt sådant. Lärlingsutbildningen behöver inte ske endast vid de stora företagen. Det finns i dag behov av tjänster inom vissa hantverksyrken, yrken som i dag håller på att försvinna, därför att det saknas utbildningsmöjligheter. Det handlar dock här om ett fåtal arbetstillfällen. Men i glesbygden är varje arbetstillfälle av stor betydelse, eftersom ett litet tillskott medverkar till att öka serviceunderlaget; det handlar ofta om mycket små marginaler.

Jag kan förstå att det här i kammaren finns ledamöter som inte riktigt har klart för sig proportionerna i detta. Fyra fem arbetstillfällen i en glesbygd kan medverka till att man får behålla affär, skola och annan service.

De människor som bor i Norrlands inland klarar ofta sin försörjning genom kombinationssysselsättningar av olika slag. Det kan vara jordbruk, skogsbruk, turism eller annan verksamhet. Uppfinningsrikedomen är mycket stor. Det finns människor som har kombinationer på tre fyra sysselsättningar. Det är därför viktigt att möjligheten till kombinationssysselsättning underlättas. I ett lärlingssystem ges möjligheter till flera kombinationer.

Det är också viktigt att alla möjligheter prövas. Särskilt nödvändigt är det att använda de resurser som finns på ett effektivt sätt. Detta kan ingen på

allvar ifrågasätta, trots att det har förekommit olika variationer på temat i dagens debatt.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 58 BIRGITTA BUDD (vpk):

Herr talman! I dag står vi inför den största arbetslösheten i modern tid. De allra värsta prognoserna är på väg att uppfyllas, och omkring 500 000 människor befinner sig på olika sätt utanför arbetsmarknaden, dels i direkt arbetslöshet, dels i AMS-utbildning eller beredskapsarbete.

Ett mått på hur drastisk utvecklingen varit och fortfarande är, är antalet utförsäkrade. Bara under de tre första kvartalen 1982 blev mer än 10 000 kassamedlemmar utan ersättning, och över 40 000 befinner sig i riskzonen under våren och sommaren 1983.

Vpk vill utöka antalet ersättningsdagar utöver vad som gäller i dag, inte därför att det är speciellt bra eller för att det löser problemet i och för sig, men flera skäl talar för att detta är nödvändigt i den arbetsmarknadssituation vi i dag befinner oss i. Vi vill att denna utökning skall finansieras genom socialförsäkringsavgifter och inte genom höjda medlemsavgifter.

En utökning av antalet dagar är nödvändig av flera skäl. För det första kommer utförsäkringen att drabba kommunernas ekonomi mycket hårt. För det andra kommer de "nya" socialhjälpstagarna att undandra resurser från de människor som redan i dag tvingas försörja sig på socialhjälp. Men en ännu viktigare aspekt är att den arbetslöse ofta upplever sin situation som förnedrande. Förutom att han eller hon tvingas till arbetslöshet ställs samma person också helt utanför det skyddsnät som A-kassan trots allt innebär och som han också har varit med att betala till.

Man kan säga vad man vill om detta, men faktum kvarstår: De allra flesta människor föredrar att ha ett arbete att försörja sig på. A-kassan upplever man som någorlunda acceptabel, medan det känns oerhört förnedrande att tvingas söka socialhjälp när man vill arbeta.

På s. 65 i sitt betänkande säger arbetsmarknadsutskottet, att det faktum att arbetslösheten tenderar att bli allt längre och att utförsäkringen därigenom ökar lätt kan föra tanken fram till en förlängning av ersättningstiden. Man förkastar dock tanken därpå och säger att det bara skulle vara en kortsiktig lösning och ett sätt att skjuta problemen på framtiden. I stället säger man sig vilja satsa på offensiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder, exempelvis utbildning, och därigenom fullfölja traditionen inom svensk arbetsmarknadspolitik.

Ja, detta låter mycket bra, och vpk har också till årets riksmöte framlagt en mängd förslag med det syftet. Men de utförsäkrades situation är akut. Det går inte att säga till alla de människor som ser sitt arbete och sitt egenvärde hotat, att en förlängning av ersättningstiden bara innebär en kortsiktig lösning. Inte heller kan man säga till dem att resurserna ensidigt skall satsas på andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

I betänkandet talas mycket om att utöka arbetsförmedlingens resurser. Insatserna för de långtidsarbetslösa skall intensifieras, säger man. Ofta ger man arbetsförmedlingen i orter med speciellt svåra sysselsättningsproblem fler tjänster. Sådana åtgärder har emellertid den nackdelen att de saknar praktisk betydelse när det gäller att tillsätta en viss tjänst.

Lagen om anställningsskydd reglerar företagens möjligheter att fritt avskeda personal, men något liknande förekommer inte när det gäller att anställa personal. Vpk har i flera år krävt att en obligatorisk arbetsförmedling skall inrättas. Jag tror att det är mycket viktigt för att komma till rätta med alla problem som i dag finns på arbetsmarknaden liksom för att komma till rätta med den sneda urvalsprincip som arbetsköparna bedriver.

Unga, friska män med fullgjord värnplikt är vad man vill ha, alltså män i 25-35-årsåldern. Ungdomar, handikappade av olika slag, äldre män och framför allt kvinnor hamnar helt utanför den öppna arbetsmarknaden med det system som finns i dag.

De som har den bästa överblicken av både arbetsmarknaden på den aktuella orten och sammansättningen av de arbetsökande, nämligen arbetsförmedlarna, har i praktiken ingenting att säga till om när det gäller tillsättandet av lediga arbeten. Han eller hon kan informera om de olika former av stöd som finns att erbjuda, om de ser litet mer otraditionellt på de arbetsökande. Bidrag kan utgå till dem som anställer kvinnor i traditionellt manliga jobb. Likaså kan den som anställer en arbetshandikappad få bidrag. Men det är ändå arbetsköparen som är suverän när det gäller att slutligt avgöra vem som skall få ett visst arbete. Inte heller utnyttjar man den fackliga erfarenheten och kunskapen om vad som krävs för att klara ett arbete.

Vpk anser det självklart att man ger fackligt aktiva personer och arbetsförmedlare, dvs. folk som bäst känner till sysselsättningssituationen och sammansättningen av arbetsökande, de styrmedel som behövs för att komma till rätta med de grövsta orättvisorna på arbetsmarknaden. I många fall har det gått så långt att "folk på stan" anser det lönlöst att ens anmäla sig till arbetsförmedlingen för att få ett jobb. Man gör det ändå för att få ersättning, men arbete det söker man genom bekanta och eventuella kontakter. Denna ordning missgynnar också de människor som saknar sådana kontakter.

Bestämmelsen om att alla lediga arbeten skall anmälas till arbetsförmedlingen är ett slag i luften. De lediga arbetena fördelas nämligen inte rättvist. Människor med personliga kontakter är fortfarande de som får jobb. Genom en obligatorisk arbetsförmedling skulle det inte längre bli möjligt för en arbetsköpare att "plocka russinen ur kakan", något som sker på ett markant sätt i tider av arbetslöshet. Detta medför ju bara att uppdelningen i A-, B- och C-lag på arbetsmarknaden ytterligare förstärks. I de allra flesta fall räcker det med att den sökande har vissa grundläggande kunskaper. Om det krävs kompletterande utbildning, har arbetsförmedlaren alla möjligheter att ordna en sådan.

Arbetsförmedlingen i samarbete med de fackliga organisationerna har överblick över hela arbetsmarknaden på den ort det gäller, känner till

andelen kvinnor, ungdomar och äldre eller personer med olika former av arbetshandikapp och kan med utgångspunkt i detta fördela de arbetstillfällen som finns på ett rättvist sätt och på ett sätt som gynnar samhället. Detta är alldeles särskilt viktigt för kvinnornas del, eftersom de i tider av arbetslöshet inte anses som någon attraktiv arbetskraft. Samtidigt är det kvinnorna som drabbas av de nedskärningar som i dag sker i den offentliga sektorn, vilken av tradition domineras av kvinnor.

Det råder ju heller ingen politisk oenighet om att den sneda könsfördelningen på arbetsmarknaden måste brytas, men om medlen att nå dit är argumenten olika. Vi från vpk är övertygade om att den aldrig kan brytas så länge bestämmanderätten över vem som skall ha jobben ensidigt styrs av arbetsköparen. Den rätten skall finnas hos samhället och de fackliga organisationerna. Särskilt i den situation med stor arbetslöshet och sviktande konjunkturer som vi har i dag är detta viktigt, därför att det bara är samhället som kan bedriva en aktiv arbetsmarknadspolitik och se till att vi inte får en ännu större betoning på kategoriarbetslöshet. Så länge man accepterar att arbetsköparna har suverän rätt att fritt anställa, blir det omöjligt att genomföra en rättvis fördelning på arbetsmarknaden, och samhället får också i framtiden passivt åse marknadskrafternas grymma spel om människors rätt till arbete.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 14 och 32.

Det finns ytterligare två reservationer, som jag vill säga några ord om. Det gäller först reservation nr 35 beträffande byggarbetslösheten i Kopparbergs län. Det är ingen överdrift att säga att läget för byggnadsarbetarna i vårt län är katastrofalt. Prognoserna ligger högst i hela landet. Det är mycket viktigt att regeringen gör en kraftinsats för att underlätta situationen på detta område. Det sker praktiskt taget ingen industriinvestering. Bostadsbyggnandet har helt stagnerat. Man behöver inte bostäder i utflyttningkommuner. I stället har vi ett stort överskott på bostäder i Kopparbergs län. Vpk anser att regeringen måste göra en insats för att få i gång byggnadsprojekt i Dalarna, vilket delvis kan ske så som motionen säger, alltså genom tidigareläggning av statliga investeringar och med beredskapsarbeten.

Vpk anser också att vad som anförs i reservation nr 36 av Lars-Ove Hagberg om en upprustning av järnvägslinjen Malung-Särna har fått ytterligare aktualitet de senaste dagarna, eftersom det framkommit planer på att lägga ned järnvägslinjen Borlänge-Malung. Sysselsättningsproblemen i Dalarna är enorma, och även de beredskapsarbeten som motion 1587 föreslår för upprustning av bandelen Särna-Malung betyder mycket för vårt län. Därför har vpk genom Lars-Ove Hagberg i reservation 36 yrkat på att motionen måtte bifallas av riksdagen. Vpk yrkar alltså bifall till reservationerna 35 och 36 samt att riksdagen uttalar att regeringen bör underrättas om vad som anförts i motionerna 2078 och 1587.

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 59 HÅKAN STJERNLÖF (m):

Herr talman! Arbetsmarknadspolitiken ingår som en viktig del i det samlade politiska arbetet för att stärka och utveckla vårt lands välfärd. Även om vi strävar mot samma mål kan vi ha skilda uppfattningar om hur de resurser som står till vårt förfogande bäst skall användas. Debatten i dag vittnar om detta.

Jag skall behandla två avsnitt i betänkande nr 21 – två områden där insatser inte betyder uppoffringar för samhället utan i stället ekonomiska besparingar, vilket inte är att förakta. Det handlar om att sänka statens utgifter för Samhällsföretag och att effektivisera det verk som handlägger arbetsmarknadsfrågorna ute på fältet.

Jag är självfallet medveten om att skyddad verksamhet behövs och att Samhällsföretag över landet gör insatser. Samhällsföretag har också en svår uppgift att med hänsyn till arbetsmarknadspolitiska och sociala mål tillhandahålla varor och tjänster.

Jag är givetvis inte ute efter att utplåna Samhällsföretag, möjligen att göra det litet mindre. Samhällsföretag drar nu stora kostnader, vilket man både i ledningen och hos ansvarig departementschef är medveten om. Man har av den anledningen också ett arbete i gång med att försöka finna vägar som leder till effektivare verksamhet och mindre behov av statligt stöd. Denna effektivisering är nödvändig och måste komma snabbt.

Det finns en inbyggd konflikt mellan Samhällsföretag och företag på den öppna marknaden. Jag tänker då på den konkurrenssituation som i vissa fall kan uppstå.

Ett sätt att minska denna konflikt är att förbättra de handikappades möjligheter på arbetsmarknaden genom att utveckla systemet med lönebidrag ytterligare. Jag är övertygad om att en sådan förskjutning blir avsevärt billigare för samhället och mycket bättre för den enskilde arbetshandikappade.

Jag skall med intresse följa de förslag som kommer beträffande Samhällsföretags framtida plats som arbetsgivare, samtidigt som jag ber kammarens ledamöter stödja förslag som syftar till att överföra fler och fler människor från Samhällsföretag till anställning med eller utan lönebidrag inom annan verksamhet.

Jag yrkar bifall till reservation nr 44.

Det borde således gå att höja effektiviteten vid Samhällsföretag och minska kostnaderna. Det finns ett verk där det utan minsta tvivel absolut går att höja effektiviteten och minska kostnaderna – det är AMS. AMS är det mest byråkratiserade vi har i vårt land. Detta påstående är inget hugskott från min sida, inget som jag gripit ur luften, utan att så är fallet är väl omvittnat även av folk inom verket, särskilt av folk som arbetar ute på fältet. Statsrådet Leijon uttryckte sig tidigare i dag i samma riktning och talade om att frigöra förmedlare från pappersarbete. Gör det!

En utväxt på AMS-byråkratin är något som heter distriktsarbetsnämnder. Efter tips från folk i verksamheten motionerade jag under den allmänna motionstiden om slopandet av distriktsarbetsnämnderna. Jag ansåg att folk

hade bättre användning för sin tid än att gå på dessa sammanträden. Jag visste egentligen inte då hur rätt jag träffat med min motion och hur riktig den var. Det kom, när motionen blev bekantgjord, stöd och bifall från arbetsförmedlare och andra inblandade över landet.

En annan verksamhet som kan avvecklas är byggarbetsnämnderna, något som också påpekas i den moderata motionen 1540. Förmodligen har man på ansvarigt håll insett detsamma, men man nöjer sig med att utreda hur det i framtiden skall bli med byggarbetsnämnderna. Om man avstår från vidare funderande på saken och bifaller reservationerna nr 10 och 11, tjänar AMS i effektivitet och betydande belopp i kronor.

Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 10 och 11.

Herr talman! Det är fel att i rådande ekonomiska läge och i en bekymmersam situation på arbetsmarknaden fördyra och byråkratisera den verksamhet som har till uppgift att vara ett effektivt stöd för enskilda människors möjligheter att erhålla trygga arbeten.

Anf. 60 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! I motion 2078 görs den bedömningen, att krispropositionens byggstimulanser inte är tillräckliga för att slå igenom i regioner av typ Dalarna. Tyvärr har den spådomen visat sig vara riktig. Det är inte så konstigt, när vi vet att det finns nästan 1 400 tomma lägenheter i länet. Malungs kommun har t. ex. 13 % tomma lägenheter, Orsa 9,3 %, Borlänge 8,3 %, och genomsnittet för hela länet är 5,5 %. Gränsen för stimulanserna går vid 6 %.

Ombyggnadsstödet har inneburit endast ett projekt i länet. Det är svårt att säga vad det beror på, om det är dålig information till berörda beslutsfattare eller om ombyggnadsbehoven är små. Energisparstödet har däremot ökat i volym, men byggandelen har minskat till förmån för byte av uppvärmnings-system.

Slutsatsen måste bli att särskilt stora krav måste ställas på de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som skall sättas in i krislänen. Som det påpekas i betänkandet, får regeringen betydande resurser för arbetsmarknadsåtgärder. Motionärerna förutsätter att regeringens åtgärder dikteras av den bistra verklighet som speglas i motionen. Våra krav kan därför anses tillgodosedda.

I motion 2077 argumenteras för en anpassning av A-kassans regler till de nya förhållanden som råder på arbetsmarknaden. Enbart bland Dalarnas byggnadsarbetare är 160 man nu nära utförsäkring.

I utskottets skrivning framställs en förlängning av ersättningsrätten som uppgivenhet. Man säger att det inte är någon lösning av problemen. Nej, naturligtvis löser inte en förlängning det generella problemet, men det man når är att de långtidsarbetslösa slipper den tortyr som det innebär att se utförsäkringsdagen närma sig.

Som motionärer är vi inte nöjda med utskottets skrivning, men Anna-Greta Leijon har under dagens debatt uttryckt sig på ett sådant sätt att vi

hyser goda förhoppningar om att våra krav blir tillgodosedda inom en snar framtid.

Anf. 61 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande 21 behandlas bl. a. motionerna 1535 och 1587 av mig, Karl Boo och Birgitta Hambræus. I motion 1535 föreslår vi att en utredning av de s. k. trygghetsfonderna skall tas upp på nytt. Syftet med inrättandet av dessa fonder är att ge företagsledning och de anställda ekonomiska resurser till nysatsningar för att klara omplaceringar av övertalig arbetskraft.

Sedan motionen väcktes har emellertid ett avtal slutits med I.O.-anställda på SAF-området om trygghetsanordningar. Detta skall gälla fr. o. m. den 1 september 1983. Jag noterar detta med tillfredsställelse, i synnerhet som detta avtal är i linje med vad jag föreslagit i motionen. Utskottet anser därför att det inte finns någon anledning att tillstyrka motionen, vilket jag också accepterar under de nämnda förutsättningarna.

Däremot har jag liten förståelse för det korta, föga analyserande yrkandet om avslag på motion 1587, i vilken vi vill att riksdagen beslutar anvisa arbetsmarknadspolitiska medel till en upprustning och nybyggnad av järnvägslinjen Malung-Särna. Principiellt är det kanske riktigt som utskottet skriver, att det ankommer på arbetsmarknadsmyndigheterna att avgöra var och i vilken omfattning beredskapsarbeten skall komma till stånd. Men vad jag tycker att utskottet och riksdagen i dessa sammanhang borde ha uttalat är att arbetsmarknadspolitiska medel med fördel kan användas till investeringar inom kommunikationsområdet, som framkommer i motionen. Det är en investering i framtiden. Vad är det för mening med att andra investeringar görs med arbetsmarknadspolitiska medel, som i detta fall på boendeanläggningar och serviceanläggningar i norra och västra Dalarnas fjällvärld, om man samtidigt underlåter att skapa en tillfredsställande kommunikationsapparat? Detta är inte samhällsekonomiskt försvarbart.

Dalarnas fjällvärld ligger närmast de befolkningsrika delarna i landet. Utbyggnaden i Sälen- och Idreområdet har varit omfattande de senaste åren. Regionalpolitiskt har det en oerhörd betydelse. Många människor är sysselsatta inom denna turistsektor, och fler skulle det kunna bli med förlängda säsonger.

Att investera i en utbyggnad av järnvägslinjen från Malung till Sälen och Särna skulle innebära förlängda säsonger och större tillgänglighet till bra rekreation för flera människor i landet. För konsumenten skulle det innebära billigare och längre semester, genom att man kan kombinera resa, boende och aktiviteter i ett paket. Att det blir möjligt att åka med nattåg från Malmö, Göteborg och Stockholm och vakna vid fjällets fot för att sedan direkt kunna utnyttja dagen till rekreation tjänar alla parter på. Dessutom kommer en utbyggnad av järnvägen också den lokala befolkningen till del. För landet som helhet är det angeläget att vi utnyttjar våra egna, naturliga rekreations- och turistresurser. Det tjänar vi nationalekonomiskt på.

Förr i tiden lånade vi pengar i utlandet för att investera på bl. a.

järnvägssidan. Det var en investering i framtiden, hette det då. Jag är övertygad om att kombinationen här av järnvägs kommunikation och turism har en framtid för sig. Om vi kostnadsmässigt kan konkurrera med andra länder, har vi en oas i vår fjällvärld och vår natur med allemansrätten, som kommer att vara eftertraktad på den internationella marknaden. Vi måste se litet längre än bara till dagsläget, både här i riksdagen och på annat ansvarigt håll i landet.

Nu har vi här i riksdagen tyvärr lyckats byråkratisera handläggningen av järnvägspolitiken genom organisationen med olika huvudmän och klassificeringen av järnvägslinjer, vilket gör att helheten lätt skymms. Man ser inte heller de framtidsutsikter som i detta fall en återuppbyggnad av järnvägen skulle innebära för detta område.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till motion 1587 och reservation 36.

I detta anförande instämde Karl Boo (c).

Anf. 62 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag var tyvärr tvungen att gå ut en stund under debatten, eftersom det är litet svårt att annars få mat. Detta drabbar inte bara mig, utan också många andra ledamöter i riksdagen. Det gjorde att jag inte hörde den fråga som Sonja Rembo ställde om hur mycket pengar som under innevarande budgetår har satsats på olika åtgärder. Jag fick först mot slutet av debatten veta att denna fråga hade ställts. Eftersom jag inte hade alla erforderliga papper här, har det varit litet svårt för mig att per telefon få fram siffrorna. Jag måste därför göra vissa reservationer. Det hade varit bra om Sonja Rembo i förväg hade aviserat att hon hade svårt att på grundval av utskottets material få fram dessa uppgifter.

I den budgetproposition som lades fram förra året fanns det under det arbetsmarknadspolitiska anslaget i arbetsmarknadsdepartementets budget, littera B, 9 748 000 kr. I tekopropositionen, som nu ligger på riksdagens bord som förslag och ännu inte är behandlad, finns det 257 milj. kr. Också i varvspropositionen finns det en del pengar, 12 miljoner, för speciella arbetsmarknadspolitiska insatser.

I den ekonomisk-politiska proposition som den nya regeringen lade fram i oktober fanns det under detta anslag 2 miljarder 150 miljoner. Utöver detta kommer alltså särskilda insatser som har gjorts för Norrbottens län. Totalt innebär de uppräknade posterna närmare 13 miljarder kronor.

Därutöver har vi s. k. C-littera, som handlar om arbetsmiljö, arbetsanpassning. Jag antar att Sonja Rembo egentligen ville ha det här anslaget rensat från de åtgärder som speciellt gäller arbetsmiljöinsatser, arbetarskyddsverket och yrkesinspektionen. På grund av att jag fick frågan så sent har jag inte haft möjlighet att göra det. Där är totalsiffran ungefär 4 miljarder 800 miljoner.

Jag hoppas att det här har gett något svar på Sonja Rembos fråga. De

uppgifter som hon tydligen hade läst i någon tidning om 25 miljarder var alltså betydligt överdrivna.

Anf. 63 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Det var intressant att få de här siffrorna. Jag tycker att det är väldigt viktigt att vi i kammaren får klara besked om vad det är för pengar vi hanterar.

Vi behandlar inte arbetsmiljöfrågor i arbetsmarknadsutskottet, och inte heller tas de upp i det betänkande som nu är under behandling, men i budgeten för innevarande år anslås 14,5 miljarder kronor för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vi vet att det har plussats på en hel del sedan dess. Jag vill sätta ett litet frågetecken där.

Jag förstår att arbetsmarknadsministern har haft kort tid för att ta fram de här siffrorna. Jag har gjort allvarliga ansträngningar ett par dagar för att få fram dem. Bara ett par timmar innan jag skulle gå upp i debatten i dag fick jag besked om att det inte gick att få fram siffrorna. Jag är litet tveksam. Jag har en stark känsla av att om man tittar på finansfullmakten finner man att det blir mer pengar.

Anf. 64 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det är naturligtvis svårt för oss att diskutera det här just nu, när vi sitter här i kammaren och inte har några originalhandlingar att gå tillbaka till. Jag kan bara ge Sonja Rembo det löftet, att om hon vänder sig till oss på departementet, skall vi försöka hjälpa till att reda ut detta.

Anf. 65 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Jag vill i alla fall tacka arbetsmarknadsministern för den ansträngning hon har gjort för att på kort tid försöka få fram den här uppgiften. Det uppskattar jag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (sysselsättningsutvecklingen m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Anders Högmark m. fl. med 75 röster mot 67 för reservation 2 av Karin Andersson m. fl. 164 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 164 röster mot 75 för reservation 1 av Anders Högmark m. fl. 67 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (förutsättningar för arbetsmarknadspolitiken)

Hemställan

Utskottets hemställan, som ställdes mot hemställan i reservation 3 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 164 röster mot 67 för godkännande av den i reservation 4 av Karin Andersson m. fl. anförda motiveringen. 76 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (förändring av medbestämmande-, trygghets- och ledighetslagarna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 5 (kommunalt huvudansvar för arbetsmarknadspolitiken)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 6 av Anders Högmark m. fl. anförda motiveringen, bifölls med acklamation.

Mom. 8 (åtgärder mot ungdomsarbetslösheten)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 7 av Karin Andersson m. fl. med 139 röster mot 19 för reservation 8 av Lars-Ove Hagberg. 149 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 163 röster mot 141 för reservation 7 av Karin Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 12 (avveckling av distriktsarbetsnämnderna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 13 (slopande av byggarbetsnämnderna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 14 (omorganisation och effektivisering av arbetsmarknadsverket)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 12 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 21 och 22 (ändringar i arbetsförmedlingslagen m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 13 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 23 (obligatorisk arbetsförmedling m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för reservation 14 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Mom. 25 (avskaffande av obligatorisk platsanmälan)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 15 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 27 (höjning av starthjälpen m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 16 av Karin Andersson och Arne Fransson, bifölls med acklamation.

Mom. 29 (medelsanvisning till Arbetsmarknadsutbildning, m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 19 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 31 (arbetsmarknadsutbildning för kvinnor i datateknik)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 20 av Karin Andersson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 34 (storleken på ersättningen från arbetslöshetskassorna)

Efter ställda propositioner på bifall till

dels utskottets hemställan.

dels reservation 21 av Anders Högmark m. fl. och

dels reservation 22 av Elver Jonsson

bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 35 (kontant arbetsmarknadsstöd)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 23 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 36 (statsbidragen till arbetslöshetskassorna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 24 av Karin Andersson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 37 (arbetsmarknadsavgiften m. m.)

Efter ställda propositioner på bifall till

dels utskottets hemställan.

dels reservation 25 av Anders Högmark m. fl. och

dels reservation 26 av Karin Andersson m. fl.

bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 38 (utbildningsbidraget till icke-arbetslöshetsförsäkrade)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för reservation 27 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 39 (medelsanvisning till Arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 29 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 40 (förlängda ersättningstider finansierade med höjda avgifter)

Hemställan

Utskottets hemställan, som ställdes mot hemställan i reservation 30 av Karin Andersson och Arne Fransson, bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 31 av Anders Högmark m. fl. anförda motiveringen, godkändes med acklamation.

Mom. 41 (åtgärder mot utförsäkring)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 17 för bifall till hemställan i reservation 32 av Lars-Ove Hagberg. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 33 av Anders Högmark m. fl. anförda motiveringen, godkändes med acklamation.

Mom. 43 och 44 (beredskapsarbetenas omfattning m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 34 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 60 (statliga stimulanser för byggsysselsättningen i Kopparbergs län)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 17 för reservation 35 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 65 (upprustning av järnvägslinjen Malung-Särna med beredskapsmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 20 för reservation 36 av Lars-Ove Hagberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 71 (medelsanvisning till Sysselsättningsskapande åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 49 för reservation 38 av Karin Andersson och Arne Fransson. 8 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 79 (vapenfria tjänstepliktiga)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 66 för reservation 40 av Karin Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 80 (bidrag till särskilda anordningar på arbetsplatsen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 41 av Karin Andersson m. fl., bifölls med acklamation.

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

*Arbetsmarknads-
politiken*

Onsdagen den
13 april 1983

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

Mom. 83 (lönebidragets storlek till allmännyttiga organisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 67 för reservation 42 av Karin Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 84 (antalet platser med lönebidrag hos allmännyttiga organisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 238 röster mot 67 för reservation 43 av Karin Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 87 och 88 (driftbidrag till Stiftelsen Samhällsföretag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 44 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 93 (rekryteringen till Samhällsföretag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 45 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 94 (samverkan mellan Ami och Samhällsföretag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 46 av Anders Högmark m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:30 om undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv (prop. 1982/83:54).

Anf. 66 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Samernas situation i vårt land är mycket utsatt. Den kulturdominanta renskötande gruppen räknar ej mer än ca 3 000 medlemmar, under det att antalet samer i Sverige uppgår till ca 20 000. Antalet samer i världen torde uppgå till ca 65 000, varav 40 000 i Norge, 5 000 i Finland och ett par tusen på Kolahalvön Sovjetunionen.

Ekonomisk exploatering av många slag reducerar näringsunderlaget för de samer som bedriver renskötsel och fiske – basnäringar i kärnområdet. Markförluster av oåterkallelig natur har skett genom vattenregleringar som dämt vatten över stora betesrika områden och skadat fisket. Även gruvorna vållar markförluster av liknande slag. Andra stora intrång görs av storskogsbruket och den motoriserade turismen – i det senare fallet bl. a. från ett nyanlagt vägnät långt in i renskötselmarkerna. Detta om bakgrunden.

Herr talman! Det finns ett gammalt romerskt uttryck som lyder: Rätten är given för de vakande och ej till de sovande.

Behandlingen av samernas äganderätt i proposition 1982/83:54 visar att det

krävs vakenhet för att bevaka sin rätt även i det moderna svenska rättssamhället. Av beredningen för proposition 54 avseende lagfartskrav för vissa äldre förvärv kan man se, att ingen har beaktat att detta i hög grad rör samernas gamla besittningsrätt. Om detta förbiseende beror på oaktsamhet eller ett medvetet åsidosättande kan vara en öppen fråga.

I motion 137 har vi motionärer hävdad att propositionen inkräktar på samernas rätt och att propositionen också behandlar rättsförhållande som är under prejudicerande prövning i domstol, det s. k. Gautomålet.

Låt mig först konstatera att utskottet inte haft något att invända mot historieskrivningen i motion 137 beträffande skattefjällsmålet 1981 och Altevatumålet 1968.

Efter domen i skattefjällsmålet har justitierådet Bengtsson tolkat domen så, att "ingen kan nu hävda att ett nomadfolk ej kan förvärva äganderätt". För samerna är inte det väsentliga att förvärva äganderätt, utan en ständig besittningsrätt är också tillfredsställande från deras synpunkt.

I det s. k. Gautomålet yrkar samerna både äganderätt och besittningsrätt. Det mest anmärkningsvärda i behandlingen av den aktuella propositionen och motionen är att utskottet valt att ta ståndpunkt, trots att det pågår ett mål av prejudicerande karaktär.

Utskottets motivering på denna punkt är mycket vag, för att använda ett mildt uttryck. Utskottet skriver:

"Utskottet vill till en början peka på att det är karakteristiskt för det svenska lagfartsväsendet att lagfarten inte har betydelse för äganderättsförvärvets giltighet. Talan om bättre rätt till fast egendom kan riktas även mot den som fått lagfart på fastigheten. Frågan om en ändring i lagfartsreglerna har således inte i och för sig någon inverkan på samernas eventuella anspråk på äganderätt till nu aktuella markområden. Lagfarten anses emellertid legitimera en person som ägare till fastigheten. En talan om bättre rätt till fast egendom skall således riktas mot den som har lagfart på fastigheten. Från processekonomiska och andra synpunkter kan det därför innebära nackdelar för samerna om kronan till annan överlåter sådan mark som samerna gör anspråk på och förvärvaren erhåller lagfart på egendomen."

I denna skrivning ligger dock ett viktigt erkännande: Det innebär nackdelar för samerna att starta en process mot den som enligt propositionen redan fått lagfart på egendomen. Samerna startar ur ett underläge både psykologiskt och ekonomiskt.

I sin skrivning konstaterar utskottet felaktigt att propositionen endast återställer ett förhållande som varit gällande enligt lag fram till 1972 och som därefter tillämpats fram till 1981 års dom. I proposition 54 har åberopats ett uttalande av lagberedningen 1970, som sade att när staten av ålder ansågs som ägare skulle ingen mera ingående prövning göras, utan staten skulle godtas som säljare, och köparen skulle få lagfart trots att säljaren staten inte hade någon lagfart.

Detta är nu ifrågasatt i Gautomålet, och utskottet säger självt på s. 8 i sitt betänkande att skattefjällsmålet inte på något sätt utesluter att samerna kan ha äganderätt till sameallmänningarna i Lappland.

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

Onsdagen den
13 april 1983

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

Utgången av Gautomålet bör alltså avvaktas, innan man kan gå med på någon lagfart för annan än samerna. Det är en viktig princip i Europakonventionen att civila rättigheter skall prövas i offentlig rättegång vid en ordinarie opartisk domstol. Enligt Europakonventionen skall alltså ärendet avgöras i domstol, och inskrivningsdomaren är icke någon domstol.

Sverige har ratificerat Europakonventionen, och i denna säkras urbefolkningens rätt i artiklarna 6, 13 och 14.

Samernas organisationer är beredda att föra denna fråga till Strasbourg, om Sveriges riksdag och regering försöker kringgå den domstolsprövning som tillförsäkras dem i Europakonventionen.

Tyvärr har Sverige på sistone fått dåligt rykte då det gäller att hålla sig till bestämmelserna i Europakonventionen, och ett flertal anmälningar har drabbat oss. Särskilt känsligt för vårt internationella renommé är anmälningar som gäller påstådda brott mot Europakonventionen vad avser minoriteters rättssäkerhet. Sverige har som bekant agerat mycket kraftfullt då det gäller att slå vakt om minoriteters rätt i andra länder, och vi har särskilt brännmärkt åtgärder som varit riktade mot viss ras. Sverige har tidigare fått internationella anmärkningar för sitt sätt att behandla sin befolkningsminoritet, samerna, och det är beklagligt att också detta ärende kommer att ligga oss till last.

Beträffande den remissbehandling som föregått propositionen kan jag konstatera att samernas organisationer inte blivit hörda. Detta är mycket anmärkningsvärt, när riksdagen en gång för alla fastslagit att samerna skall höras i ärenden som berör deras intressen. Detta är också fastslaget i grundlagen 7 kap. 2 §.

Låt mig summera: Staten bör avvakta domstolsprövningen och inte vidta åtgärder som föregriper denna. Staten kan inte utfärda köpebrev på samemark så länge domstolsprövningen pågår. Staten får inte misstänkas vara i maskopi med någon köpare av samemark. Det är en hederssak att staten klarar upp förhållandet till samerna.

Beträffande Gautomålet får man hoppas på en utveckling där staten i utgångsläget erkänner att samerna, som andra medborgare enligt Europakonventionen, har rätt att vända sig till domstol och få den civila tvisten om samemarkerna avgjord. Gautomålet bör också finansieras med statliga medel på samma sätt som t. ex. Skattefjällsmålet finansierats.

Herr talman! Tredje lagutskottet uttalade 1953, betänkande 14, att äganderätsfrågor skall lösas vid domstol och ej genom lagstiftning. Den principen anser jag att det svenska rättssamhället skall upprätthålla.

Jag yrkar bifall till motion 137.

Anf. 67 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Lagutskottet är enigt i sitt avslagsyrkande på motion 137 om undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv. Chanserna att vinna kammarens öra för motionärernas yrkanden är naturligtvis minimala.

Jag vill ändå tala för motionärernas yrkanden och hävdar att det är särskilt

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

viktigt att kammaren är lyhörd inför en minoritets synpunkter gentemot en förkrossande majoritet, en minoritet som inte ens kan stödja sig på en reservation till utskottsbetänkandet.

Låt mig erinra om att kammaren för inte så länge sedan var enig i huvudpunkterna rörande den s. k. angiverilagen, där den följde ett likaledes i huvudpunkterna enligt utskott. Men det dröjde inte mer än en månad förrän mitt parti insåg att man här hade begått ett misstag. Och efter ytterligare ett par månader insåg även regeringen att misstag begåtts och förklarade sig skola återkomma med förslag till ändringar i den famösa angiverilagen. I likhet med dagens proposition hade även här samtliga remissinstanser tillstyrkt förslaget!

Att jag, herr talman, tar till orda i denna fråga beror dels på att den rör en viktig principfråga, nämligen respekten för enskild äganderätt, dels på följdverknignarna av en eventuell utbyggnad av Kalix älv. Under min tid som professor vid Umeå universitet engagerade jag mig i försvaret av en bevarad Vindelälvs. Genom Gerhard Hafström, professor emeritus i rättshistoria, och Tomas Cramér, sameombudsman sedan 1962, har jag uppmärksamats på vilka följder den nu framlagda propositionen kan få för samernas möjligheter att hävda sin äganderätt till vissa områden.

I motion 137 hävdas att den föreslagna begränsningen i lagfartspikten ej bör gälla sameallmänningsarna utanför enskild mark ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län. I sitt avstyrkande av motionen säger utskottet inledningsvis "att det är karakteristiskt för det svenska lagfartsväsendet att lagfarten inte har betydelse för äganderättsförvärvets giltighet. Talan om bättre rätt till fast egendom kan riktas även mot den som fått lagfart på fastigheten. Frågan om en ändring i lagfartsreglerna har således inte i och för sig någon inverkan på samernas eventuella anspråk på äganderätt till nu aktuella markområden."

Detta är enligt min uppfattning och även föregående talares ett något egendomligt sätt att beskriva det reella rättsläget.

Självklart har lagfarten betydelse för äganderättsförvärvets giltighet. Det är ju lagfarten som legitimerar äganderätten, vilket också utskottet medger i sin fortsatta skrivning, där det sägs: "Lagfarten anses emellertid legitimera en person som ägare till fastigheten."

I realiteten skiljer sig sålunda inte det svenska lagfartsväsendet från det tyska eller det franska, där lagfarten är helt bindande. Vad svensk rätt medger är att talan om bättre rätt till fast egendom kan riktas även mot den som fått lagfart på fastigheten, t. ex. när lagfarten tillkommit på felaktiga grunder. Detta är dock något mycket sällsynt, och utskottet medger vilka svårigheter som föreligger vid försök att tillgodose denna rätt: "Från processekonomiska och andra synpunkter kan det därför innebära nackdelar för samerna om kronan till annan överlåter sådan mark som samerna gör anspråk på och förvärvaren erhåller lagfart på egendomen."

Ja, herr talman, det är just detta som lagförslaget innebär: det drar undan samernas möjlighet till domstolsprövning. Och det är självklart en allvarlig försämring av samernas rättsläge jämfört med nuvarande förhållanden.

Onsdagen den
13 april 1983

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

Utskottet hävdar, i likhet med propositionen, att avsikten med lagförslaget endast är att "återställa ett förhållande som varit gällande enligt lag fram till 1972 och som därefter tillämpats i praxis fram till 1981 års dom. En uttrycklig förutsättning för att ett undantag från lagfartskravet skall kunna medges är att fångesmannens äganderätt styrks på annat sätt. Med hänsyn härtill kan det inte anses att propositionen träder samernas rätt för när. Något skäl att undanta sameallmanningarna från lagförslagets tillämpning finns därför inte." Detta anser sig utskottet sålunda kunna fastslå.

Men, herr talman, det finns visst skäl till undantag och t. o. m. starka sådana att beträffande fjällområdena utanför Jämtlands län undanta sameallmanningarna från lagförslagets tillämpning. Det första är som nämndes nyss den s. k. skattefjällsdomen, där högsta domstolen fastslår att det i princip varit möjligt att i fråga om herrelös mark förvärva en motsvarighet till skattemannarätt genom att bruka marken för renbete, jakt och fiske utan att uppodla den. Med anledning härav skriver utskottet t. o. m: "Utgången i skattefjällsmålet utesluter således inte möjligheten att samerna kan ha äganderätt till andra delar av sameallmanningarna".

Redan av det skälet, herr talman, är det uppenbarligen motiverat att införa undantagsregeln.

Ett ännu starkare skäl för undantagsregeln är det sedan 1967 pågående Gautomålet i Piteå tingsrätt. Det är nämligen här fråga om ett pilotmål med fri rättegång och omfattande ett fyrtiotal samebyar från Kiruna, Gällivare, Jokkmokk, Arjeplog och Västerbotten. Här är alltså staten stämd av alla samer och samebyar på äganderätten i ett prejudikatmål, där kronan ingått i svaromål genom kammarkollegiet. I ett sådant läge bör riksdagen självklart inte fatta beslut om en lagändring, som i realiteten kommer att ha betydelse för pågående domstolsförhandlingar.

Låt mig nämna, herr talman, att förre justitieministern Sven Romanus på sin tid som chef för justitiedepartementet avvaktade med en utredning just på grund av pågående domstolsförhandling. Meningen med pilotmål är just att man skall vila med andra rättegångar och åtgärder, medan pilotmålet avgörs, och kammaren bör också observera att det här går att få fri rättegång bara i ett pilotmål.

Utskottet hävdar att motionärernas påstående att det nu föreliggande lagförslaget skulle innebära ett ingrepp i pågående Gautomål saknar fog för sig och hänvisar till att, såvitt det gäller sådan mark som omfattas av detta mål, det inte föreligger några problem. Utskottet hänvisar sålunda till bestämmelserna i 19 kap. 20 § jordabalken, där det sägs att om talan väckes om bättre rätt till fast egendom, skall anteckning härom göras i fastighetsboken. Inkommer därefter en ansökan om lagfart, skall lagfartsansökan förklaras vilande enligt 20 kap. 7 § jordabalken. På motsvarande sätt skall en ansökan om inteckning eller om andra inskrivningar förklaras vilande, om en rättegång om äganderätten pågår.

På inskrivningsdomaren vilar sålunda ett mycket stort ansvar, och utskottet påpekar att "det får ankomma på inskrivningsdomaren att iaktta särskild försiktighet vid prövningen av om undantagsregeln skall kunna

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

tillämpas i fråga om inskrivningsåtgärder på sådana områden av sameallmanningarna där äganderettsfrågan inte prövats”.

Utskottet medger att det i många fall kan bli aktuellt för inskrivningsdomaren att i ärendet infordra vederbörande samebys yttrande, men utskottet anser inte att någon särskild föreskrift om kommunikation med samebyn i inskrivningsärende, som motionärerna yrkar, bör införas.

Ur samernas synpunkt, herr talman, innebär emellertid det avgörande som läggs i inskrivningsdomarens hand en klar försämring jämfört med nuvarande rättsläge. Inskrivningsdomaren är ju, som redan påpekats här, ingen riktig domstol – inskrivningen är mer av traditionella skäl knuten till domstolsmyndigheten. Hos inskrivningsdomaren prövas sålunda blott formalia. Det går t. ex. inte att föra vittnesbevisning där. Detta gör att inskrivningsdomarens verksamhet mer liknar ett administrativt förfarande – ungefär som hos tullverket. Det är också betecknande, herr talman, att unga och oerfarna notarier börjar sin karriär på den mindre viktiga befattningen som inskrivningsdomare.

Ur samernas synpunkt innebär lagförslaget obestriddigen ett undandragande av deras möjlighet till domstolsprövning.

Utskottet pekar avslutningsvis på vad flera remissinstanser framhållit, nämligen ”att staten varit restriktiv med försäljning av mark ovanför odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län och att sådana försäljningar i praktiken alltid prövats av regeringen efter att bl. a. berörd sameby blivit hörd och rennäringsdelegationen vid vederbörande lantbruksnämnd yttrat sig. Utskottet finner det angeläget, att även i fortsättningen försäljningsärendena prövas av regeringen, och utskottet förutsätter att berörd sameby blir hörd i ärendet.”

Med hänsyn till vad Samernas riksförbund anfört inför utskottet understryker utskottet ”vikten av att samebyn kopplas in i ärendet på ett tidigt stadium och inte först när erforderliga köpehandlingar upprättats”.

Men, herr talman, de av utskottet här framförda synpunkterna är ingen *garanti* för att samebyarna verkligen blir hörda på ett tidigt stadium. Samerna har lång erfarenhet av hur litet deras intressen blivit tillgodosedda i dylika sammanhang, när staten sålt ett litet stycke mark än här, än där, allt medan myndigheterna skyllt på att berörda sameby varit så svåra att nå.

Ja, herr talman, hur skall man kunna nå samerna när de alla dragit till fjälls och staten inte anser sig ha tid att vänta på deras återkomst! Därför är det så viktigt vad motionärerna yrkar, nämligen att en särskild föreskrift införs om kommunikation med samebyn i inskrivningsärenden. ”Hörande” ger samerna blott en supplikantposition, för att uttrycka sig väldigt fint. Först domstol kan ge dem en verklig effekt. Men staten vill ju till varje pris undvika en domstolsprövning – det är vad hela detta ärende visar.

Herr talman! Det kan i detta sammanhang erinras om att det var tack vare motion 137 som Svenska samernas riksförbund fick möjlighet att införa utskottet framföra sina synpunkter på propositionen.

T. o. m. justitiekanslern, som ju är statens talesman i rättegångarna med samerna, har, som utskottet mycket riktigt påpekar, ifrågasatt ett lagfäst-

Onsdagen den
13 april 1983

*Undantag från lag-
fartskravet beträf-
fande vissa äldre
förvärv*

de av gällande praxis rörande regeringens tillståndsgivning för att ge samerna bättre garantier mot för dem menliga försäljningar. Även kammarkollegiet har tagit upp frågan om införandet av en bestämmelse i förordningen om försäljning av staten tillhörig egendom m. m.

Men utskottet nöjer sig, herr talman, tyvärr med att blott förutsätta "att regeringen kommer att utan särskilt tillkännagivande från riksdagens sida överväga denna fråga". Det är verkligen, herr talman, ett anspråkslöst utskott som formulerar ett berättigat samekrav så vagt! Utskottet borde i sin skrivning självfallet ha begärt att regeringen *omprövar* denna fråga.

Herr talman! Med hänvisning till den kritik som jag här framfört mot lagutskottets betänkande – en kritik som ingalunda är fullständig – kan jag omöjligen instämma i utskottets sammanfattningsvis gjorda konstaterande att propositionens lagförslag inte på något sätt innebär att samernas intressen träds för när.

Samernas önskemål har ingalunda, som utskottet hävdar, blivit i görligaste mån tillgodosedda. Utskottets erinran om att en särskild utredning nyligen tillsatts för att pröva frågan om samernas rättsliga ställning, där man har möjlighet att ytterligare överväga de nu aktuella frågorna, om detta skulle befinnas erforderligt, är ju tvärtom en erinran om utskottets otillfredsställande handläggning av lagförslaget!

Det riktigaste hade givetvis varit att avvakta denna utredning innan utskottet behandlat propositionen. I alla andra sammanhang åberopas ju alltid utredningar som hinder för att ta ställning till besvärliga frågor. Varför har man inte gjort det i detta fall, där det så uppenbart varit motiverat?

Jag kan inte se annat, herr talman, än att innebörden av lagutskottets betänkande nr 30 är att utskottet förutsätter att staten skall utfärda köpebrev på del av sameallmänning, registrerad fastighet, till annan – privat eller kommun – utan förbehåll, och detta trots att staten vet att staten är stämd av alla samer och samebyar på äganderätten i ett prejudikat- och pilotmål, det s. k. Gautomålet, där kronan ingår i svaromål genom kammarkollegiet mot alla kärandena. I en ekonomisk rättshandel mellan enskilda vore utfärdandet av ett dylikt köpebrev bedrägeri. Saken kan inte bedömas annorlunda när staten utfärdar köpebrevet.

Herr talman! Om kammaren beslutar i enlighet med utskottets förslag, kommer Landsförbundet svenska samer att ta denna fråga till prövning inför Europarådet i Strasbourg som brott mot bl. a. artiklarna 6, 13 och 14 jämte tilläggsprotokoll i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Av artikel 6 framgår klart att inskrivningsmyndigheten inte är en sådan domstol med offentlig rättegång som krävs. Följaktligen kan staten inte utfärda köpebrev å samemark förrän staten har vunnit Gautomålet eller förlikning träffats med kärandena i målet.

Beträffande motion 136 slutligen påpekar utskottet att kammarkollegiet i sitt remissyttrande till utskottet framhållit att ströängsrättigheternas anknypning till fastigheterna är av sådan karaktär att den nu föreslagna lagändringen inte kan påverka ströängsrättens innehåll eller bestånd. Utskottet delar glädjande nog detta mycket viktiga påpekande. Därmed är också motionä-

ternas önskemål tillgodosett.

Jag vill sluta mitt anförande, herr talman, med att sätta ett kors i taket för denna motion, som gäller vaktsläende om enskild äganderätt och som kommer från vänsterpartiet kommunisterna, med Paul Lestander som första namn. Den är värd ett understrykande, allra helst som utskottets uttalande beträffande sameallmänningar inte återkommer i utskottets slutsatser eller kläm.

Anf. 68 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag har ingen som helst anledning att erinra något mot den historiebeteckning som Rune Ångström gjorde när det gäller samernas ställning. Jag har all respekt för dem som kämpar och arbetar för minoriteter av olika slag. Jag är själv uppvuxen mycket nära sameer, så jag känner väl till situationen.

Däremot är jag kanske litet mer förvånad över Hugo Hegelands argumentation. Jag vill i och för sig gärna tacka honom för att han sade att utskottet har varit anspråkslöst. Det är klädsamt för ett utskott att vara anspråkslöst – det gäller f. ö. både utskott och enskilda politiker. Jag förstår däremot inte jämförelsen mellan detta förslag från utskottets sida och angiverilagen. Jag skulle vilja påstå att lagutskottet, vilket vi också har försökt redovisa, har gjort en utomordentligt noggrann analys av detta problem.

Hugo Hegeland har egentligen gjort mig en tjänst genom att återge en lång rad citat ur utskottsbetänkandet som jag hade tänkt åberopa till stöd för utskottets ställningstagande. Nu befriar han mig från att uppehålla mig vid dem. Jag tycker nämligen att de citat som han återgav, bl. a. när det gäller Gautomålet, mera styrker lagutskottets ställningstagande än den synpunkt som Hugo Hegeland här har framfört.

Propositionen går faktiskt, jag vill gärna hävda det, ut på att återställa rättsläget till förhållandet före den 1 januari 1972, då den nya jordabalken trädde i kraft och detta undantag från lagfartskrav när det gäller äldre förvärv inte togs med. Det var helt oavsiktligt, och det framhålls också från utskottets sida. Den proposition som i november lades fram av regeringen hade varit ute på remiss i olika sammanhang. Även lagrådet hade granskat förslaget och hade i princip inget att erinra mot det.

Så väcktes då motioner, dels av Paul Lestander m. fl. angående ströängar, dels av Rune Ångström och Tore Nilsson angående samerna.

Utskottet var då mycket noga med att också ta in yttranden från justitiekanslern, kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen och domänverket. Samtliga avstyrkte bifall till motionen. Vi inhämtade också synpunkter från Svenska samernas riksförbund. Deras ordförande och juridiska ombudsman har också varit på en hearing i utskottet och där redovisat sina synpunkter.

Först efter det att vi hade gjort denna noggranna genomgång av ärendet gick utskottet till en sakbehandling. Jag vill understryka att utskottet, liksom motionärerna, finner det angeläget att samernas rättigheter beaktas. Vi har

Onsdagen den
13 april 1983

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

också starkt betonat det i betänkandet.

Eftersom samerna hävdar – det gjordes också vid den hearing som vi hade – att det har inträffat att samebyn hörts först efter det att exempelvis ett köpeavtal i praktiken redan har genomförts eller avslutats, förutsatte vi att berörd sameby i framtiden verkligen skall bli hörd i ärendet.

Även om Hugo Hegeland har citerat ur betänkandet, vill jag, herr talman, citera några rader från vad utskottet till sist säger:

”Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att propositionens lagförslag inte innebär att samernas intressen träds för när. Genom utskottets uttalanden om lagens tillämpning och om handläggningen av försäljning av berörd mark får samernas önskemål anses ha blivit i möjligaste mån tillgodosedda. Utskottet vill också erinra om att en särskild utredning tillsatts nyligen för att pröva frågor om samernas rättsliga ställning. Utredningen har, om detta skulle befinnas erforderligt, möjlighet att ta upp frågor som rör handläggningen av ärenden om försäljning av mark på sameallmänningar-na.”

Herr talman! Det finns i detta läge ingen som helst möjlighet för mig att gå in på alla de tekniska detaljer som Hugo Hegeland här tog upp. Jag ber att helt kort få yrka bifall till lagutskottets enhälliga hemställan.

Anf. 69 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Utskottets ordförande tyckte att det var klädsamt för ett utskott att vara anspråkslöst. Det anser inte jag när det gäller att slå vakt om den enskilda äganderätten, för det är det frågan i grund och botten gäller. Jag tog angiverilagen som exempel därför att den ligger så väldigt nära i tiden. Det finns andra exempel där gången varit likartad och där man i full enighet – alla remissinstanser har tillstyrkt – kommit fram till att ett fattat beslut var felaktigt.

Nu hävdar utskottsordföranden att det bara är fråga om att återställa rättsläget till det som rådde före den 1 januari 1972, alltså innan den nya jordabalken kom till. Poängen är ju – och detta är invändningen från samernas sida – att rättsläget *har* förändrats under tiden dels till följd av skattefjällsmålet, som avslutades 1981, dels till följd av pågående Gautomål.

Handlingarna är väldigt tekniska, och det är svårt att sätta sig in i dem. Detta är inte på något sätt mitt specialområde. Gerhard Hafström, som är professor emeritus i rättshistoria, var djupt upprörd över utskottets skrivning och ännu mera över propositionens. I det läget förmåddes jag att föra opponenternas talan.

Varför är det så bråttom, herr utskottsordförande, att fatta beslut om undantag från lagfartskravet? Varför kan man inte vänta tills pågående rättegång, det s. k. Gautomålet, är avslutad? Ingen kan väl bestrida att det i den här kammaren fattade beslutet naturligtvis, avsiktligt eller oavsiktligt, kommer att påverka den rättegången. Framför allt kommer det att påverka de inskrivningsdomare som har att handlägga lagfartsbevis. Det är betecknande, herr talman, att vi här har en ny lag från 1972, jordabalken, som inte

har haft rättsverkan. Inskrivningsdomare följde äldre regler ända tills vi fick ett utslag av högsta domstolen 1981, att man inte får förfara på detta sätt, att det inte stämmer överens med jordabalken.

Utskottsordföranden säger nu att det var ett förbiscende att man inte gjorde undantag beträffande lagfartskrav för staten i fall där staten inte kan bevisas vara ägare men ändå göra anspråk på äganderätt till marken.

Herr talman! Det är en förmodan från utskottets sida att det var ett förbiscende. Det finns ingenting som kan styrka detta. Det kan mycket väl ha varit avsiktligt. Det kan ha varit så att lagskrivarna, när de skrev den nya jordabalken, ansåg att samma skyldighet måste gälla även för staten att förete en lagfartshandling vid försäljning av mark. Det är därför motiverat av samernas organisationer att gå vidare till Europadomstolen och åberopa konventionerna om de mänskliga rättigheterna för att i varje fall få en internationell prövning av detta ärende.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

7 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1982/83:159 Ändring i sjölagen (1891:35 s. 1) m. m. (begränsning av redares ansvar, befordran av passagerare)

1982/83:170 Vissa ändringar i reglerna om uppörd av arvs- och gåvoskatt, m. m.

8 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1982/83:2334 av *Staffan Burenstam Linder m. fl.*

1982/83:2335 av *Rolf Clarkson m. fl.*

1982/83:2336 av *Kerstin Ekman*

1982/83:2337 av *Ivar Franzén m. fl.*

Förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 (prop. 1982/83:125)

1982/83:2338 av *Ulf Adelsohn m. fl.*

1982/83:2339 av *Christer Eirefelt m. fl.*

1982/83:2340 av *Björn Ericson och Anita Johansson*

1982/83:2341 av *Jens Eriksson och Siri Häggmark*

1982/83:2342 av *Kurt Ove Johansson m. fl.*

1982/83:2343 av *Lennart Nilsson m. fl.*

1982/83:2344 av *Birger Rosqvist och Kurt Hugosson*

1982/83:2345 av *Kenth Skärvik*

1982/83:2346 av *Karl-Erik Svartberg m. fl.*

1982/83:2347 av *Lars Werner m. fl.*

Vissa varvsfrågor, m. m. (prop. 1982/83:147)

1982/83:2348 av *Per Unckel m. fl.*

Byggnadsforskning m. m. (prop. 1982/83:151)

11 Riksdagens protokoll 1982/83:116–118

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

Undantag från lagfartskravet beträffande vissa äldre förvärv

1982/83:2349 av *Ulf Adelson m. fl.*

1982/83:2350 av *Kerstin Ekman och Kjell Mattsson*

1982/83:2351 av *Kurt Hugosson och Monica Andersson*

1982/83:2352 av *Kjell Mattsson m. fl.*

Ändrade regler om förvärv av hyresfastigheter m. m. (prop. 1982/83:153)

1982/83:2353 av *Bo Lundgren m. fl.*

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. (prop. 1982/83:162)

9 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 13 april

1982/83:115 av *Wiggo Komstedt* (m) till kommunikationsministern om förbättrade marktransporter till Arlanda:

Arlanda flygplats kommer vid Linjeflygs utflyttning i oktober 1983 att vara en av Stockholms läns största arbetsplatser. Närmare 8 000 personer kommer att arbeta på flygplatsen. Många av dessa kommer att ha oregelbundna arbetstider med därmed förknippade svårigheter att ta sig till och från sitt arbete. Vidare skall dagligen ca 20 000 passagerare – huvudsakligen via allmänna kommunikationer – förflytta sig till och från flygplatsen.

De allmänna kommunikationerna till och från Arlanda flygplats är i dag bristfälliga. Busstrafiken tar onödigt lång tid.

Riksdagsbeslutet att överflytta Linjeflygs jettrafik från Bromma till Arlanda flygplats grundar sig på motion 1980/81:113 avgiven av Olof Palme m. fl. I motionen yrkades bl. a.:

”att jettrafiken på Bromma senast under andra halvåret 1982 flyttas till Arlanda,

att uttala att snabbbusstrafiken mellan Stockholms city och Arlanda omedelbart och senast vid utflyttningen av jettrafiken från Bromma förändras i enlighet med vad som anförts i motionen,

att uttala sig för att en järnvägsförbindelse kommer till stånd mellan Stockholm och Arlanda samt begära att denna fråga snabbutreds av en särskild utredningsman.”

Riksdagens majoritet beslöt den 17 december 1980 att Linjeflygs jettrafik skall flyttas till Arlanda flygplats. Beträffande den avgörande frågan om kollektivtrafiken Stockholms city–Arlanda flygplats biföll riksdagen en socialdemokratisk reservation, med bl. a. följande lydelse: ”Även enligt utskottets uppfattning är en absolut förutsättning för att linjetrafiken skall kunna flyttas över från Bromma flygplats till Arlanda att kollektivtrafikförbindelserna mellan Stockholms city och Arlanda förbättras.”

I proposition 1981/82:98 angående vissa luftfartspolitiska frågor behand-

lades bl. a. Linjeflygs överflyttning av jettrafiken till Arlanda. Vid utskottsbehandlingen beslöt ett enigt utskott, beträffande kollektivtrafikförbindelserna, att erinra om att riksdagen ansett en förbättring av kollektivtrafikförbindelserna mellan Stockholms city och Arlanda vara en absolut förutsättning för en utflyttning av jettrafiken från Bromma till Arlanda. Utskottet ansåg för sin del att det alltjämt var angeläget att frågorna härom får en tillfredsställande lösning, och man utgår därför från att de regionala och kommunala trafikhuvudmännen i sin trafikplanering prioriterar de investeringar och åtgärder i övrigt som syftar till och kan säkerställa en förbättring av marktransporterna till Arlanda. Det bör dock ankomma på regeringen att med uppmärksamhet följa utvecklingen på området samt att vidta härav eventuellt föranledda åtgärder.

I dag trafikerar de s. k. flygbussarna sträckan Vasagatan (via Hagaterminalen och Järva krog)–Arlanda flygplats. Busstrafiken med denna sträckning är onödigt tidsödande. Personal anställd vid flygplatsen kan dessutom inte utnyttja regionkortet inom Stockholms län för dessa bussresor.

Undersökningar visar att de anställda vid Linjeflyg – som genom riksdagens majoritetsbeslut tvingas flytta till Arlanda – bor utspridda i hela Storstockholm. För många av dessa passar de nuvarande bussförbindelserna mindre bra.

Riksdagen förutsatte vid sitt beslut att de regionala och kommunala trafikhuvudmännen i sin trafikplanering skulle prioritera de investeringar och åtgärder i övrigt som syftar till och kan säkerställa en förbättring av marktransporterna till Arlanda.

Trafikhuvudmännen har inte prioriterat de aktuella investeringsobjekten på sådant sätt att de från framkomlighets- och säkerhetssynpunkt angelägna åtgärderna vidtas.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till kommunikationsministern:

1. Hur avser regeringen att infria de löften angående förbättringar av kollektivtrafiken som gavs i samband med riksdagsbeslutet att överflytta Linjeflygs jettrafik till Arlanda?
2. Vilka kontakter har regeringen tagit med Stockholms läns landsting och Stockholms kommun för att åtgärda åberopade löften?
3. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att finna en lösning på problemet när det gäller de många anställdas arbetsresor till Arlanda flygplats?

Onsdagen den
13 april 1983

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

*Meddelande om
frågor*

den 13 april

1982/83:414 av *Hugo Hegeland* (m) till finansministern om investeringsfonder för marknadsfrämjande åtgärder på hemmamarknaden:

Överväger regeringen – i syfte att stimulera produktionen och därmed sysselsättningen – att låta företagen använda investeringsfonder för marknadsfrämjande åtgärder även på hemmamarknaden?

1982/83:415 av *Gunnar Hökmark* (m) till justitieministern om förstärkt ställning för datainspektionen:

Vid ett flertal tillfällen har regeringen underlåtit att ta hänsyn till datainspektionens yttranden i frågor om samkörning mellan olika dataregister. Därmed har integritetsintresset – som datainspektionen är satt att bevaka – fått vika till förmån för enskilda myndigheters intresse av utvidgade kontrollmöjligheter. Därigenom har också regeringen låtit det offentliga administrativa önskemål gå före enskilda individers intresse av ett fullgott integritetsskydd.

Det finns ett allmänt intresse att bekämpa ekonomisk brottslighet. Det är sant. Det kan också sägas att den som inte har något att dölja inte har något att vara rädd för. Men det är inte sant.

Dataregister har fel. Olika dataregister kan innehålla likartade eller till synes jämförbara uppgifter, men eftersom de är inlämnade vid skilda tidpunkter och för skilda syften kan de ändå ge en felaktig bild. Datorns uppgifter kan, när de används i ett sammanhang de ej varit ämnade för, vara ofullständiga och ge en felaktig bild av den enskilda medborgarens rättshandlingar. Den enskildes svårighet att korrigera sådana fel är välkända, bl. a. genom uttalanden av JO. Samkörningar av dataregister skapar ett kontrollsamhälle, där man agerar som om den enskilde alltid är misstänkt för brottsligt förfarande. Man skapar ett system med omvänd bevisbörda, som drabbar den enskildes rättssäkerhet.

Mot bakgrund av att ett antal statliga myndigheter sagt sig vilja öka kontrollen bl. a. genom samkörning av dataregister vill jag fråga statsrådet:

Avser statsrådet att framlägga något förslag som antingen stärker datainspektionens ställning eller som stärker skyddet av den enskildes integritet med tanke på de möjligheter till kontroll som datatekniken ger?

1982/83:416 av *Ola Ullsten* (fp) till utrikesministern om en kärnvapenfri zon i Norden:

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

Av tidningsuppgifter har framgått att utrikesministern inte längre anser det nödvändigt att betrakta tanken på en kärnvapenfri zon i Norden i dess europeiska sammanhang. Det har också sagts att den inom utrikesdepartementet framtagna studien om en kärnvapenfri zon i Norden skulle sakna aktualitet och att en ny sådan studie skall utarbetas.

*Meddelande om
frågor*

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor:

1. Vilka utgångspunkter kommer att gälla för regeringens fortsatta handläggning av frågan om en kärnvapenfri zon i Norden?
2. Är regeringen beredd att efter nödvändig bearbetning offentliggöra den föreliggande zon-studien?
3. Är regeringen beredd att i obearbetat skick delge utrikesnämndens ledamöter denna studie?

1982/83:417 av *Ella Johnsson* (c) till socialministern om åtgärder för att förkorta utredningstiderna vid riksförsäkringsverket:

Upp till fem år eller mera kan det ta att göra en utredning vid RFV enligt yrkesskadeförsäkringslagen för att fastställa bullerskador. De långa utredningstiderna innan ersättning fastställs är bl. a. orsakade av den omfattande handläggningen vid försäkringskassan och RFV:s yrkesskadecavdelning, medicinska bedömningar och kompletterande läkarbesök och utredningar.

Givetvis är det av stor vikt att man gör omfattande utredningar. De långa handläggningstiderna innebär dock att den hörselskadade, förutom att han eller hon får sväva i ovisshet lång tid också gör ekonomiska förluster.

Med anledning av det anförda hemställer jag att få ställa följande fråga till socialministern:

Vilka åtgärder är socialministern beredd att vidta för att förkorta utredningstiderna vid riksförsäkringsverket?

1982/83:418 av *Rune Ångström* (fp) till justitieministern om säkerhetsarrangemangen vid Yasser Arafats besök i Sverige:

I samband med att Yasser Arafat besöker Sverige som socialdemokratiska partiets gäst har omfattande säkerhetsåtgärder behövt vidtas. Uppgifter i massmedia ger vid handen att säkerhetsarrangemangen kräver en insats av flera hundra poliser.

Det antyds också att polisen i Stockholm skulle gett Arafats egna vakter tillstånd att föra in och bära egna vapen.

Med hänvisning till detta vill jag fråga justitieministern:

Vilka regler gäller för bärande och brukande av vapen då utländska gäster ges tillåtelse att ha egna beväpnade vakter?

Hur mycket kostar säkerhetsarrangemangen vid Yasser Arafats besök i Sverige?

Nr 117

Onsdagen den
13 april 1983

*Meddelande om
frågor*

Vilka regler gäller för kostnadsfördelning vid utländska privatpersoners besök hos enskilda organisationer i Sverige?

11 § Kammaren åtskildes kl. 18.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert